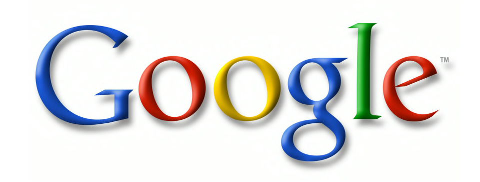

650 –

Indo-Chine

MANUEL DE

CONVERSATION

FRANÇAISE-ANNAMITE.

SÁCH TẬP

NÓI CHUYỆN TIẾNG LANGSA.

DEUXIÈME ÉDITION.

TÂN-ĐỊNH (SAIGON).

IMPRIMERIE DE LA MISSION.

1887.

PRÉLIMINAIRES.

D'après l'orthographe adoptée pour écrire la langue annamite, il est difficile d'en bien indiquer la prononciation. Nous ne pouvons donc donner ici qu'une prononciation approximative.

§ I. — Des Voyelles.

En annamite, les voyelles employées sont les suivantes.

A, ă, â, e, ê, i, y, o, ô, ơ, u, ư.

Trois sortes d'a.

A *long,* qui se prononce comme *a* dans *brave.*

Ă *bref,* qui se prononce comme *a* dans *patte.*

 fermé, qui se rapproche de la syllabe *en* dans *ennui.*

On remplace quelquefois l'â *fermé par* l'ư (u barbu) *dont la prononciation est* eû *comme dans* jeûne.

E *ouvert* se prononce comme *é* dans *chêne,* mais d'une manière aussi ouverte que possible.

Ê *fermé* plus ouvert que *l'é* français, se rapproche de la prononciation de *ai* dans aimer.

I ne diffère guère de l'*i* français. La différence, qui existe cependant, semble pouvoir se traduire par la présence d'un *é fermé*, qui se ferait sentir immédiatement avant le son de *i*, et aurait la valeur de la diphtongue *ei*. Par exemple: *i* dans *Định*,

prononcer comme s'il y avait *Đèịnh*. D'ailleurs, dans certains cas, le *i simple* est remplacé par *ê*, (*Lệnh* pour *lịnh*, *Bệnh* pour *bịnh*, *etc*...)

Y, à la fin des mots, est employé dans les mêmes cas où l'on emploie l'ï en français. Au reste, il a lui seul le vrai son de l'*i* français.

O *ouvert* est bien plus ouvert que l'*o* français.

Ô *fermé* répond à l'*ô* ou *au* dans *hôte*, *auge*.

Ơ appelé *o barbu* répond à *œ* dans *cœur*.

U se prononce comme l'*u latin* c'est-à-dire *ou*.

Ư, appelé *u barbu*, se prononce comme *eû* dans *jeûne*, mais d'une manière très-voilée.

§ II. — Des Consonnes.

Les consonnes employées sont les suivantes:
b, c, ch, d, đ, g, gh, h, k, kh, l, m, n, ng, ngh, nh, p, ph, qu, r, s, t, th, tr, v, x.

B a la valeur du *b* français.

C se prononce comme *c* dans *canard*.

Ch en prenant pour point de départ les mots *tiare, tiers*, *tiens*, *pitié*, *mathieu*, on sera à même de pouvoir se faire une idée de la prononciation de Ch.

D appelé *d non barré*, se prononce au Tonquin comme *dz;* mais en Cochinchine il ne diffère pas de la prononciation de *gi*.

Đ appelé *d barré* ne diffère pas du *d* français.

G au commencement des mots, se prononce comme *g* dans *gabelle*.

Gh a la prônciation de *qu* dans *gué*.

H est toujours aspirée.

K se prononce comme *k* dans *kilogramme*.

Kh k *avec l'*h *aspiré*.

L *ne diffère par de* l *français*.

M *se prononce comme l'*m *français*.

N *se prononce comme l'*n *français*.

Ng, le mot *gnostique* que l'on prononcerait ng*ostique*, soit la nasale *n* précédant la gutturale *g*, donnerait une valeur approchée de *ng* placé à la tête des mots. Ng à la fin des mots répond à la prononciation nasillarde de *ng* dans *engager*.

Ngh ne diffère guère de la prononciation de *ng*.

Nh se prononce comme *gn* dans *magnanime*.

Ph se prononce comme le *ph* dans *euphonie*, ou autrement dit, comme *f* français, mais d'une manière moins accentuée.

Il est cependant utile de noter que les Annamites font sentir la labiale p *suivie d'une légère aspiration, ce qui modifie quelque peu la prononciation de l'*f *français pour rendre le* ph *annamite*.

Qu répond à *qu* latin, ou à *cou* dans *couette*, *couard*.

R on fait peu sonner l'*r* en annamite.

S se prononce comme *ch* (adouci) dans *chat*.

T *comme le* t *français*.

Th comme *th* dans *Thabor* (avec aspiration).

Tr comme *tr* dans *travail* (faire peu sonner l'*r*).

V comme l'*v* français. En Basse Cochinchine le *v* est mouillé; et le mot *va*, par exemple, se prononcera comme *via*.

X se prononce comme *s* français. Avec cette différence cependant, que les annamites, du moins en Basse Cochinchine, font sentir une espèce d'*i* entre l'*x* et la voyelle qui le suit immédiatement. *Par exemple:* Xuống, *prononcer* siuống, *en affectant bien peu l'*i. C'est-à-dire que l'*x* est tant soit peu mouillé.

§ III. — Accents et Tons.

Dans la langue annamite il y a *Cinq Accents* et *Six Tons.*

— *L'Accent aigu* (á) má, *Joue,*) *indique le* Ton élevé.

Le Ton élevé, marqué par un accent aigu, est celui qu'on fait entendre en élevant la voix pour appeler quelqu'un : *Hé! Dites donc!*

— *L'Accent interrogatif vertical* (å) må, *Tombe,*) *indique le* Ton montant.

Le Ton montant *ou* interrogatif peut se remarquer dans l'inflexion de la voix d'une personne qui interroge: *Hein? Comment?*

— *L'Accent interrogatif horizontal* (ã) mã, *Cheval,*) *indique le* Ton légèrement montant.

Ce ton diffère du précédent en ce sens seulement qu'il est moins accentué.

— *L'Accent grave* (à) mà, *Pour,*) *indique le* Ton descendant.

Ce ton est une inflexion de voix de haut en bas. Le soupir de soulagement *Ah!* poussé par une personne mal à son aise, pourrait donner une idée de ce ton de voix *ou* accent.

— L'Accent *ou* Point *placé sous une voyelle* (ạ) mạ, *Semis*). Il est appelé *Ton bas.*

Ce *Ton bas* est l'inverse du précédent, puisqu'il est une inflexion de voix de bas en haut, dont la limite extrême est le ton naturel de la conversation.

Le mouvement d'ascension d'une balle de caoutchouc, lancée à terre par la main d'un enfant, et revenant à son premier point de départ (*le main de cet enfant*), donnerait une idée assez exacte de cet Accent *ou* Ton bas.

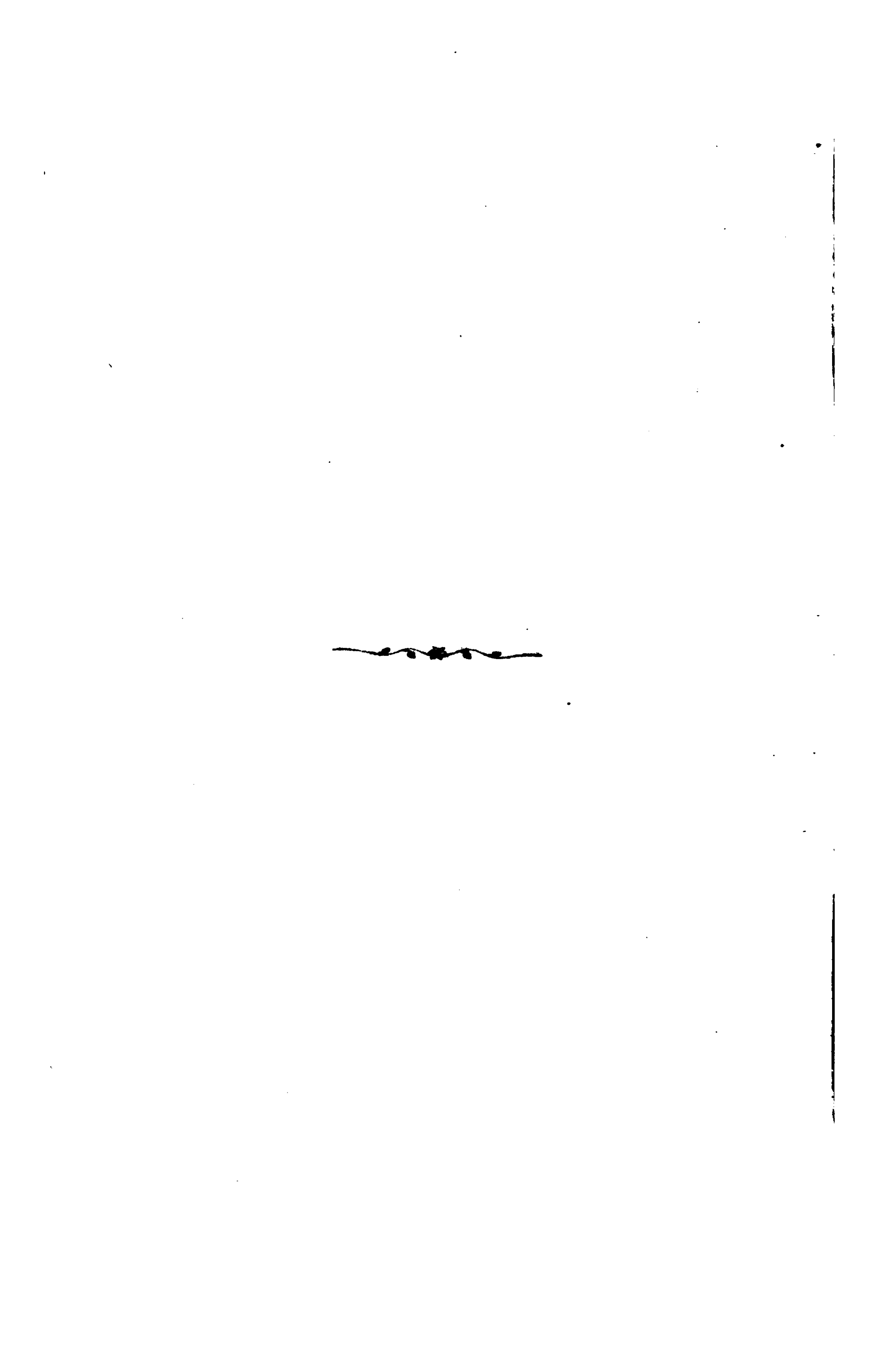
Dans la Basse Cochinchine et dans les Provinces Sud de l'Annam, l'articulation de ce Ton est accompagnée d'un certain effort du gosier. Dans les Provinces du Nord cet effort ne se fait pas sentir.

— *Le Ton naturel* est le ton ordinaire de la conversation. Il renferme tous les mots qui ne sont affectés d'aucun des Accents ci-dessus énoncés.

— *En Annamite* Săc, hỏi, ngã, huyền, nặng, *qui désignent chacun l'accent qu'ils portent, sont les mots qu'on est convenu de choisir pour indiquer ces mêmes Accents.*

— Il est à remarquer que l'Accent affecte toujours la voyelle qui est la dominante. *Par exemple*: Oái, ước, úy, *etc*, *etc*. Naturellement il n'affecte jamais que des voyelles.

— Malgré tout ce qui a été dit ci-dessus, nous croyons devoir ajouter, qu'une oreille exercée et attentive, et des exercices patiemment multipliés, sont d'une extrême nécessité, pour arriver à une bonne prononciation de la langue annamite.

MANUEL

DE CONVERSATION

FRANÇAISE-ANNAMITE.

§ 1. — De l'homme — Du corps humain — Phrases.

Le genre humain,	Loài người ta.
Le public, le monde, les hommes,	Người ta.
L'homme. La femme,	Người nam. Người nữ.
Un homme. Une femme,	Đờn ông. Đờn bà.
Monsieur. Madame,	Ông. Bà.
Un garçon,	Thằng con trai.
Une fille,	Con gái.
Enfant,	Con, con cái.
Tête. Face, figure,	Đầu. Mặt.
Front. Yeux,	Trán. Mắt.
Cheveux. Dents.	Tóc. Răng.
Nez. Cou,	Mũi. Cổ.
Ventre. Bras,	Bụng. Cánh tay.
Jambe. Pied,	Trái chơn. Chơn.
Doigt. Ongle,	Ngón tay. Móng tay.
Main. Oreille. Épaule,	Tay. Tai. Vai.

Cette famille a beaucoup d'enfants.	Nhà nầy con cái nhiều lắm.
Combien avez-vous de garçons? combien de filles ?	Anh có mấy đứa con trai, mấy đứa con gái ?
Les hommes labourent et les femmes repiquent le riz.	Đờn ông cày bừa, đờn bà cấy hái.
J'ai mal à la tête.	Tôi nhức đầu.
J'ai de bons yeux.	Con mắt tôi sáng lắm.
Couper les cheveux.	Hớt tóc.
Lavez-vous la figure.	Rửa mặt đi.
J'ai mal aux pieds, je ne puis plus marcher.	Tôi đau chơn, đi không đặng nữa.
Je sens des grouillements dans le ventre, j'ai bien peur d'être malade.	Tôi sôi bụng, nên tôi sợ đau lắm.
Qu'avez-vous donc sur le nez ?	Anh có cái gì trên mũi đó?
Bonjour Monsieur !	Chào ông !
Madame voudrait-elle faire une promenade en voiture ?	Bà, có muốn đi xe dạo chơi không ?
Il y a des hommes bons.	Có người tốt.

§ 2. — La Famille — Phrases.

Trisaïeul,	Ông sơ.
Bisaïeul. Arrière grand-père,	Ông cố.

Aïeul. Grand père,	Ông,
Père. Fils,	Cha. Con trai.
Petit fils, Neveu,	Cháu.
Arrière-petit-fils,	Chắt,
Arrière-petit-fils du fils,	Chút.
Frère,	Anh.
Frère germain,	Anh em ruột.
Frère utérin,	Anh em ruột một mẹ.
Cousin-germain,	Anh em con chú con bác.
Oncle paternel,	Chú, bác.
Grand oncle paternel,	Bác,chú là anh em với ông.
Oncle maternel,	Cậu.
Grand oncle maternel,	Ông cậu là anh em với bà.
Trisaïeule,	Bà sơ.
Bisaïeule,	Bà cố.
Aïeule,	Bà.
Mère,	Mẹ.
Fille,	Con gái.
Petite fille,	Cháu gái.
Arrière-petite-fille,	Chắt gái.
Arrière-petite-fille de la fille,	Chút gái.
Sœur,	Chị.
Cousine-germaine,	Chị em con chú.
Tante paternlle,	Cô.
Tante maternelle,	Dì.
Grand' tante,	Bà dì là chị em với bà.
Frère aîné,	Anh.
Frère cadet.	Em trai.
Sœur aînée,	Chị.
Sœur cadette,	Em gái.

J'ai encore mon arrière grand-père.	Ông cố tôi còn sống.
Je n'ai jamais connu ma grand'mère.	Tôi không có biết bà tôi khi nào hết.
Mon père est allé à Mĩ-tho avant hier, il doit revenir ce soir, je vais à sa rencontre.	Cha tôi xuống Mĩ-tho ngày hôm kia, chiều nay tôi đi rước về.
Mon *petit* frère est au collége, et ma grande sœur est mariée.	Em tôi ở nhà trường, còn chị tôi có chồng rồi.
J'ai une petite nièce qui est très-gentille.	Tôi có một đứa cháu gái còn nhỏ mà ngộ quá chừng.
Je vais chez ma tante, l'inviter à déjeuner pour demain.	Tôi đi mời dì *ou bien* (cô) tôi ngày mai đến dùng bữa cơm trưa.

§ 3. — Jours de la semaine — Temps — Orientation — Phrases.

Dimanche,	Chúa nhựt.
Lundi,	Ngày thứ hai.
Mardi,	Ngày thứ ba.
Mercredi,	Ngày thứ tư.
Jeudi,	Ngày thứ năm.
Vendredi,	Ngày thứ sáu.
Samedi,	Ngày thứ bảy.
Hier,	Hôm qua.
Demain,	Đến mai, ngày mai.

Le matin,	Sớm mai.
Au point du jour,	Tảng sáng.
Soir,	Chiều.
Dans la soirée,	Buổi chiều.
A midi,	Trưa.
L'après midi,	Hồi xế.
Minuit,	Khuya.
Aujourd'hui,	Hôm nay.
Semaine,	Tuần lễ.
Mois,	Tháng.
Année,	Năm.
Jour,	Ngày.
Heure,	Giờ.
Minute,	Phút.
Horloge, Pendule,	Đồng hồ.
Montre,	Đồng hồ trái quít.
Nord,	Bắc.
Est,	Đông.
Sud, Midi,	Nam.
Ouest,	Tây.
Nord-Est,	Đông bắc.
Sud-Est,	Đông Nam.
Nord-ouest,	Tây bắc.
Sud-ouest,	Nam bắc.
Boussole,	Địa bàn.
Les 4 points cardinaux,	Bốn phương trời.
Les 4 points collatéraux,	Bốn hướng trời.
L'étoile polaire,	Sao bắc đẩu.
Aujourd'hui il fait bien beau temps.	Hôm nay trời tốt lắm.

Mon maître en demande depuis plusieurs jours, je n'ai pas encore pu en acheter.	Mấy bữa rày ông chủ tôi hỏi hoài mà tôi mua chưa được.
Hier j'ai fait une gibelotte de lapin ; tout le monde l'a trouvée excellente.	Hôm qua tôi nấu một món thỏ xào; ai nấy trong nhà đều lấy làm ăn ngon quá.
En cette saison les sarcelles sont fort maigres.	Mùa nầy con le le ốm quá.

§ 5. — Légumes — Phrases.

Oignon. Ail.	Củ hành. Tỏi.
Poireau, Porreau.	Củ kiệu.
Echalotte. Carotte.	Củ nén. Hồng la bặc.
Pomme de terre.	Củ khoai.
Chicorée endive.	Khổ thảo.
Rave, Radis. Chou.	Củ cải. Cải bắp, cải rổ.
Oseille frisée.	Cây điều hoang.
Cresson. Pourpier.	Đình lịch. Rau sam.
Persil.	Hoa thơm.
Courge, Citrouille.	Bí.
Concombre. Cornichon.	Dưa chuột. Dưa leo.
Melon, concombre, pastèque.	Dưa.
Haricots.	Đậu.
Pois. Champignon.	Đậu tròn. Nấm.
Salade. Laitue.	Rau trộn. Rau diếp.
Légumes.	Rau, đậu.

En cette saison, il n'y a plus de choux.	Mùa nầy cải bắp hết rồi.

Aimez-vous l'ail et les oignons ?	Anh ưa hành tỏi không?
J'ai trouvé beaucoup de pommes de terre, mais elles ne sont pas bien bonnes.	Tôi mua đặng khoai nhiều quá, nhưng mà nó không có đặng tốt mấy.
J'aime beaucoup les légumes.	Tôi hay ăn rau lắm.
Cuisinier, vous nous ferez un plat de champignons pour ce soir.	Đầu bếp, phải nấu một món nấm ăn chiều nầy; nghe không.
Voici des carottes, des poireaux et deux raves pour la soupe.	Đây là củ hồng la bặc, củ kiệu, và hai củ cải để mà nấu canh.
Je vais acheter une pastèque.	Tôi đi mua một trái dưa.
Aimez-vous les radis? Pour moi j'en raffolle.	Anh hay ăn củ cải đỏ không? Tôi ưa nó dữ quá!

§ 6. — Fruits — Phrases.

Fruits, Banane,	Trái trăng. Trái chuối.
Orange, Mandarine,	Trái cam. Trái quít,
Citron, Grenade,	Trái chanh. Trái lựu.
Goyave, Carambole,	Trái ổi. Trái khế.
Mangue, Coco,	Trái xoài. Trái dừa.
Jacque,	Trái mít.
Pomme-canelle,	Trái mảng cầu.
Mangoustan,	Trái măng cụt.
Fruit du Guttier,	Trái vàng nhựa.
Corossol,	Trái mảng cầu xiêm.

Kaki, nèfle du Japon,	Trái hồng.
Nèfle litchi,	Trái vải,
Litchi œil de dragon,	Trái nhãn.
Pomme d'acajou,	Trái đào lộn hột.

Oh! la quantité de fruits!	Cha chả, trái cây nhiều quá!
Quelle est le fruit de Cochinchine le plus prisé?	Trái nào đất Nam Kỳ người ta ưa hơn hết?
C'est le mangoustan.	Là trái măng cụt.
Le mangoustan est originaire de la Cochinchine, n'est ce pas?	Cây măng cụt có phải là nguyên bởi đất Nam Kỳ mà ra không?
Non, Monsieur, cet arbre a été importé de Singapore en Cochinchine par le grand évêque d'Adran, qui planta le premier à Lái thiêu près Saïgon.	Thưa ông, không phải, cây măng cụt đó nguyên bởi bên Phố mới mà ra: đức giám mục d'Adran, đem cây ấy qua bên nầy, trồng tại Lái thiêu gần Sài gòn.
Et que dites-vous des mangues?	Vậy chớ còn trái xoài thì làm sao?
La mangue est un excellent fruit; il y en a qui la préfèrent au mangoustan.	Trái xoài thì ngon lắm, lại có nhiều kẻ ưa nó hơn ưa măng cụt.
Quant à la jacque, elle est assez peu estimée par les Européens.	Còn mít, thì người Tây không ưa nó cho mấy.

§ 7. — Viande — Potage — Œufs — Condiments — Phrases.

Viande. Du bœuf.	Thịt. Thịt bò.
Du porc. Du poulet.	Thịt heo. Thịt gà.
Du canard.	Thịt vịt.
Du lièvre, du lapin.	Thịt thỏ.
Côtelette. Gigot.	Sườn, xương sườn. Đùi.
Jambon. Foie.	Thịt đùi. Gan.
Cœur. Gésier.	Lòng, trái tim. Mề.
Mëlle. Pied de cochon.	Tủy. Giò heo.
Hachis. Omoplate.	Chả. Chả vai.
Andouille.	Thịt và ruột heo dồi.
Boudin.	Thịt và huyết heo dồi.
Saucisson.	Thịt heo dồi.
Viande bouillie.	Thịt luộc.
Viande rôtie.	Thịt quay, thịt nướng.
Viande à l'auvée.	Thịt hầm.
Viande à la fricassée.	Thịt chiên.
Bouillon de viande.	Nước thịt nấu ninh ra.
Potage.	Canh.
Bouillon aux herbes.	Nước canh rau.
Potage au riz.	Cháo.
Purée de pois.	Cháo đậu.
Ragoût.	Đồ xáo.
Sauce.	Đồ gia vị, nước chấm.
Saucière.	Dĩa đựng nước chấm.
Bouillir. Frire. Rôtir.	Luộc. Chiên xáo. Nướng.
Rôtir à la broche.	Quay.
Fricasser.	Xào.

Fricassée, ragoût.	Thịt xào.
Daube.	Thịt um.
Poulet sauté.	Thịt gà chiên, xào.
Œuf. Jaune d'œuf.	Trứng. Tròng đỏ.
Blanc d'œuf. Œuf frais.	Tròng trắng. Trứng mới.
Œuf à la coque.	Trứng luộc.
Œuf frit.	Trứng chiên.
Œuf au miroir.	Chả trứng ngôi.
Faire une omelette.	Chiên trứng.
Omelette. Sel.	Chả trứng. Muối.
Saumure. Poivre.	Nước mắm. Tiêu.
Piment. Huile.	Trái ớt. Dầu.
Vinaigre. Moutarde.	Giấm. Tương cải.
Graisse. Cannelle.	Mỡ. Nhục quế.
Noix muscade.	Nhục đầu khấu.
Épices.	Hương hoa, thuốc thơm.
Fenouil, Anet. Anis.	Tiểu hồi. Hồi hương.
Clou de girofle. Safran.	Đinh hương. Nghệ.

Ce matin je n'ai pas pu acheter du bœuf, il était trop mauvais.	Sớm mai nầy tôi mua thịt bò không đặng, coi nó xấu quá.
Voici une purée de pois, elle est excellente.	Đây là cháo đậu ngon lắm.
Avez-vous pu vous procurer du canard?	Chú mua đặng thịt vịt không?
Oui, Monsieur, je l'ai mis en ragoût, et je le servirai tout-à-l'heure.	Thưa ông, tôi mua đặng, tôi xáo rồi, một chút nữa tôi bưng lên.
C'est insupportable! J'adore les pieds de co-	Tức quá chừng! tôi ưa giò heo hết sức, mà

chon, et cet imbécile de cuisinier n'en achète jamais.	thằng đầu bếp nầy không khi nào nó mua hết thẩy.
Monsieur, voici un civet de lièvre.	Thưa ông, đây là món thỏ nấu rượu.
Il n'y a pas assez de condiments dans ton hachis, entends-tu?	Thịt chả mầy nấu đây thì thiếu đồ nêm không đủ, nghe không?
Y a-t-il du rôti?	Có thịt nướng không?
Cuisinier, prépare-moi trois œufs à la coque.	Đầu bếp, luộc cho tao ba cái trứng gà đi.
Je trouve qu'un peu de moutarde relève beaucoup le goût du rôti.	Thịt quay ăn với tương cải, tôi lấy làm ngon hơn nhiều.
Versez quelques gouttes de vinaigre dans ces haricots, ils seront meilleurs,	Đổ một miếng giấm trong đậu nầy, thì ăn ngon hơn.

§ 8. — Laitage — Confitures — Phrases.

Lait. Fromage.	Sữa. Bánh sữa.
Fromage frais.	Bánh sữa tươi.
Fromage mou.	Bánh sữa mềm.
Crême de lait.	Váng sữa.
Beurre. Miel.	Mỡ sữa. Mật ong.
Confitures.	Mứt.
Fruits confits.	Trái cây rim mứt.
Gingembre.	Gừng.

Ici le lait est fort cher, et il ne vaut pas grand chose.	Ở đây sữa bò mắt tiền lắm, lại cũng không tốt gì.

Tous les matins je prends mon café au lait.	Mỗi bữa sớm mai tôi uống cà phe sữa bò.
Voulez-vous que nous fassions une omelette au beurre ?	Anh có muốn ăn chả trứng nấu với mỡ sữa không ?
Ce fromage est délicieux, où l'avez-vous acheté ?	Bánh sữa nầy ngon lắm, anh mua ở đâu vậy.
Voici des confitures de caramboles, en prenez-vous ?	Đây là mứt khế, anh có dùng không ?
Qu'est-ce ceci ? Du gingembre.	Cái gì đây ? Là gừng.

§ 9. — Céréales — Tubercules — Service de table — Phrases.

Riz blanc. Paddy.	Gạo. Lúa.
Froment, blé.	Lúa mì.
Patates. Manioc.	Củ khoai. Khoai-gòn.
Sagou. Arrow-root.	Bột báng. Nưa.
Tapioca. Farine.	Bột khoai gòn. Bột.
Maïs. Orge.	Cây bắp. Mạch nha.
Sésame.	Cây mè.

Bouteille. Vin.	Cái ve. Rượu.
Bouteille de vin.	Ve rượu.
Eau. Pain.	Nước. Bánh.
Louche.	Vá múc, muỗng lớn.
Carafe d'eau. Couteau.	Bình nước. Dao.
Nappe. Cuiller.	Khăn trải bàn. Muỗng.

Fourchette. Serviette.	Nĩa. Khăn.
Verre. Saladier.	Ly, chén. Đồ trộn rau.
Plat. Assiette.	Dĩa đồ ăn. Dĩa bàn.
Tire-bouchon. Cure-dent.	Ruột gà. Xỉa răng.
Chaise. Table.	Ghế. Bàn.
Huilier.	Đồ để dầu giấm.
Moutardier. Riz *cuit*.	Ve tương cải. Cơm.

Je viens d'acheter six cents piculs de riz, et huit cents de paddy.	Tôi mới mua sáu trăm tạ gạo, và tám trăm tạ lúa.
Le blé pousse-t-il en Cochinchine?	Đất Nam Kỳ người ta trồng lúa mì có mọc không ?
Oui, il lève, mais il n'a pas de grains. Les pommes de terre font la même chose, elles poussent mais ne donnent pas de tubercules.	Phải, trồng thì nó mọc, mà nó không có hột. Khoai lang tây cũng vậy, trồng thì lên, nhưng mà không có củ nào hết.
Voici un potage de sagou.	Đây là bánh canh.
Apportez une serviette pour Monsieur.	Đem cho ông một cái khăn..
Ces verres ne sont pas propres.	.Mấy cái ly không có sạch chút nào.
Oh ! la belle table que vous avez là! En quoi est-elle ?	Chà ! Anh có cái bàn nầy tốt dữ bay ! Bằng cây gì vậy ?
Elle est en bois de trắc.	Nó bằng gỗ trắc.
Changez les assiettes.	Đổi dĩa đi.

Débouchez cette bouteille et versez à boire.	Mở ve rượu nầy ra rồi rót mà uống đi.
J'ai perdu le tire-bouchon, je ne sais pas où il est.	Tôi làm mất cái ruột gà rồi không biết ở đâu mà kiếm.
Et le saladier où est-il?	Còn cái dĩa trộn rau ở đâu.
Monsieur, je vous demande pardon, je viens de le casser.	Tôi lạy ông, xin ông chớ chấp, tôi mới làm bể.

§ 10. — Boisson — Service à thé — Phrases.

Eau. Eau filtrée.	Nước. Nước lọc.
Filtrer de l'eau. Filtre.	Lọc nước. Đồ lọc nước.
Gargoulette.	Bình đựng nước.
Vin. Vin mousseux.	Rượu nho. Rượu bọt, bắn.
Vin excellent.	Rượu ngon.
Vin doux. Vin léger.	Rượu ngọt. Rượu yếu.
Vin tourné. Vin éventé.	Rượu bư. Rượu mất hơi.
Bière.	Rượu mạch nha, rượu bọt.
Eau de vie, Cognac.	Rượu mạnh.
Vin blanc.	Rượu nho trắng.
Thé. Thé de Chine.	Trà, chè. Trà tàu.
Thé de Huế. Café.	Chè, trà Huế. Cà phe.
Tasse. Soucoupe.	Chén. Dĩa lót để chén.
Petite cuiller. Sucre.	Muỗng nhỏ. Đường.
Sucrier. Théière.	Bình đường. Bình trà.
Cafetière,	Bình cà phe.

Pot au lait. Plateau.	Bình sữa. Mâm.
L'autre jour, j'avais acheté bien cher quelques bouteilles de mauvais vin; mais celui-ci est bon, goûtez-le.	Hôm trước, tôi có mua rượu chát mắt mà xấu lắm; mà còn rượu nầy là thứ ngon; đây anh nếm thử coi.
Apportez-nous la gargoulette.	Đem bình nước đây cho ta coi nà.
Voici de l'eau de Thủ đức, elle est excellente.	Nước nầy là nước suối Thủ đức, uống ngon lắm.
Prenez-vous un peu de Cognac?	Anh muốn uống một chút rượu mạnh không?
Je n'en bois d'habitude qu'un peu le matin après mon café.	Tôi quen dùng một chút sớm mai, khi sau uống cà phe mà thôi.
Apportez le service à thé.	Đem đồ trà ra đây.
Y a-t-il assez de tasses?	Có đủ chén không?
Ce thé n'est ni trop fort, ni trop faible, il est bon comme cela.	Trà nầy vừa mà thôi, chớ không đậm quá mà cũng không lợt quá.
J'ai deux sucriers, en désirez-vous un?	Tôi sắm hai cái bình đường, anh muốn một cái không?
Ces petites cuillers sont en argent.	Mấy cái muỗng nhỏ nầy bằng bạc hết.
Allons faire un peu de sieste, puis nous prendrons la bière.	Thôi, ta di nghỉ một chút, rồi uống rượu bọt chơi.

§ 11. — Chemin — Voiture — Phrases.

Rue.	Đàng, đường.
Chemin.	Đàng, đàng sá.
Route.	Đường cái.
Sentier.	Đường hẻm, lối.
Chemin de halage.	Đường mé sông để kéo ghe.
Chemin de fer.	Xe lửa.
Quai.	Đường mé sông.

Voiture. Cheval.	Xe. Ngựa.
Harnais. Selle.	Đồ ngựa. Yên ngựa.
Sangle. Étrier.	Dây nịt. Chơn đưng.
Voiture à deux chevaux.	Xe song mã.
Strapontin.	Ghế ngồi trước xe.
Capote de voiture.	Mui xe.
Voiture à capote.	Xe mui.
Baisser la capote.	Sập mui xuống.
Relever la capote.	Dựng mui lên.
Atteler la voiture.	Thắng xe.
Seller le cheval.	Thắng ngựa.
Housse.	Lá phủ ngựa.
Houssine, fouet.	Roi.
Cavalier. Cocher.	Kẻ cỡi ngựa. Kẻ đánh xe.
Cravache.	Roi ngựa.

Désirez-vous faire une petite promenade en voiture.	Ông muốn đi xe dạo chơi một chút không?
Oui, parfaitement.	Ừ, được mà.

Attelez.	Thắng xe.
J'ai une voiture à deux chevaux.	Tôi có một cái xe song mã.
Ce garçon sait-il bien conduire?	Thằng nầy biết đánh xe giỏi không?
Passons par ici; les chemins sont bons.	Đi ngả nầy; đường đi tốt.
Ce sentier où mène-t-il.	Đường hẻm nầy đi qua đâu?
Il mène droit au quai.	Đi tắt qua đường mé sông.
Ce cavalier a mal sanglé son cheval.	Người cỡi ngựa nầy riết dây nịt ngựa nó cỡi không xong.
Je vais acheter une cravache (un fouet).	Tôi đi mua một cái roi ngựa.
Il monte à cheval sans étriers.	Nó cỡi ngựa không có chơn đưng.

§ 12 — Métaux — Minéraux — Phrases.

Or. Argent.	Vàng. Bạc, ngân.
Cuivre. Airain.	Thau. Đồng.
Etain. Plomb.	Thiếc. Chì.
Fer. Mine de plomb.	Sắt. Mỏ chì.
Limaille de fer.	Mạt sắt.
Gueuse de fer.	Quanh sắt.
Vitriol. Mercure.	Phàn. thủy.
Sel ammoniac.	Cang sa.
Salpêtre. Alun.	Diêm. Phèn.
Borax.	Hàn the.
Vermillon, Minium.	Son.

Soudure de fer. Ocre.	Hàn sắt. Hồng đơn.
Cinnabre. Marbre.	Châu sa. Đá cẩm thạch.
Pierre. Pierre ponce.	Đá. Đá nổi.
Pierre à feu.	Đá lửa.
Pierre de taille.	Đá vuông, đá bàn.
Pierre à aiguiser.	Đá mài.
Pierre d'aimant.	Đá nam châm.
Cristal. Albâtre.	Thủy tinh. Ngọc phụng.
Diamant.	Ngọc kim cang.
Perle. Ivoire.	Hột châu. Ngà.

Avez-vous quelque objet en or?	Anh có cái gì bằng vàng không?
J'ai une paire de boucle d'oreilles et une de bracelets que je viens d'acheter pour le mariage de mon fils.	Tôi có một đôi bông, một đôi vàng mới mua cho con tôi nó đi cưới vợ.
La Cochinchine a-t-elle des mines d'argent ?	Đất Nam Kỳ có mỏ bạc không ?
Je viens de trouver du plomb pour fondre quelques balles de fusil.	Tôi mới kiếm đặng khúc chì để đúc ít viên đạn để bắn súng.
On se sert de la limaille de fer en médecine.	Người ta dùng mạt sắt mà làm thuốc.
Je viens de commander une charpente en fer.	Tôi mới đặt một cái sườn nhà bằng sắt.
Ce terrain est très-aluneux.	Đất nầy có phèn nhiều lắm.
Voulez-vous acheter une pierre à aiguiser?	Anh muốn mua một tấm đá mài không?

J'ai reçu dernièrement une dizaine de verres en cristal.	Người ta mới gởi cho tôi một chục cái ly bằng thủy tinh.
Y a-t-il beaucoup de perles en ce pays?	Xứ nầy hột châu có nhiều hay là ít?
Le manche de ce couteau est en ivoire.	Cán dao nầy bằng ngà.

§ 13. — Maison — Dépendances — Literie — Phrases.

Maison. Brique.	Nhà. Gạch.
Tuile. Carreau.	Ngói. Gạch tàu.
Chaux. Four à brique.	Vôi. Lò gạch.
Four à chaux. Mortier.	Lò vôi. Hồ.
Faire le mortier. Truelle.	Quết hồ. Bay.
Maçon. Maçonner.	Thợ hồ, thợ xây. Xây gạch.
Crépir. Blanchir.	Tô. Tô trắng.
Fondement, soubassement.	Nền nhà.
Mur, muraille.	Vách.
Cloison.	Vách ngăn, vách phên.
Toit. Faîte du toit.	Mái nhà. Nóc nhà.
Toit en pente.	Mái dốc.
Charpente. Etage.	Sườn nhà. Tầng nhà.
Maison à étage.	Nhà lầu.
Plancher. Chambre.	Gác. Phòng,
Cabinet. Porte.	Phòng kín. Cửa.
Fenêtre.	Cửa sổ.
Porte à deux battants.	Cửa hai cánh.
Serrure. Verrou.	Ống khóa. Thoen.
Ais. Coffre. Armoire.	Ván, bản. Hòm. Tủ.

Chaise. Escabeau.	Ghế. Bệ.
Cuisine. Salle à manger.	Nhà bếp. Nhà ăn cơm.
Cellier. Cave.	Kho rượu.
Lit. Moustiquaire.	Giường. Mùng.
Couverture. Natte.	Mền. Chiếu.
Traversin. Oreiller.	Gối dài. Gối vuông.
Matelas.	Nệm.
Pas moyen de louer une maison convenable.	Không mướn đặng cái nhà nào cho tử tế.
Tout simplement, je vais m'en construire une à ma convenance, sur le terrain que j'achetai l'année dernière.	Thôi, tôi tính cất một cái (nhà) cho vừa ý tôi, nơi đất tôi mua năm ngoái.
Je viens de m'entendre avec un entrepreneur, et je veux absolument une charpente en fer.	Tôi mới tính với kẻ lãnh việc làm xong rồi, lại tôi muốn một cái sườn nhà bằng sắt mà thôi.
Sera-ce une maison à étage? — Oui.	Anh tính cất nhà lầu phải không? — Phải đó.
Au rez-de-chaussée, il y aura la salle à manger, un salon de réception, la cave et un cabinet de travail.	Từng dưới, thì để nhà cơm, phòng rước khách, kho rượu và phòng làm việc.
Ainsi la chambre à coucher sera à l'étage.	Vậy phòng ngủ thì ở trên lầu.
Garçon, prépare un lit à Monsieur pour coucher.	Trẻ, dọn cho ông một cái giường đặng ông ngủ coi nà.

Monsieur, il manque l'oreiller et la couverture, je vais les chercher.	Thưa ông, thiếu cái gối và cái mền, để tôi đi lấy.
Faites en sorte qu'il y ait tout ce qu'il faut pour la toillette.	Phải làm sao cho có đủ đồ rửa mặt nghe không.
Si vous voulez bien, Monsieur, venir voir les dépendances.	Mời ông xuống coi nhà dưới chơi.
Voici l'écurie avec deux chevaux.	Đây là chuồng ngựa với hai con ngựa.
Ici la cuisine, elle est bien petite.	Đây là cái nhà bếp, nó chật quá.
J'ai, de plus, une volière, un poulaillier et un colombier.	Lại tôi có một cái lồng chim, một cái chuồng gà và cái lồng bò câu.
Combien avez-vous dépensé de milliers de briques pour votre maison ? — Plus de soixante mille.	Anh cất cái nhà tốn hết mấy muôn gạch ? — Tốn hết hơn sáu muôn.
Pensez-vous à faire un mur de clôture ? — Oui, mais l'année prochaine seulement.	Anh tính xây vách tường rào lại không ? — Ừ, tôi tính xây đá, mà qua sang năm tôi mới làm.
Quelle est le prix de la chaux cette année ?	Năm nay giá vôi bán mấy ?
Je viens d'en acheter cent piculs à raison de une piastre quarante les 3 piculs.	Tôi mới mua một trăm tạ; cứ 3 tạ là một đồng hai góc tư.

§ 14. — De l'eau — De la Navigation. — Phrases.

Eau. Eau vive.	Nước. Nước lã.
Eau croupissante.	Nước búng.
Eau claire. Eau trouble.	Nước trong. Nước đục.
Eau douce. Eau salée.	Nước ngọt. Nước mặn.
Veine d'eau. Mer.	Mạch nước. Biển.
Lac. Marais. Rivière.	Bàu. Hồ. Khe suối.
Source. Fleuve. Puits.	Suối. Sông. Giếng.
Vent. Orage, grain.	Gió. Dông tố.
Tempête, typhon. Flots.	Phong bão. Sóng.
Ondes. Ile.	Dợn sóng. Cù lao.
Détroit. Golfe.	Biển hẹp. Vịnh, vũng.
Port. Rivage.	Cửa biển. Bãi biển.
Cap. Brisans, écueil.	Mũi biển. Rạn, hòn lố.
Barre, banc de sable.	Cồn cát.
Bateau, Navire. Barque.	Tàu. Ghe.
Barque de mer.	Ghe bầu.
Voile. Haubans.	Buồm. Chàng.
Mât. Gouvernail.	Cột buồm. Bánh lái.
Aviron. Tolet.	Cái chèo. Cột chèo.
Nacelle. Pouppe.	Ghe lườn. Lái, sau lái.
Proue.	Mũi ghe (tàu).
Le lest.	Đồ dằn ghe (tàu).
Ancre. Sonde.	Neo. Trái dò.
Boussole. Pavillon.	Địa bàn. Cờ tàu.
Capitaine de navire.	Chúa tàu.
Pilote. Matelot.	Ông hoa tiêu. Bạn tàu.
Passagers. Rameurs.	Kẻ qua giang. Kẻ chèo.

Equiper un navire.	Dọn tàu.
Fréter un navire.	Mướn tàu.
Lever l'ancre.	Kéo neo.
Faire voile.	Chạy buồm.
Cingler en haute mer.	Ra khơi.
Hisser la voile. Cottoyer.	Kéo buồm. Lộng.
Baisser le pavillon.	Hạ cờ xuống.
Louvoyer. Mouiller.	Chạy vát. Gieo neo.
Etre à l'ancre. Faire eau.	Cặm neo. Lậu thủy.
Prendre le vent.	Bọc gió.
Avoir vent de bout.	Gió ngược.
Avoir le vent arrière.	Gió xuôi.
Le vent fraîchit.	Rắn gió.

Nous partons ce matin à dix heures; c'est pourquoi, à sept heures, tout le monde doit être à bord.	Sớm mai nầy, mười giờ tàu chạy; cho nên, bấy giờ, ai nấy phải có dưới tàu hết thảy.
Détachez les amarres, levez les ancres, et en avant.	Mở dây bịn ra, kéo neo đi, rồi chạy đi,
Le temps est beau, nous avons bon vent, nous cinglerons de suite en haute mer.	Trời tốt, gió xuôi, cho nên ra khơi tức thì.
Le vent tourne contre nous; nous n'avons plus que la ressource de louvoyer, en attendant.	Gió ngược rồi; bây giờ ta phải chạy vát mới xong, đặng đợi đến khi nó xuôi lại.
J'ai le mal de mer, je vais me coucher.	Tôi dại sóng, tôi đi nằm.

Le vent est tombé et la mer est calme.	Lặng gió rồi, biển lặng.
Où sommes nous?	Tới đâu, bây giờ?
Encore une heure et nous sommes au port.	Còn một giờ nữa thì vào cửa.
Quel plaisir d'arriver si vite !	Tới mau lắm, vui quá.
Comment! Vous n'aimez donc pas la mer ?	Ủa! Anh không ưa đi tàu sao ?
Je ne l'aime pas du tout; et je lui préfère de beaucoup le plancher des vaches.	Tôi không ưa chút nào; tôi ưa đi bộ hơn.

§ 15. — Vêtement — Toilette — Phrases.

Chapeau. Bonnet.	Nón. Mũ (mão).
Bas. Souliers.	Vớ, tất. Giày.
Pantalon. Habit, robe.	Quần. Áo.
Chemise.	Áo lót, áo trong.
Ceinture. Bouton.	Dây lưng. Nút áo.
Gilet de flanelle.	Áo nỉ.
Voile. Mouchoir.	Cái lúp. Khăn mũi.
Serviette. Jupe, jupon.	Khăn. Váy, củn, chăn.
Peigne, démêloir.	Cái lược.
Brosse. Miroir.	Bàn chải. Kiến soi.
Cirage.	Thuốc đánh giày.
Savon. Eau de senteur.	Xa-bong. Nước thơm.
Epingle.	Kim găm, kim cúc.
Eventail. Balais.	Quạt. Chổi.
Epoussette.	Bàn chải bụi.
Plumasseau.	Chổi lông.

Mon chapeau est bien vieux; je vais en acheter un autre.	Cái nón tôi cũ lắm; tôi tính đi mua một cái mới.
J'ai perdu ma brosse à habits.	Cái bàn chải của tôi mất rồi.
Apportez moi une serviette.	Đem cho tôi mội cái khăn.
Oh! le beau miroir!	Kiến tốt quá!
Je pars chez le cordonnier acheter une paire de souliers.	Tôi đi lại thợ đóng giày mua một đôi giày cho tôi.
C'est grâce à ma flanelle que je ne suis jamais enrhumé.	Tôi nhờ áo nĩ, cho nên không khi nào tôi ho hết.

§ 16. — Tailleur — Dialogue.

Aiguille.	Kim.
Dé à coudre.	Bao tay mà may.
Fil. Fil de soie.	Chỉ. Tơ.
Ciseaux. Etui à aiguilles.	Kéo. Ống kim.
Toile. Soie. Filoselle.	Vãi. Lụa. Đũi.
Coton. Ouate.	Bông. Gòn.
Crépon. Drap, flanelle.	Nhiễu. Nĩ.
Machine à coudre.	Máy may.
Mètre. Couper.	Thước đo. Cắt.
Coudre. Faufiler.	May. May lược.
Etoffe pour habits.	Hàng giẻ.
Echantillon.	Giẻ.

Êtes-vous tailleur?	Chú làm thợ may không?

J'aurais besoin d'un habit.	Tôi muốn một cái áo.
C'est bien; en voici un qui fera votre affaire, essayez-le.	Được; đây nầy có một cái khi vừa, xin ông mặc thử coi.
Je ne puis pas le mettre, il est trop étroit.	Tôi mặc không được nó chật quá đi.
Prenez moi mesure d'un pantalon.	Hãy đo và cắt cho tôi một cái quần.
Le voulez-vous large ou étroit ?	Ông muốn may nó rộng hay là may nó hẹp ?
Je le veux ni trop large ni trop étroit.	May cho vừa, chớ tôi không muốn cho nó rộng quá mà đừng hẹp quá.
Quand sera-t-il prêt ?	May chừng nào rồi ?
Demain soir.	Chiều mai.
Vous êtes une maladroite, vous ne savez pas coudre du tout.	Chị dở quá, chưa biết may vá gì hết.
Allez m'acheter une douzaine d'aiguilles.	Đi mua cho tôi một chục cây kim.

§ 17. — École — Fournitures — Phrases.

École, collége. Classe.	Trường học. Nhà học.
Pupitre. Banc.	Trấp viết. Ghế ngồi.
Tableau. Livre. Leçon.	Bản. Sách. Bài học.
Cahier. Papier.	Tập giấy. Giấy.
Modèle d'écriture.	Tập đồ.
Encre. Encrier.	Mực. Bình mực.

Plume. Crayon.	Ngòi viết. Cây viết chì.
Ardoise.	Bản đá.
Crayon d'ardoise.	Cây viết đá.
Craie. Carrelet, règle.	Phấn. Thước gạch.
Papier blanc.	Giấy trắng.
Papier rayé.	Giấy gạch.
Cahier de corrigés.	Tập viết.
Pinceau. Bureau.	Bút viết. Bàn viết.
Écrire. Épeler.	Viết. Đánh vần.
Lire.	Đọc sách, coi sách.
Savez-vous lire?	Biết coi sách không?
Oui, parfaitement.	Tôi biết giỏi.
Connaissez-vous les caractères chinois?	Biết chữ nhu không?
Je commence seulement à les étudier.	Tôi mới có học mà thôi.
Allez m'acheter une boîte de plumes et six crayons; entendez-vous?	Đi mua cho tôi một hộp ngòi viết và sáu cây viết chì; nghe không?
Je n'ai plus de cahiers.	Tôi hết tập viết rồi.
Les pupitres de l'école sont très bas.	Tráp viết trường học thấp quá.
Je ne sais pas ma leçon; celui-ci la sait très bien.	Tôi không thuộc bài anh nầy ảnh thuộc làu đa.
Hier je me suis procuré 20 paquets d'encre noire en poudre.	Hôm qua tôi mua hai chục gói mực đen.
Combien avez-vous payé cette rame de papier rayé?	Anh mua xấp giấy gạch hàng nầy hết bao nhiêu?

Il y a un mois déjà que j'exerce ces gamins à épeler, et je n'y parviens pas.	Đã một tháng nầy tôi dạy mấy thằng lu la nầy đánh vần, mà uổng công tôi, nó cũng không có biết gì hết.

§ 18. — Jardin — Champ — Outils — Phrases.

Jardin. Champ.	Vườn. Ruộng.
Charrue. Soc de charrue.	Cái cày. Lưỡi cày.
Laboureur. Semeur.	Nông phu. Kẻ gieo giống.
Sarcleur.	Kẻ phát cỏ.
Sarcloir.	Cái chéc làm cỏ.
Moissonneur. Moissônner	Kẻ gặt lúa. Gặt lúa.
Glaner. Faulx, faucille.	Mót. Cái lưỡi hái.
Fléau. Fourche.	Roi đập lúa. Cọc nạng.
Rateau. Van.	Cái bừa cào. Cái nia.
Hoyau, bêche.	Cái xuổng.
Houe à 2 dents	Cái chỉa.
Pioche. Piocher la terre.	Cái cuốc. Cuốc đất.
Sarcler. Planter. Brouette.	Nhổ cỏ. Trồng. Xe tay.
Pelle. Herse. Herser.	Cái vá. Cái bừa. Bừa.
Labourer. Arracher.	Cày. Nhổ.
Herbes. Arbres.	Cỏ. Cây.
Fruit. Fleur. Feuille.	Trái. Bông, hoa. Lá.
Branche. Haie. Fumier.	Nhành. Hàng rào. Phân.
Fumer. Arroser.	Bỏ phân. Tưới.
Seau.	Cái thùng xách nước.
Notre jardin est beau cette année, nous aurons beaucoup de fruits.	Năm nay vườn tốt lắm, khi có trái cây ăn nhiều.

Les arbres perdent leurs feuilles.	Cây rụng lá hết.
Si vous n'arrachez pas les herbes, les fleurs crèveront toutes.	Nếu ông không lo mà nhổ cỏ đi, thì bông hoa phải chết hết.
Que mon jardinier est paresseux !	Thằng cha làm vườn tôi nó làm biếng quá chừng!
Les bons travailleurs sont assez rares.	Kẻ siêng năng làm việc thì không có bao nhiêu.
Si vous n'arrosez pas ces plants-ci, il périront tous.	Nếu ông không lo mà tưới mấy cây nầy, thì nó phải chết hết đi.
J'ai planté quelques pieds de vigne, je ne sais pas s'ils donneront du fruit.	Tôi có trồng ít cây nho, mà đến sau nó có trái nhiều ít tôi chưa biết.
Ces orangers sont beaux.	Mấy cây cam nầy tốt lắm.
Avez-vous beaucoup de mandariniers ?	Trong vườn ông có quít nhiều hay là ít ?
J'en ai peu maintenant; l'an dernier j'en ai abattu beaucoup parce qu'il étaient trop vieux et ne donnaient presque plus de fruits.	Bây giờ có ít lắm ; năm ngoái tôi có đốn hết nhiều bởi vì nó đã cỗi quá, lại nó có trái ít quá.
Les caféiers ne prospèrent pas.	Cây trà phe không tốt gì.
Je vais fendre un coco pour vous le donner à boire.	Để tôi chặt dừa cho ông uống nước chơi.

Ces arbres-ci ne sont pas beaux, parce que cette année ils n'ont pas été fumés suffisamment.	Những cây nầy xấu, bởi vì năm nay không có bỏ phân cho đủ.
Les gens qui sont aux champs pour le labour ne sont pas encore de retour.	Người ta đi cày bừa ở ngoài ruộng chưa về.

§ 19. — De quelques professions libérales, et autres arts et métiers.

Théologien.	Kẻ thông sách đoán.
Prédicateur. Orateur.	Thầy giảng. Kẻ giảng.
Prêtre.	Linh mục.
Jurisconsulte.	Kẻ thông lý luật.
Magistrat. Juge.	Quan văn. Quan án.
Juge de paix.	Quan thẩm án xử việc tạp tụng.
Juge d'instruction.	Quan đề thẩm (*coi tra án*).
Président.	Quan đoán nhứt.
Conseiller.	Quan công luận.
Avocat.	Thầy kiện.
Administrateur.	Quan tham biện.
Administrateur principal.	Tuyên phủ sứ quan.
Notaire. Poëte.	Quân biện ký. Thi nhơn.
Philologue.	Văn nhơn.
Professeur, instituteur.	Thầy giáo.
Imprimeur.	Thợ in.
Pharmacien.	Chủ tiệm thuốc.
Médecin.	Thầy thuốc.

Astronome.	Thầy thiên văn.
Astrologue.	Thầy coi sao mà bói.
Géomètre.	Kẻ đạc điền, quan đo đất.
Géomancien.	Thầy địa lý.
Géologue.	Kẻ thông địa lý.
Géographe.	Kẻ thông địa dư.
Général.	Quan tướng.
Général de division.	Chánh đề đốc binh bộ.
Général de brigade.	Phó đề đốc.
Evêque. Inspecteur.	Giám mục. Giám đốc.
Architecte. Peintre.	Giám tạo. Thợ vẽ.
Sculpteur, Graveur.	Thợ chạm.
Chirurgien.	Thầy mổ xẻ.
Chiromancien.	Thầy coi tay mà bói.
Musicien. Orfèvre.	Kẻ hay đờn hát. Thợ bạc.
Marchand, Commerçant, Négociant.	Con buôn bán.
Doreur. Fondeur.	Thợ mạ vàng. Thợ đúc.
Maréchal, Forgeron.	Thợ rèn.
Banquier.	Kẻ buôn bán bạc.
Courtier.	Kinh kì.
Epicier.	Kẻ bán đồ gia vị.
Boulanger.	Kẻ làm bánh.
Confiseur.	Kẻ làm mứt chấm.
Boucher.	Hàng thịt.
Hôtelier, cabaretier, restaurateur.	Chủ quán.
Barbier, coiffeur, perruquier.	Kẻ cạo râu, thầy hù.
Cordonnier, savetier.	Thợ giày.
Batelier.	Người đưa đò.
Charpentier, menuisier.	Thợ mộc.

Maçon.	Thợ hồ, thợ xây.
Tourneur. Tisscrand.	Thợ tiện. Thợ cửi.
Tailleur.	Thợ may.
Dans cette localité y a-t-il un boulanger?	Chỗ nầy có người làm bánh không?
Oui, il y en a un, chinois, qui fait un pain exécrable.	Ừ, có một người chệc làm bánh xấu quá.
Les astrologues, les géomanciens, les chiromanciens ne sont que d'ignobles trompeurs.	Những thầy coi sao mà bói, những thầy địa lý, cùng những thầy coi tay mà bói, *vân vân*, đều hay phỉnh gạt người ta mà thôi.
Savez-vous où reste l'avocat?	Anh, biết nhà thầy kiện không?
J'ai un procès avec un tourneur d'ici, et je voudrais le consulter.	Tôi muốn đi hỏi, bởi vì có thợ tiện kia đi kiện tôi.
Monsieur... est un jurisconsulte éminent.	Ông... là người thông lý luật cách giỏi quá.
Permettez-moi de vous féliciter de votre nomination d'administrateur de première classe.	Tôi xin phép mừng ông mới lên làm quan tham biện hạng nhứt.
Ma mère vient de se faire une grave blessure à la main; je cours chez le pharmacien chercher du perchlorure de fer.	Mẹ tôi mới đứt tay nặng lắm; nên tôi chạy đi tiệm thuốc mua thuốc cầm máu.
Demain professeurs et	Ngày mai các thầy

élèves iront se promener toute la journée. | giáo cùng các học trò đi dạo chơi trót ngày.

Mon oncle, fils de général de division, vient d'être nommé général de brigade. | Chú, tôi là con ông chánh đề đốc binh bộ, mới lên làm phó đề đốc.

Abordons ce bâtelier, et demandons-lui combien il nous prendrait pour nous conduire d'ici à Chợ lớn. | Lại đàng người đưa đò, hỏi nó đây đi Chợ-lớn đòi bao nhiêu.

Mon père est architecte, mon frère est sculpteur, moi, je veux être peintre. | Cha tôi làm giám tạo, anh tôi làm thợ chạm, tôi muốn làm thợ vẽ.

Il est tout à la fois théologien et orateur distingué. | Thầy ấy thông sách đoán và giảng giỏi lắm.

Combien avez-vous de maçons et de charpentiers à la construction de votre maison? | Anh mướn cất nhà anh mấy thợ hồ và mấy thợ mộc?

Je vais chez l'orfèvre commander une paire de bracelets et de boucles d'oreilles pour ma femme. | Tôi lại nhà thợ bạc đặt một đôi vàng một đôi đinh cho vợ tôi.

§ 20. — Quelques adjectifs. — Phrases.

Avare. Acariâtre.	Hà tiện. Quạu quọ.
Aveugle. Abruti.	Đui, mù. Đồ dại.
Boiteux. Bègue.	Què. Kẻ cà lăm.

Bon. Bossu.	Tốt. Có bướu.
Blanc. Borgne.	Trắng. Một con mắt.
Content. Chauve.	Vui lòng. Sói đầu.
Coupable. Chassieux.	Có tội. Bét.
Carré. Camus.	Vuông. Sẹp mũi.
Clair. Canaille.	Tỏ rõ. Đồ khốn.
Dissipé. Dissolu.	Nhẹ tính. Luông tuồng.
Digne. Docte.	Đáng. Thông thái.
Faible. Fort.	Yếu đuối. Mạnh.
Ferme. Féroce.	Vững vàng. Dữ, hung.
Gros. Gras.	Lớn lao. Mập.
Grand. Gredin.	Lớn cao. Đứa bá láp.
Honteux. Humble.	Xấu hổ. Khiêm nhượng.
Ingrat. Insensé.	Bạc ngãi. Dại dột.
Injuste.	Chẳng công bình, dữ.
Ignorant. Imbécile.	Dốt nát. Vô trí.
Juste.	Công bình, sạch tội.
Jeune. Jumeau.	Đang thì. Sinh đôi.
Joli. Joyeux.	Xinh tốt, ngộ. Vui.
Laborieux. Laid.	Hay làm. Xấu xa, vô doan.
Mince. Mesquin.	Mỏng. Rít róng.
Malade. Méritoire.	Đau. Có công.
Muet. Moral.	Câm. Có nết na.
Mauvais. Moqueur.	Xấu. Hay nhạo.
Noir. Net.	Đen. Sạch, rõ.
Obéissant. Officiel.	Chịu lụy. Công văn.
Obscur. Odieux.	Tối. Nên ghét.
Paresseux. Pâle.	Làm biếng. Mét.
Rouge. Rugueux.	Đỏ. Nhám.
Reconnaissant. Rusé.	Hiếu thảo. Khôn quỉ.
Rond. Ruineux.	Tròn. Làm cho hư hại.

Sage.	Khôn ngoan, tử tế.
Studieux. Simple.	Siêng học. Thật thà.
Sourd. Satisfaisant.	Điếc. Phỉ lòng, đẹp lòng.
Savant. Superficiel.	Thông thái. Phơ phào.
Violet. Vert.	Tím. Xanh.
Vieux. Vertueux.	Già. Nhơn đức.
Vilain. Vicieux.	Xấu, hèn. Có chứng xấu.
Vite. Vulgaire.	Mau. Thường.
Votre air moqueur vous fait détester de tous vos camarades.	Hết thảy anh em đều ghét anh, vì bộ anh hay nhạo người ta lắm.
Il porte un pantalon blanc, un habit violet, et un turban bleu.	Nó bận một cái quần trắng, một cái áo xanh, và bịt một cái khăn thanh.
Votre conduite n'est pas du tout satisfaisante.	Không ai bằng lòng về cách mấy ăn ở hết thảy.
Ce projet ne manque pas d'intelligence, mais il est ruineux.	Việc tính toán làm đó, thì có trí lắm, mà thật nó làm thiệt hại lắm.
Il est aussi vicieux que son père était vertueux.	Cha nó nhơn đức là bao nhiêu, thì nó xấu là bấy nhiêu.
Un pantalon noir et un habit rouge; en voilà un joli costume !	Quần đen áo đỏ; đó là một bộ đồ nhứt, chớ phải chơi sao !
L'homme reconnaissant est assez rare, mais l'ingrat on le rencontre sur tous ses pas.	Kẻ hiếu thảo thì ít, mà còn kẻ bạc ơn bạc ngãi thì không thiếu gì.
Voici un tableau qui est bien joli.	Đây nè cái bức tượng nầy tốt lắm.

Mes enfants, soyez laborieux, obéissants, et ainsi vous deviendrez savants.

Ớ con, nếu mà con muốn cho đặng thông thái, thì phải siêng năng làm việc và vưng lời chịu lụy.

Ce brave vieillard, il est sourd comme un pot.

Tội nghiệp ông già đó, ông điếc câm.

Ce que vous dites-là est odieux; cela prouve tout simplement que vous êtes méchant.

Cái sự anh nói đó, thì chỉ rõ ràng anh là người xấu, vì sự ấy là xấu.

Vous êtes bien pâle ce matin, qu'avez-vous donc? Seriez-vous malade?

Anh đau, hay là làm sao, mà anh mét chằng đi vậy?

Ma femme est douce comme un mouton, mais ma belle-mère est acariâtre comme une harpie.

Vợ tôi nó hiền lành quá chừng, còn mẹ vợ tôi thì quạu quọ và độc hiểm lắm.

Pourquoi me faites-vous donc courir à tout propos; je suis honteux de mon rôle.

Sao mà sai tôi chạy đi chạy lại hoài; tôi mất cỡ lắm.

Mes élèves ont été heureux aux examens; aussi vous dire combien je suis content!

Học trò tôi thi đậu; biết tôi vui lòng là dường nào!

Voyez-vous cet homme? C'est la plus franche canaille qui existe.

Anh thấy thằng đó không? Không có ai như thằng đồ khốn đó.

Le paresseux est digne de châtiment.

Mấy thằng làm biếng thì đáng phạt.

Quand cet homme est en colère, il devient féroce.	Khi nào thằng cha đó nổi xung lên, thì nó dữ lắm.
Si les jeunes savaient écouter les vieux !	Chớ phải mà kẻ nhỏ biết nghe lời những kẻ già cả !

§ 21. — Quelques Verbes.

Aimer. Appeler.	Mến, thương. Kêu, gọi.
Arroser. Achever.	Tưới. Làm cho xong.
Acheter. Attacher.	Mua. Cột, buộc.
Apporter. Arracher.	Đem đến. Nhổ.
Amener. Aller.	Đem theo. Đi.
Attendre. Animer.	Đợi, khoang đã. Giục.
Avertir. Avancer.	Bảo. Đi tới.
Arrêter.	Ngừng lại, chận lại.
Blesser.	Làm cho phải dấu vít.
Brûler. Bâtir.	Đốt, cháy. Cất, lập.
Boire. Balayer. Brider.	Uống. Quét. Khớp.
Bouillir. Blanchir.	Sôi, luộc. Tô trắng.
Casser. Cacheter.	Bẻ, gãy. Gắn thơ lại.
Chercher. Chanter.	Kiếm, tìm. Hát.
Craindre. Choisir.	Sợ. Lựa, chọn.
Couper. Cacher.	Cắt, chặt. Giấu giếm.
Cracher.	Giổ nước miếng.
Dîner. Détruire.	Ăn bữa. Phá.
Distribuer. Déchirer.	Phát, phân. Xé.
Déjeuner. Entendre.	Lót lòng. Nghe nói.
Écouter. Envoyer.	Nghe. Gởi, sai.
Étudier. Élever.	Học. Dựng lên.

Emporter. Enfoncer.	Đem đi, cất đi. Đâm vào.
Enseigner. Entrer.	Dạy. Vào, vô.
Exercer. Frapper.	Tập. Đánh.
Fermer. Garder.	Đóng. Giữ.
Habiller. Laver. Monter.	Mặc cho. Rửa, giặt. Lên.
Noyer. Se noyer.	Trấn nước. Chết chìm.
Nager. Nettoyer.	Lội, bơi. Chùi, lau.
Oublier. Prier.	Quên, sót. Cầu nguyện.
Parler. Planter. Payer.	Nói. Trồng. Trả, đền.
Passer.	Đi qua.
Se plaindre.	Phiền lòng, trách.
Plaindre. Punir.	Thương xót. Phạt.
Prêter. Pleurer.	Cho mượn. Khóc.
Promener. Se promener.	Dắc đi dạo. Đi chơi.
Préparer. Pouvoir.	Sửa sang. Đặng, được.
Peser.	Cân.
Plaisanter, badiner.	Giễu cợt.
Questionner.	Hỏi, tra.
Remplir.	Làm cho đầy.
Remplacer. Retourner.	Thay, thế. Trở về.
Recevoir, se porter caution.	Lãnh.
Rester. Récompenser	Ở lại. Thưởng.
Répéter. Renvoyer.	Nói lại, lặp lại. Đuổi.
Respirer. Réussir.	Thở ra. Được như ý.
Récolter, moissonner.	Gặt (lúa).
Retenir. Rentrer.	Cầm lại. Trở vào.
Salir.	Làm cho lấm, làm dơ.
Souper.	Ăn bữa tối.
Surprendre.	Bắt (đến) thình lình.
Savoir. Traduire.	Biết, hay. Dịch ra.

Tourner. Tuer. — Xây. Giết.
Voler. Voler. — Ăn cắp, ăn trộm. Bay.

Note. — *Lời bảo.*

On ne doit pas se servir des mots tu, toi, (*mầy*), lui, elle, (*nó*), à moins qu'on ne parle à quelqu'un qui ne soit d'un rang très inférieur à celui qui parle. Il faut se servir des mots de frère, (*anh*), d'oncle (*chú, cậu,*) envers les égaux, de Monsieur (*ông*) envers les supérieurs, et de (*ngài*) si c'est un mandarin.

Chẳng khi nào nên dùng tiếng *mầy* hay là *nó* mà nói với nhau, trừ ra khi nào bề trên nói cùng kẻ bề dưới thì mới được, một hai khi. Phải dùng tiếng *anh* h. là *chú*, *cậu* khi nói cùng bậu bạn, và tiếng *ông*, khi nói với bề trên; ví bằng người ta có chức quờn thì phải dùng tiếng (*ngài*).

§ 22. — Quelques Phrases détachées.

Bonjour papa, mon père.	Chào cha.
Bonsoir monsieur, madame.	Chào ông, bà.
Venez-ici.	Đến đây, lại đây.
Allez.	Đi đi.
J'ai un livre.	Tôi có một cuốn sách.
Il a un jardin.	Nó có một miếng vườn.
Il ont trois chevaux.	Chúng nó có ba con ngựa.
Il est tombé.	Nó té, Nó ngã xuống.

Il pleut.	Trời mưa.
Il est parti.	Nó đi rồi.
Il est là.	Nó ở đó
J'ai cassé un verre.	Tôi đập bể một cái ly rồi.
Vous avez renversé la lampe.	Bay làm cái đèn ngã đổ dầu rồi.
J'ai un beau chat.	Tôi có một con mèo ngộ.
J'ai mal au bras.	Tôi đau cánh tay.
Apportez le livre.	Đem sách lại đây.
Allez à l'école.	Đi học đi.
Mon chapeau est noir.	Cái nón tôi đen.
Mes bas sont violets.	Vớ, tất tôi tím.
Mon habit est bleu.	Áo tôi xanh (*da trời*).
Je suis arrivé.	Tôi mới đến.
J'ai mal au ventre.	Tôi đau bụng.
Nous avons quatre moutons.	Chúng tôi có bốn con chiên, (con trừu).

Ouvrez la porte.	Mở cửa ra.
Fermez les croisées.	Đóng cửa sổ lại.
Apportez le pain.	Đem bánh lại đây.
Appelez le cuisinier.	Kêu đầu bếp.
Appelez le cocher.	Kêu thằng đánh xe.
Appelez le jardinier.	Kêu người làm vườn lại đây.
Nettoyez la table.	Chùi bàn đi.
Lavez-vous les mains.	Rửa tay đi.
Lavez-vous le visage.	Rửa mặt đi.
Lavez-vous les pieds.	Rửa chơn di.
Lavez votre linge.	Giặt đồ mình đi.
Levez-vous.	Dậy đi.

Faites vite.	Làm cho mau.
Asseyez-vous.	Ngồi đi.
Sortez. Entrez.	Đi ra. Vào, vô.
Parlez plus haut.	Nói lớn hơn.
Ne déchirez pas ce livre.	Đừng xé sách nầy.
Ne faites pas de bruit.	Đừng có rầy.
Portez cette lettre à la poste.	Đem cái thơ nầy bỏ hộp nhà thơ.
Portez cette lettre à Monsieur.	Đem cái thơ nầy cho ông.
Envoyez-moi quatre canards.	Đem cho tôi bốn con vịt.
Balayez la chambre.	Quét phòng đi.
Il ne faut pas mentir.	Chẳng nên nói dối.
Aimez votre prochain.	Hãy thương yêu anh em.
Il ne faut pas disputer.	Đừng có rầy lộn với nhau.
Ne trompez personne.	Đừng có gạt ai.
Aimez Dieu.	Hãy kính mến Đ. C. T.
Ne l'offensez pas.	Chớ làm mất lòng Người.
Respectez l'autorité.	Hãy tôn kính kẻ có chức phận.
Saluez vos supérieurs.	Hãy chào kẻ bề trên mình.
Évitez l'hypocrisie.	Phải lánh sự giả hình.
Faites du bien à tous.	Hãy làm phước cho mỗi người.

Quelle heure est-il ?	Giờ thứ mấy ?
Il est quatre heures et demie.	Giờ thứ tư rưởi.

Il est deux heures moins un quart.	Giờ thứ hai thiếu một khắc.
Il est midi et demi.	Giờ thứ mười hai rưởi.
Où est votre livre?	Sách mầy (anh) để đâu?
Je l'ai dans l'armoire.	Tôi để trong tủ.
Où est votre père?	Cha mầy (anh) ở đâu?
Il est à la maison.	Cha tôi ở nhà.
Est-il malade?	Người có đau không?
Non, Monsieur.	Thưa không.
Où sont vos frères?	Anh em chú ở đâu?
Il sont dans la cour.	Ở ngoài sân.
Que font-ils?	Chúng nó làm gì?
Ils s'amusent.	Chúng nó chơi.
Où est le cuisinier?	Đầu bếp ở đâu?
Il est allé à Saigon.	Nó đi Bến thành.
Où est le cocher?	Kẻ đánh xe ở đâu?
Je n'en sais rien.	Tôi không biết.
Où sont les bœufs, où sont les vaches?	Bò đực, bò cái ở đâu?
Ils sont dans l'étable.	Ở trong chuồng.
Je ne l'ai pas vu.	Tôi không thấy.

Allez-vous à Mĩ-tho?	Anh đi Mĩ-tho không?
Non, Monsieur.	Thưa ông không.
Où allez-vous donc?	Vậy thì anh đi đâu?
Je vais à Vĩnh-long.	Tôi đi Vĩnh-long.
Avez-vous été en classe?	Chú có đi học không?
Non Monsieur, car je suis malade.	Thưa ông không, vì tôi đau.

Qu'avez-vous ?	Chú đau bịnh gì ?
J'ai mal au ventre.	Tôi đau bụng.
J'ai mal à la tête.	Tôi nhức đầu.
J'ai mal aux jambes et aux pieds.	Tôi đau chơn.
Il faut faire appeler le médecin.	Phải biểu đi rước thầy thuốc.
Il est venu me voir.	Thầy thuốc đã đến thăm tôi rồi.
Vous a-t-il ordonné quelque remède ?	Có dạy hốt thuốc nào cho chú chăng ?
Oui Monsieur.	Thưa ông có.
Qu'avez-vous mangé hier ?	Hôm qua chú ăn giống gì ?
J'ai mangé des fruits.	Tôi ăn trái cây.
Étaient-ils mûrs ?	Trái có chín không ?
Ils n'étaient pas mûrs.	Chưa chín.
Pourrez-vous aller en classe après demain ?	Đến mốt chú đi học đặng chưa ?
Je crains que non.	E chưa đặng.
Pourquoi pas ?	Vì làm sao ?
Parceque je suis très-faible.	Vì tôi yếu lắm.
Vous trouvez-vous mieux aujourd'hui ?	Hôm nay chú có khá hơn chưa ?
Je ne vais pas mieux du tout.	Không khá gì ?

Que désirez-vous ?	Anh muốn đi gì ?
Je désire voir monsieur.	Tôi muốn thăm ông,
Savez-vous s'il est chez lui ?	Anh có biết có ông có ở nhà không ?

Je crois qu'il y est.	Khi có.
Que faites-vous là?	Anh làm gì đó?
Je cherche une clef.	Tôi kiếm cái chìa khóa.
Quand l'avez-vous perdue?	Anh (mầy) làm mất bao giờ?
Hier au soir.	Hồi chiều hôm qua.
Combien vous a-t-elle coûtée?	Anh mua chìa khóa ấy bao nhiêu?
Elle m'a coûté trois francs.	Tôi mua hết ba góc tư.
Pourquoi pleurez-vous?	Sao mà anh khóc?
J'ai peur d'être grondé.	Tôi sợ bị quở.
Qui vous grondera?	Sợ ai quở?
Mon père, ma mère.	Cha tôi, mẹ tôi.
Avez-vous des frères?	Mầy (anh) có anh em không?
J'en ai quatre.	Tôi có bốn anh em.
Vont-ils à l'école?	Nó có đi học không?
Il y en a deux qui y vont.	Có hai đứa đi mà thôi.
Que font les autres?	Mấy đứa kia làm gì?
Il restent à la maison.	Nó ở nhà.
Pourquoi ne vont-ils pas à l'école?	Sao mà nó không đi học?
Ils sont trop jeunes.	Nó còn nhỏ quá.
Sont-ils obéissants?	Nó dễ biểu không?
Oui, Monsieur.	Thưa ông nó dễ biểu.
Que leur donnez-vous?	Anh cho nó cái gì?
Je leur donne des fruits, des livres, des dragées.	Tôi cho nó trái cây, cuốn sách, hột đường.

Allez-vous à la chasse?	Anh hay đi săn không?

J'y vais très-souvent.	Tôi năng đi lắm.
Qu'avez-vous tué hier?	Hôm qua anh bắn đặng con gì ?
J'ai tué deux sangliers, quatre pigeons, cinq cailles, six sarcelles.	Tôi bắn đặng 2 con heo rừng, 4 con bò câu, 5 con chim cút, 6 con le le.
Avez-vous un bon fusil ?	Anh có súng tốt không?
J'ai un fusil, mais il ne vaut pas grand chose.	Có một cây, mà nó không ra gì.
Combien vous a-t-il coûté ?	Anh mua mấy ?
Il m'a coûté trente cinq piastres.	Tôi mua ba mươi lăm đồng bạc.
Voulez-vous le vendre?	Có muốn bán đi không ?
Volontiers.	Muốn.
Combien en voulez-vous?	Anh bán mấy ?
J'en veux trente piastres.	Tôi muốn bán ba chục đồng.
Avez-vous des pains?	Anh có bánh không ?
J'en ai trois ?	Tôi có ba ổ.
Que voulez-vous en faire?	Anh để làm gì ?
Je veux les donner à cet enfant.	Tôi muốn cho thằng nhỏ nầy ăn chơi.
Aimez-vous le riz ?	Anh ưa ăn cơm không?
Je l'aime beaucoup.	Tôi ưa lắm.
Avez-vous un couteau?	Anh (mầy) có cái dao không ?
Oui Monsieur.	Thưa ông có.
Voulez-vous acheter du vin ?	Anh muốn mua rượu không?

Il m'en faut deux barriques.	Tôi muốn mua hai thùng.
Vous faudrait-il quelques boîtes de plumes?	Anh muốn mua ít hộp ngòi viết không?
Il m'en faudrait au moins six.	Phải, tôi muốn mua ít nữa là sáu hộp.
Qu'avez-vous fait de votre voiture?	Cái xe anh đã để làm gì?
Je l'ai vendue à monsieur l'Administrateur.	Tôi bán nó cho ông tham biện rồi.
Comprenez-vous le français?	Anh có hiểu tiếng phalangsa không?
Je comprends quelques mots seulement.	Tôi hiểu một hai tiếng mà thôi.
Pourquoi ne l'étudiez-vous pas?	Làm sao anh không học?
Je l'étudie un peu tous les jours.	Tôi học mỗi ngày mỗi ít.
Monsieur l'administrateur est-il ici?	Ông tham biện có ở nhà không?
Il vient de partir.	Ông mới đi khỏi.
Où va-t-il?	Ông đi đâu?
Il va à Cholon.	Đi Chợ lớn.
Quand reviendra-t-il?	Chừng nào ông về?
Il reviendra ce soir.	Chiều nầy ông về.
Voulez-vous prendre quelque chose?	Anh muốn ăn giống gì không?
Volontiers, Monsieur, car j'ai faim.	Thưa ông, muốn, vì tôi đói.
Depuis quand n'avez-vous pas mangé?	Anh không ăn cơm đã bao lâu?

Je n'ai rien pris depuis avant hier.	Từ hôm kia tôi không ăn gì hết.
Mangeriez-vous du riz et du poisson ?	Anh có dùng cơm cá không ?
Je préfère manger du pain et des œufs.	Không, tôi muốn ăn bánh và ít trứng gà.
Je vais vous en donner.	Để tôi đem cho ông.
Merci, Monsieur, vous êtes bien bon.	Cám ơn ông, ông rộng rãi lắm.
Que boirez-vous, du thé ou du café ?	Anh muốn uống giống gì, trà hay là cà phe ?
Du thé ou de café, peu importe.	Trà hay là cà phe cũng đặng.
Voulez-vous un peu de lait ?	Anh muốn dùng sữa không ?
Non Monsieur, car je ne l'aime pas.	Thưa ông không, vì tôi không ưa nó.

DEUXIÈME PARTIE.

UN FRANÇAIS ET UN ANNAMITE.

§ 1. — Avec un jeune garçon.

Français. Qui est là ?
Annamite. Je suis un étranger.
Fr. Pourquoi es-tu venu ici ?
An. Je viens ici pour gagner ma vie.
Fr. D'où viens-tu ?
An. Je viens de l'Ouest pays de jardins.
Fr. Où es-tu né ?
An. Je suis né à Tân-an.
Fr. Quel est ton nom ?
An. Je m'appelle Phương.
Fr. Es-tu chrétien ?
An. Non, je suis païen.
Fr. Dans ton pays est-ce que tu n'as pas de moyens d'existence ?
An. Si, mais il ne me plaisent pas.
Fr. Ton père et ta mère que font-ils ?
An. Ils sont cultivateurs.
Fr. Quoi tu ne peux pas faire des rizières comme ton père et ta mère ?
An. Non, je suis trop faible.
Fr. Que veux-tu faire ?
An. Je voudrais être domestique d'un français.

PHẦN THỨ HAI.

CÂU NÓI TRUYỆN.

Một Người Lang-sa vuối Một Người An-nam.

— Ai đó?
— Thưa tội là người lạ.
— Chú đến đây làm chi.
— Thưa tôi đến đây mà làm ăn.
— Chú ở đâu mà đến?
— Thưa tôi ở dưới vườn mới lên.
— Chú sinh ra ở đâu?
— Thưa tôi sinh tại Tân-an.
— Chú tên gì ?
— Thưa tôi tên Phương.
— Chú có đạo không ?
— Thưa không, tôi là người ngoại.
— Ở dưới chú không có thế mà làm ăn sao ?
— Thưa có, mà tôi không lấy làm ưng mấy.
— Cha mẹ chú làm nghề gì ?
— Thưa cha mẹ tôi làm ruộng.
— Chú không làm ruộng đặng như cha mẹ chú sao ?
— Thưa không, vì tôi yếu đuối quá.
— Chú muốn làm việc gì ?
— Thưa tôi muốn ở mướn với một người Langsa.

Fr. Que sais-tu faire ?

An. Je ne sais pas encore grand'chose, mais je m'exercerai.

Fr. As-tu des frères ?

An. Oui.

Fr. Combien ?

An. J'ai un frère ainé et un frère cadet.

Fr. Es-tu le second des trois ?

An. Oui, Monsieur.

Fr. Tes frères que font-ils?

An. Ils aident mon père et ma mère.

Fr. Sont-ils bien portants ?

An. Mon frère ainé est bien portant, mais mon frère cadet est assez faible.

Fr. As-tu des sœurs ?

An. Oui, j'en ai deux.

Fr. Où sont-elles?

An. A la maison.

Fr. Sont-elles mariées?

An. Ma grande sœur est mariée, mais la jeune pas encore.

Fr. Toi, as-tu une femme ?

An. Pas encore.

Fr. Veux-tu te marier ?

An. Je ne sais pas encore, plus tard je verrai.

Fr. Quel âge as-tu ?

An. J'ai dix-huit ans.

Fr. As-tu appris les caractères ?

An. J'ai appris les caractères annamites et les caractères français.

Fr. Sais-tu écrire les caractères français.

An. Oui.

— Chú biết làm nghề gì?
— Thưa tôi chưa biết làm nghề gì, mà tôi sẽ tập.
— Chú có anh em không?
— Thưa có.
— Mấy đứa?
— Thưa tôi có một người anh và một đứa em.
— Trong ba anh em chú là thứ hai phải không?
— Thưa ông, phải.
— Mấy anh em chú làm nghề gì?
— Thưa làm việc giúp đỡ cha mẹ tôi.
— Nó mạnh không?
— Thưa anh tôi thì mạnh lắm, mà em tôi thì không đặng mạnh mấy.
— Chú có chị em không?
— Thưa tôi cũng có hai chị em.
— Nó ở đâu?
— Thưa ở nhà.
— Nó có chồng chưa?
— Thưa chị tôi có chồng rồi, còn em tôi thì chưa.
— Chú có vợ chưa?
— Thưa chưa.
— Chú muốn cưới vợ không?
— Thưa tôi chưa biết, để thủng thẳng sau sẽ hay.
— Chú mấy tuổi?
— Thưa tôi mười tám tuổi.
— Chú có học chữ ngãi gì chưa?
— Thưa tôi có học chữ An-nam và chữ lang-sa rồi.
— Chú biết viết chữ lang-sa chưa?
— Thưa biết.

Fr. Veux-tu rester avec moi ?

An. Je veux bien.

Fr. Je te donnerai six piastres par mois. Chaque année je te donnerai un bel habit. Si tu travailles bien, au premier jour de l'an annamite, je te donnerai des étrennes.

An. Je ferai mes efforts pour vous contenter.

Fr. Alors vas chercher ta malle et reviens ici.

An. Monsieur, je vais la chercher sur la barque et je reviens tout de suite.

Fr. Va bien vite, car il est presque nuit.

§ 2. — Avec son Domestique.

Fr. Eh ! Phương.

An. Oui, Monsieur.

Fr. Viens ici.

An. Bonjour, Monsieur, que désire Monsieur.

Fr. Je vais t'indiquer ton ouvrage de chaque jour.

An. Bien, Monsieur.

Fr. Premièrement, quand le canon partira à cinq heures, tu te lèveras de suite. Après, tu allumeras le feu pour faire mon café; Entends-tu ?

An. Oui, Monsieur.

Fr. Après tu mettras une serviette sur la table, tu ajouteras une assiette, une cuiller, un couteau, un verre, du sucre et du pain.

Quand le café sera chaud tu mettras ma grande tasse de porcelaine sur la table

— Chú muốn ở với tôi không?
— Thưa muốn lắm.
— Tôi trả cho chú một tháng sáu đồng bạc. Lại mỗi năm tôi cho chú một cái áo tốt. Ví bằng chú làm việc tử tế, thì đến tết Annam tôi thưởng chú thêm nữa.
— Thưa tôi sẽ rán mà làm hết sức cho bằng lòng ông.
— Vậy thì đem hòm rương đến mà ở với tôi.
— Thưa ông tôi xuống ghe mà lấy, rồi trở về tức thì.
— Đi cho mua, vì đã gần tối.

— Bớ Phương.
— Dạ.
— Lại đây.
— Chào ông, thưa ông đòi tôi việc chi ?
— Tôi đi chỉ cho chú những việc phải làm hằng ngày.
— Thưa ông, tôi vưng.
— Đầu hết, khi nghe súng nổ giờ thứ năm, thì chú phải thức dậy tức thì. Rồi đi nhúm lửa mà nấu cà phe cho tôi; Nghe không ?
— Dạ, thưa tôi nghe.
— Sau thì trải một cái khăn trên bàn, lại để thêm một cái dĩa, một cái muỗng, một cái dao, một cái ly, đường và bánh nữa.
Khi cà phe đã sôi rồi, thì chú phải để trên bàn một cái chén bằng sành, với cái bình

avec la cafetière.

Quand tout sera prêt, tu viendras m'appeler. Pendant que je prendrai mon café, tu arrangeras ma chambre.

Trois fois par semaine, tu balayeras la chambre, ensuite tu essuyeras la table et les meubles.

Mets bien tout en ordre dans ma chambre, et surtout ne prends rien.

An. Monsieur, ne craignez rien, j'arrangerai tout à votre satisfaction.

Fr. Quand il pleuvra, tu iras me chercher une voiture de malabar pour aller à mon ouvrage.

Quand je serai parti, tu iras au marché.

An. Monsieur, combien me permettez-vous de dépenser par jour ?

Fr. Trois francs, c'est assez quand je suis seul, quand des amis viendront manger avec moi, je te le dirai.

An. Combien faut-il préparer de plats pour Monsieur ?

Fr. Trois plats, c'est assez, je ne veux pas que tu en ajoutes davantage.

An. Monsieur, mangez-vous de la soupe le midi?

Fr. Non, il fait trop chaud, je n'en mange que le soir.

Tu prépareras la table pour onze heures; ne lambines pas, car je veux ensuite faire la sieste.

Pendant que je reposerai, ne parle pas haut

cà phe nữa.

Khi dọn mọi sự xong rồi, thì chú đến thưa tôi. Đang khi tôi dùng cà phe, thì chú lo mà dọn phòng tôi.

Chú phải quét phòng một tuần ba lần, sau phải lau bàn và các tủ nữa.

Phải dọn đồ trong phòng cho tử tế, lại đừng ăn cắp vật gì sốt.

— Xin ông đừng ngại, để tôi dọn đồ theo ý ông muốn.

— Khi trời có mưa, thì chú phải đi kêu một cái xe kiến cho tôi đi làm việc.

— Khi tôi đi rồi, thì chú phải đi chợ.

— Thưa ông phát tiền đi chợ mỗi ngày bao nhiêu?

— Khi có một mình tôi ba quan thì đủ; mà khi có anh em bạn đến ăn với tôi thì tôi nói cho.

— Thưa phải dọn mấy món cho ông?

— Ba món thì đủ, tôi không muốn chú dọn thêm nữa.

— Thưa, buổi trưa ông có dùng canh thịt không?

— Buổi trưa nóng quá, tôi dùng buổi tối mà thôi.

— Chú phải dọn bàn giờ thứ mười một, đừng trễ; vì rồi tôi muốn đi nghỉ một chút.

Đang khi tôi nghỉ, thì đừng nói truyện lớn

et ne fais pas de bruit dans la maison.
À une heure et demie tu m'éveilleras pour aller à mon ouvrage.

An. Monsieur, à quelle heure mangerez-vous le soir?

Fr. Le soir je souperai à sept heures.

— Après le repas tu laveras les assiettes, les fourchettes, les cuillers et les verres, et tu ramasseras bien le tout de peur que les voleurs prennent quelque chose pendant la nuit.

— À dix heures, tu fermeras les portes et tu iras te coucher.

§ 3. — Avec un Blanchisseur.

Fr. Phương! va me chercher le blanchisseur.

An. Le blanchisseur de Monsieur est-ce un chinois ou bien un malabar ?

Fr. C'est le chinois qui demeure près du fleuve.

An. Monsieur, voici le blanchisseur.

Fr. A-Xuân veux-tu laver mon linge, le raccommoder et le repasser ?

Chinois. Je le veux bien.

Fr. Mais combien me prendras-tu ?

Ch. Quatre sous le morceau petit ou grand.

Fr. C'est trop cher.

Ch. Non, c'est très-bon marché.

Fr. Les chinois sont des filous.

Ch. Je suis droit, je ne suis pas filou.

tiếng, cùng đừng động cái gì trong nhà sốt.
Đến giờ thứ nhứt rưởi, thì chú phải đánh thức tôi, cho đặng dậy mà đi làm việc.

— Thưa buổi tối ông dùng cơm giờ thứ mấy?

— Buổi tối tôi dùng cơm giờ thứ bảy.

— Dùng cơm tối rồi, thì chú phải lo rửa dĩa, muỗng nĩa và ly, mà cất cho tử tế, kẻo rủi ban đêm ăn trộm lấy đi chăng?

— Đến giờ thứ mười, thì chú phải đóng cửa lại rồi đi nghỉ.

— Phương ơi! đi kêu người giặt áo đến đây.

— Thưa người giặt đồ ông, là chệc hay là chà và?

— Là người chệc ở gần sông.

— Thưa ông, chú giặt đồ đây nè.

— Chú A-Xuẩn, có muốn lãnh đồ tôi mà giặt và vá không?

Chệc. Ò muốn mà.

— Mà chú ăn bao nhiêu?

— Hai tiền một cái bất kì lớn nhỏ.

— Mắt quá.

— Không mắt, rẻ lắm mà.

— Các chú ăn cắp.

— Tôi thiệt thà, có biết ăn cắp đâu.

Fr. Je ne te crois point.

Ch. Vrai; si Monsieur, n'est pas content, il en appellera un autre.

Fr. Emporte le linge à laver et compte combien il y a de morceaux.

— Dans combien de jours me le rendras-tu ?

Ch. Je vous le rendrai sûrement dans une semaine. Bonjour Monsieur.

Fr. Phương, as-tu écrit le compte du linge à laver ?

An. Oui Monsieur, je l'ai écrit.

Fr. Garde bien ton papier pour vérifier quand le chinois reviendra.

Fr. Combien il y avait-il de morceaux?

An. Il y avait une nappe, une serviette, trois chemises, deux pantalons, deux paires de chaussettes, quatre mouchoirs, un habit de laine et une taie d'oreiller, ce qui fait en tout quinze morceaux.

Fr. S'il manque quelque chose tu m'avertiras. As-tu ciré mes souliers ?

An. Oui, je les ai cirés, mais il y en a une paire d'usés.

Fr. Les souliers de ces pays-ci sont très-mauvais, on ne peut pas s'en servir un mois.

An. Alors Monsieur, il faut acheter des souliers français, ils sont plus solides, vous pourrez vous en servir plus longtemps.

Fr. Oui, mais je n'en trouve point à mon pied.

An. Il y a un chinois qui en a reçu beaucoup avant-hier, peut-être il y en a-t-il à votre pied.

— Tôi không tin.

— Thiệt chớ; bằng ông không chịu, thì đi kêu người khác mặc ý mà.

— À thôi, thì chú đem đồ về mà giặt đi, mà phải đếm coi mấy cái đã.

— Chừng mấy bữa chú đem đồ ấy lại cho tôi?

— Chừng một tuần thì tôi đem lại. Thưa ông tôi về.

— Phương, chớ chú có biên những đồ đã đưa giặt không?

— Dạ, thưa tôi biên rồi.

— Hãy giữ cái giấy đó cho tử tế, để khi chệc đem đồ giặt đến, mà tính lại.

— Mấy cái?

— Thưa một cái khăn trải bàn, một cái khăn bàn, ba cái áo lót, hai cái quần, hai đôi vớ, bốn cái khăn mũi, một cái áo nĩ, một cái bao gối, hết thảy là mười lăm cái.

— Coi có còn sót cái gì, thì hãy nói cho tôi hay. Chú đà đánh mấy đôi giày tôi chưa?

— Dạ, thưa tôi đánh rồi, mà có một đôi đã hư.

— Giày xứ nầy xấu quá, dùng chưa đầy một tháng đà hư rồi.

— Vậy thì ông phải mua giày tây chắc hơn và dùng đặng lâu hơn.

— Ừ, phải, mà tôi không gặp đôi nào cho vừa chơn tôi.

— Hôm kia có một chú chệc đã sĩ nó về nhiều lắm, ông không đi coi có đôi nào vừa chơn ông chăng?

Fr. Où demeure ce chinois?

An. Il demeure près du marché à gauche.

Fr. Après mon travail, j'irai voir s'il en a de bons pour moi.

Mais je crains de ne pas arriver à temps, prends le mètre, mesure la longeur de mes souliers, puis vas lui dire que s'il en a de mon pied de me les réserver.

An. Oui, j'y vais de suite.

Monsieur, je reviens de chez le chinois, ses souliers sont très solides, mais il n'y en a pas à votre pied.

Fr. Je n'ai pas de chance, il me faudra encore acheter des souliers chinois; une paire par mois, c'est beaucoup, mais je ne puis pas aller pieds-nus, il faut en passer par là.

§ 4. — Une promenade en voiture. — Visite à l'hôpital de Thi-nghè.

Fr. Phương, est-il venu quelqu'un me visiter en mon absence?

An. Oui, Monsieur, il est venu un officier à trois galons.

Fr. Comment s'appelle-t-il?

An. Je n'en sais rien.

Fr. Il ne t'a pas laissé sa carte?

An. Non, il a cherché, mais il n'en avait pas; alors il m'a demandé du papier et un crayon pour écrire quelques mots.

— Người chệc đó ở lối nào?
— Lão ở gần chợ phía bên tả.
— Để làm việc rồi, tôi đi coi có đôi nào vừa không.
Mà tôi sợ đến không kịp, chú đi lấy cái thước lang-sa mà đo đôi giày tôi, rồi đi biểu chú có đôi nào vừa chơn tôi, thì phải để dành cho tôi.
— Dạ, thưa tôi vưng đi tức thì.
Thưa ông, tôi đi xuống dưới mới về; giày của chú chệc bán thì tốt, mà ngặt không có đôi nào vừa chơn ông.
— Tức quá, tôi phải mua giày chệc nữa! mỗi tháng mỗi đôi, tốn lắm; mà tôi đi chơn không không đặng; biết làm sao, phải chịu vậy.

— Bớ Phương, khi tôi đi khỏi, có ai đến thăm tôi không?
— Dạ, thưa có một ông quan ba đến.
— Ông tên gì?
— Thưa tôi không biết.
— Ông không đưa cái thiệp lại cho chú sao?
— Thưa không, ông kiếm mà không có; nên ông biểu tôi đưa một chút giấy và viết chì, mà viết cho ông ba chữ đó.

Fr. Où est-ce papier ?

An. Je l'ai mis sur la table de Monsieur.

Fr. Il n'y est pas.

An. Ah ! j'oubliais, je l'ai mis sous le chandelier.

Fr. Désormais, n'oublies pas, car tu pourrais me faire manquer à la politesse.

Avertis Jean d'atteler la voiture.

An. Quelle voiture ?

Fr. Le tilbury.

An. Monsieur, la voiture est prête.

An. Où Monsieur veut-il aller se promener ?

Fr. Je veux aller voir les tigres.

Assez, maintenant passe le pont de Thị-nghè, vas jusqu'à l'hôpital annamite.

An. Monsieur, nous voilà arrivés.

Fr. Reste-là, je vais y faire une petite visite.

Fr. Bonsoir, ma sœur.

Sœur. Bonsoir, Monsieur.

Fr. Ma sœur, je suis venu voir votre hôpital, avez-vous beaucoup de malades ?

S. Monsieur, nous en avons près de deux cents.

Fr. Ma sœur, recevez-vous les païens ?

S. Oui, Monsieur, païens ou chrétiens nous recevons tout le monde.

Fr. Le gouvernement vous aide-t-il ?

S. Jusqu'ici il ne nous a pas aidées.

Fr. C'est bien lourd pour vous.

S. Oui, Monsieur, c'est une grande charge; mais Dieu aidant, nous avons pu y suffire jusqu'ici.

Fr. Ma sœur, je ne suis pas riche, mais recevez

— Giấy đó đâu nà?
— Thưa tôi để trên bàn ông.
— Có đâu.
— Uả, tôi quên, tôi để dưới chơn đèn.
— Từ nầy về sau đừng có quên vậy nữa, kẻo làm cho tôi ra bất lịch sự với người ta. Đi biểu thằng Gioang thắng xe.
— Thưa xe nào?
— Xe trần chớ xe nào.
— Thưa ông thắng xe rồi.
— Ông muốn đi dạo đâu?
— Tôi muốn đi coi cọp.
Thôi, bây giờ đi qua cầu Thị-Nghè trở qua nhà thương annam.
— Thưa ông tới rồi.
— Chú ở lại đây, để tôi vô thăm một chút.
— Kính chào bà.
— Chào ông mới tới.
— Tôi đến thăm bà, nhà thương nầy bịnh nhiều hay là ít?
— Trình ông, tôi có được chừng hai trăm.
— Bà có cho kẻ ngoại vào không?
— Đạo ngoại tôi cũng cho vào hết.

— Chớ nhà nước có giúp bà không?
— Xưa rày không có giúp khi nào hết.
— Tội nghiệp, việc nầy thì nặng lắm.
— Phải, việc nầy nặng lắm thật, mà nhờ ơn Chúa giúp, thì chúng tôi dùng đủ luôn.

— Tôi thì cũng không giàu mấy, song tôi hết

ces quelques piastres que je vous offre de bon cœur pour vous aider.

S. Merci, Monsieur, le bon Dieu vous en récompensera.

Fr. Bonsoir, ma sœur, je vais continuer ma promenade.

S. Bonsoir, Monsieur.

Fr. Jean, passe par devant la maison de l'inspecteur, vas jusqu'au tombeau de l'évêque d'Adran et tu reviendras par la route de Tông-kêu.

An. Monsieur veut-il voir le jardin de la ville?

Fr. Passe par là seulement. Assez maintenant, reviens directement à la maison.

An. Ce soir, Monsieur ira-t-il encore se promener en voiture ?

Fr. Non, c'est assez comme cela pour aujourd'hui.

An. Je vais aller baigner le cheval.

Fr. Pas encore, il a trop chaud, il est tout en sueur; prends de la paille pour l'essuyer comme il faut, entre-le à l'écurie, tu lui donneras un peu de paddy.

Fr. Phương, quelle heure est-il?

An. Oui, Monsieur, il est près de sept heures.

Fr. Prépare la table.

An. Monsieur, elle est prête.

Fr. Sers le dîner.

An. Monsieur est servi.

lòng mà dưng cho các bà ít đồng bạc nầy, xin bà lấy lấy thảo.

— Cám ơn ông, xin Chúa ngày sau trả công cho ông.

— Vậy kiếu bà nghỉ, để tôi còn đi dạo chơi một chút.

— Ông đi bằng an.

— Gioang, đi ngang qua trước nhà ông tham biện và riết vô lăng Đức cha, rồi dão qua ngỏ đàng Thuận Kiều mà về.

— Thưa ông muốn coi vườn ông thượng không?

— Đi ngang qua đó mà thôi. Thôi bây giờ mình riết về nhà hè.

— Thưa tối còn phải dẫy xe cho ông đi chơi nữa thôi?

— Thôi, hôm nay đi đã vừa rồi.

— Tôi dắc ngựa đi tắm.

— Khoang đã, nó còn đổ mồ hôi, đi lấy rơm mà lau cho nó, rồi dắc nó vào chuồng mà cho nó ăn ít hột lúa.

— Phương ơi, giờ thứ mấy đó?

— Dạ, thưa gần giờ thứ bảy.

— Dọn bàn đi.

— Thưa ông, dọn rồi.

— Bưng cơm.

— Thưa ông, bưng rồi.

§ 5. — Une indisposition.

An. Monsieur, le soleil est déjà levé, il est six heures passées.

Fr. Aujourd'hui je ne vais pas travailler, je suis malade.

An. Monsieur veut-il boire de la médecine?

Fr. Quelle médecine?

An. De la médecine annamite.

Fr. Non, je ne veux point de la médecine annamite.

An. La médecine annamite est très-bonne.

Fr. Peut-être, mais les médecins annamites sont des ignorants.

An. Alors, Monsieur veut-il voir le médecin français?

Fr. Oui, vas l'appeler.

An. Monsieur, le médecin va venir dans une demie-heure.

Fr. Fais moi une tasse de thé avec un peu de cognac.

An. Monsieur, voici le médecin.

Fr. Invite-le à entrer.

Phương, prends cette ordonnance, et vas chez le pharmacien.

An. Monsieur, voici un purgatif, et voilà la quinine.

Fr. Attends, je ne puis rien prendre à présent parce que j'ai la fièvre.

An. Monsieur, a-t-il froid ou chaud?

Fr. J'ai grand froid.

— Thưa ông trưa rồi, quá sáu giờ rồi.

— Hôm nay tôi khó ở, đi làm việc không đặng.

— Ông có muốn uống thuốc không?
— Thuốc gì?
— Thưa thuốc Annam.
— Không, tôi không thèm uống thuốc Annam.

— Thuốc Annam hay lắm chớ.
— Có khi hay, mà thầy thuốc Annam dốt nát, không biết làm.
— Thưa ông có muốn rước thầy thuốc tây không?
— Ừ được, chú đi rước ổng đi.
— Thưa trong nửa giờ nữa, thì có thầy thuốc đến.
— Chú đi nấu cho tôi một chén trà tàu, cùng chế một chút rượu mạnh vào.
— Thưa ông, quan thầy thuốc đến.
— Mời ổng vào.
Bớ Phương, lấy cái giấy nầy, đi xuống tiệm thuốc mua thuốc cho tôi.
— Thưa ông, cái nầy là thuốc xổ, cái kia là thuốc rét.
— Khoan đã, bây giờ đương rét, uống cái gì chưa được.
— Thưa ông lạnh hay nóng?
— Lạnh dữ lắm.

An. Voulez-vous de la tisane chaude ?
Fr. Oui, mais de la tisane de feuilles d'oranger.
An. Faut-il mettre du sucre dedans ?
Fr. Mets-en un peu.

§ 6. — Un petit voyage d'agrément.

Fr. Phương, mes supérieurs me voyant fatigué, m'ont donné une semaine de congé; puisque tu es bon garçon, je veux t'emmener avec moi promener quelques jours à Biên hòa.
An. Merci, Monsieur; quand Monsieur partira-t-il ?
Fr. Demain, parcequ'il faut faire les provisions auparavant.
An. Que faut-il acheter ?
Fr. Achète huit pains; un kilo de jambon; un fromage; une douzaine d'œufs de poule; trois boites de sardines; trois paires de poulets; un kilo de saucisson ; un paquet de thé chinois; deux livres de café; deux livres de sucre blanc et une bouteille de bon cognac; pour le vin, tu en prendras à la maison une douzaine de bouteilles: n'oublies pas le sel et poivre.
An. Je vais acheter ces provisions de suite.
Fr. Ensuite tu iras louer une barque pour demain matin.
An. Monsieur, les provisions sont achetées et la barque louée.

— Thưa ông muốn uống nước nóng không ?
— Ừ được, nước lá cam mà thôi.
— Phải bỏ đường vào không ?
— Bỏ một chút.

— Phương, kẻ bề trên thấy tôi yếu, thì cho tôi nghỉ một tuần; mà bởi chú ở tử tế cùng tôi, thì tôi cho chú đi Biên hòa mà chơi với tôi.

— Cám ơn ông; chừng nào đi ?

— Đến mai đi, vì còn phải lo mua đồ ăn trước đã.
— Phải mua giống gì ?
— Phải mua tám ổ bánh mì; hai cân thịt đùi heo; một bánh sữa; một chục trứng gà; ba hộp cá mòi; ba cặp gà; hai cân dồi heo; một gói trà tàu; hai cân cà-phe; hai cân đường trắng; một ve rượu mạnh thứ tốt; còn rượu chát thì lấy rượu ở nhà, mười hai ve : lại đừng quên đem muối tiêu theo.

— Để tôi đi mua bây giờ.
— Rồi chú đi mướn một chiếc đò đặng đến mai sớm mà đi.
— Thưa ông, tôi mua đồ ăn rồi, lại đò cũng mướn rồi.

Fr. La barque a combien de rameurs ?
An. Trois, Monsieur.
Fr. À quelle heure la haute marée ?
An. À minuit.
Fr. Attention à partir à temps pour ne pas rester sur le dos d'âne.
An. Monsieur, ne prends pas son fusil ?
Fr. Pour quoi faire ?
An. Si nous rencontrions des pirates.
Fr. Est-ce qu'il y a des pirates si près de Saïgon ?
An. Il y en a toujours.
Fr. Alors prends mon fusil, de la poudre et des balles.
An. Monsieur tirera-t-il les oiseaux ?
Fr. Quels oiseaux y a-t-il ?
An. Il y a des sarcelles, des aigrettes ; il y a aussi des singes.
Fr. A quoi bon tuer les singes ?
An. Les annamites se servent de son fiel pour faire de la médecine.
Fr. Quelle médecine ?
An. Pour guérir les rhumatismes.
Fr. Est-ce que tu as des rhumatismes ?
An. Non, mais les bien portants peuvent bien en manger la chair aussi.
Fr. Si cela te fait plaisir d'en manger, j'en tirerai, c'est bien facile.
An. Monsieur, a-t-il peur du tigre ?
Fr. Jusqu'ici je n'ai vu le tigre qu'au jardin botanique, je n'en ai point vu dans la forêt.
An. Je souhaite à Monsieur de n'en point rencontrer, car il est très-féroce.

— Chiếc đò có mấy tên chèo?
— Thưa có ba tên.
— Chừng nào nước lớn?
— Thưa nửa đêm.
— Phải coi mà lui cho kịp kẻo bị giáp nước.

— Thưa ông không đem súng theo sao?
— Làm chi?
— Sợ rủi có gặp ăn cướp chăng.
— Ở lối đây có ăn cướp sao?
— Thiếu gì.
— Vậy thì đem súng và thuốc đạn theo.

— Thưa ông có bắn chim không?
— Có chim gì?
— Chim le le, cò; và khỉ đột cũng có.

— Bắn khỉ đột làm gì?
— An-nam dùng mật nó mà làm thuốc.

— Làm thuốc gì?
— Thuốc nhức xương cốt.
— Chú có nhức xương cốt sao?
— Thưa không, mà kẻ mạnh dùng thịt nó thì cũng hay.
— Nếu chú muốn ăn, thì tôi bắn cho chú; dễ lắm.
— Thưa ông có sợ cọp không?
— Xưa nay tôi thấy cọp trong sở cọp mà thôi, chớ cọp rừng thì tôi chưa thấy khi nào.
— Thà ông đừng gặp cọp thì hơn vì nó dữ lắm.

Fr. Si j'en rencontre, j'ai mon fusil je le tirerai.
An. On ne le tue pas comme cela.
Fr. Mais si je lui loge une bonne balle dans la tête.
An. Oui, mais si vous le manquez il vous tuera.

Fr. Tu viendras à mon secours.
An. Merci Monsieur, moi je n'oserais pas.
Fr. Ah! tu n'es pas brave.
An. Non, je chasserai bien les poules, les canards et les pigeons autour de ma cuisine, mais je n'irai point chasser le tigre dans la forêt.
Fr. N'aies pas peur, je ne t'appellerai pas pour venir avec moi.
An. Merci Monsieur.

§ 7. — Sur les Voies et moyens de transport.

An. Est-ce que dans le pays de Monsieur, il y a des fleuves et des arroyos comme en An-nam?
Fr. Oui, il y en a, mais moins que dans ce pays-ci; c'est pourquoi on trouve beaucoup de routes pour les voitures et les piétons; il y a aussi des chemins de fer.
An. Les chemins de fer vont-ils bien plus vite que les voitures?
Fr. Imbécile, tu n'as donc pas vu le tramway de Saigon à Cholon, ni le chemin de fer de Saigon à Mytho, pour me poser une pareille question?

— Nếu tôi gặp nó thì tôi bắn nó chết đi.
— Có ai dám bắn nó vậy đâu.
— Mà nếu tôi nhắm ngang óc, mà đưa một mũi, thì nó phải chết đi.
— Phải, mà như ông bắn hụt, thì nó giết ông đi tức thì.
— Nếu nó bắt thì chú cứu tôi.
— Mẹ ôi! tôi không dám.
— Ồ hố! chú không có gan sao?
— Không; tôi săn bắn gà vịt và bò câu lối nhà bếp, thì giỏi lắm; chớ như đi săn cọp trên rừng, thì tôi xin kiếu.
— Đừng sợ, tôi nói chơi, chớ tôi không kêu theo đâu.
— Cám ơn ông.

— Trong xứ ông có sông có rạch như trong nước Annam không?
— Có, mà ít hơn xứ nầy; cho nên có nhiều đường để cho xe chạy và người ta đi; cũng có xe lửa nữa.

— Xe lửa chạy mau bằng xe ngựa không?

— Đồ dại, chú không thấy xe lửa Chợ-lớn, và xe lửa Mỹ-tho làm sao, mà hỏi tôi đều kỳ cục làm vậy?

An. Je vous demande pardon, Monsieur, je n'y pensais plus. Mais est-ce que les chemins de fer transportent beaucoup de marchandises ?

Fr. La plus grande partie des marchandises sont transportées par les chemins de fer, et les bateaux à vapeur.

An. Le gouvernement a fait une route pour aller à Biên-Hòa, il y a une voiture publique, pourquoi Monsieur ne l'a-t-il pas prise ?

Fr. Je n'ai point d'affaires à Biên-Hòa, j'y vais seulement pour me distraire et je n'aime pas les voitures publiques; c'est pour cela que j'ai préféré aller en barque pour être seul.

An. En barque il faut toujours être assis ou couché, c'est bien pénible pour un européen.

Fr. Peu importe, je vais où je veux, je fais ce qui me plait, cela me suffit.

An. Si Monsieur prenait aussi ses repas à l'annamite, alors ce serait très-bien.

Fr. Tu voudrais donc que je mange du poisson salé, du piment et autres objets comme vous ? C'est bien assez d'en sentir l'odeur.

An. Mais c'est une bonne odeur.

Fr. C'est une bonne odeur pour un annamite peut-être, mais pas pour un français.

— Xin ông chớ chấp, tôi quên. Mà xe lửa chở hàng nhiều hay là ít?

— Xe lửa và tàu thì thường chở đồ nhiều.

— Nhà nước có làm đường đi lên Biên-Hòa, lại có xe chung lên đó, sao ông không đi xe ấy?
— Tôi không có việc gì trên Biên-hòa, tôi đi chơi mà thôi, nên tôi không thèm đi xe chung, tôi muốn đi ghe mà thôi, vì một mình thì thong thả hơn.

— Ở dưới ghe phải ngồi hay là nằm hoài, người tây thì lấy làm khó chịu lắm.
— Hề gì đâu, tôi muốn đi đâu thì đi, muốn làm gì thì làm, như vậy thì vui hơn cho tôi.
— Phải mà ông cũng ăn đồ an-nam, thì tốt hơn nữa.
— Chú muốn cho tôi ăn mắm, ớt và các đồ như chú ăn sao? Ngửi mà coi thì đủ.

— Nó bay mùi thơm lắm.
— An-nam lấy làm thơm thì phải, mà người tây lấy làm thơm không đặng.

§ 8. — De la mastication de l'arec et du bétel. — Un côté des mœurs annamites.

An. Monsieur a-t-il quelquefois mâché du bétel et de l'arec?

Fr. Jamais, je trouve cela trop malpropre, surtout chez les vieilles femmes dont on voit la langue et les lèvres toutes rouges, comme si elles saignaient de la bouche.

An. Les français n'en ont pas l'habitude, mais les annamites ne peuvent pas s'en passer.

Fr. Que mettez-vous donc là dedans pour le trouver si bon?

An. Il y a une feuille de bétel, avec un peu de chaux blanche et un quart de noix d'arec.

Fr. Vous n'y ajoutez pas autre chose?

An. Il y en a qui ajoutent un peu de tabac.

Fr. Mais dans tous ces objets je n'en vois aucun qui soit bon.

An. C'est parcequ'ils parfument la bouche, et quand on mange à l'annamite, c'est nécessaire. En effet, le poisson salé n'est guère parfumé, après en avoir mangé il est besoin de quelque chose pour en faire passer le goût. Est-ce que dans le pays de Monsieur on n'use pas de quelque chose pour remplacer le bétel et l'arec?

Fr. Non, on fait son repas; le repas fait, quelque-uns fument une pipe ou un cigare,

— Ông có ăn trầu khi nào chưa?

— Chưa có lần nào hết; tôi lấy làm gớm lắm, nhứt là khi thấy mấy bà già hay ăn trầu, cái miệng họ đỏ lòm tợ như máu trong miệng mà chảy ra vậy.
— Người langsa chưa quen ăn, mà có nhiều người annam ăn quen rồi bỏ không đặng đó.
— Họ bỏ giống gì vào, mà lấy làm ngon vậy?

— Có một miếng trầu têm, với một chút vôi trắng, và một miếng cau mà thôi.
— Họ không thêm giống gì khác nữa sao?
— Có kẻ xỉa một chút thuốc nữa mà thôi.
— Mà trong mấy món đó, tôi không thấy món nào ngon hết.
— Vì nó làm cho thơm miệng, và khi ăn đồ annam rồi, thì phải ăn nó. Vốn mắm chẳng phải là đồ thơm mấy, nên khi ăn nó rồi, thì phải ăn cái chi vào, cho mất mùi ấy đi. Vậy, trong xứ ông người ta không dùng sự gì thay vì trầu cau sao?

— Không, hễ ăn rồi, kẻ thì hút một điếu thuốc hay là một điếu *xi gà*, có kẻ thì không hút,

les autres rien.

An. Ici il y en a beaucoup, surtout les gens âgés, qui chiquent toujours.

Fr. En effet, les journaliers ne font presque rien; on les trouve toujours accroupis occupés soit à rouler une cigarette, soit à préparer une chique. Si seulement, après avoir allumé leur cigarette et préparé leur chique, ils travaillaient; mais non ils restent assis à causer ensemble comme de vieilles femmes.

An. Est-ce qu'en Europe on paie les journaliers aussi cher que par ici?

Fr Il y en a beaucoup qui travaillent péniblement toute la journée, et qui ne reçoivent que les deux tiers de la paye d'ici.

An. C'est bien peu, comment font-ils pour vivre, car le pain, et les autres objets que mangent les Européens, sont bien plus chers que les vivres annamites et le riz?

Fr. Aussi les Européens ne sont point prodigues comme les annamites; ici vous achetez une foule d'objets inutiles; en France on n'achète que le nécessaire.

Si les Annamites n'achetaient que le nécessaire, beaucoup deviendraient riches; mais la plupart sont pauvres, car quand ils ont de l'argent, et ils ne peuvent le garder, tout ce qu'ils voient leur fait envie, et ils l'achètent de suite.

Aussi comme les maisons annamites sont

và cũng không ăn giống gì hết.

— Ở đây có nhiều người, nhứt là mấy ông già họ ăn trầu hoài.

— Ừ phải; bởi vậy mấy người đi làm xâu, họ làm biếng quá chừng, thấy họ chùm nhum, lo vấn thuốc têm trầu. Lại phải họ đốt thuốc têm trầu rồi, họ cứ làm việc, thì thôi! Cái nầy họ những dụm ba dụm bảy mà nói truyện như mấy bà già.

— Chớ bên tây có trả tiền làm mướn mắt, nl ư bên nây không?

— Có nhiều kẻ chịu khó nhọc cả ngày mà làm việc, mà tiền mướn thì ít hơn bằng hai bằng ba bên nây.

— Ít quá, họ làm sao cho đủ ăn; vì đồ người tây ăn, thì mắt hơn đồ an-nam?

— Bởi đó cho nên người tây chẳng có phá của như người an-nam; ở đây anh em hay mua nhiều đồ vô ích lắm; chớ bên tây người ta mua những đồ cần dùng mà thôi.

Phải mà người an nam biết ở tiết kiệm, mua đồ cần dùng mà thôi, thì có khi nhiều kẻ giàu có lắm; mà kẻ nghèo thì đông, là tại hễ có đồng nào thì giữ không đặng, vì hễ thấy cái gì vừa bụng, thì mua tức thì.

Cho nên nhà annam buồn hiu là dường nào!

tristes; il n'y a point de meubles, point de chaises, on ne sait où s'asseoir; il faut se mettre sur les planches, où ils couchent sur des nattes sales remplies de punaises.

An. Il y a des Annamites qui sont mieux, ils ont des maisons couvertes en tuiles, des chaises pour s'asseoir, et du vin au lieu de thé à offrir aux Européens qui les viennent voir.

Fr. Oui; ils ont des verres, mais ils ne savent pas les laver, ils sont si sales qu'on pourrait regarder le soleil au travers sans avoir mal aux yeux.

An. J'avoue que pour la propreté, les Annamites sont encore bien loin des Européens.

Fr. Si au moins quand vous avez appris à être propres, vous vous efforciez de vous en souvenir toujours, mais non vous retournez de suite à vos anciennes habitudes.

§ 9. — Des fruits et productions du pays — Débarquement.

Fr. Toutes ces barques chargées de fruits d'où viennent-elles et où vont-elles?

An. Ce sont les barques de Tân-triêu, c'est la saison des fruits, elles vont les vendre à Saïgon.

Fr. Quels sont ces fruits?

An. Il y en a de toute espèce: il y a 1° des oranges grosses, et petites, 2° des citrons, 3° des pamplemousses blancs et rouges,

Vì đồ đạc không có, ghế đẳng cũng không; nên khi có tới nhà họ, thì phải ngồi trên ván rầm hay trải chiếu đầy tinh những rệp.

— Có nhiều người an-nam khá hơn, có nhà ngói, ghế đẳng cũng có; cho nên khi người tây đến thăm thì họ lấy rượu mà đãi thế vì trà.

— Ừ, họ có ly có chén mà không khi nào họ rửa hết, để dơ cảy, đến đỗi giơ cái ly lên thì không thấy sự gì bên kia hết.

— Tôi chịu thật người annam ở dơ lắm, không bằng người tây.

— Phải chi khi anh em tập biết sự sạch sẽ rồi, thì anh em giữ! Mà không; cứ giữ miếng cũ hoài.

— Mấy chiếc ghe chở trái nầy ở đâu mà đến, và họ đi đâu vậy?

— Đó là ghe miệt Tân-triều; tới mùa trái, họ chở xuống Sài gòn mà bán.

— Đó là trái gì vậy?

— Có đủ các thứ:
1 là cam và quít, 2 là chanh,
3 là bưởi trắng bưởi đỏ,

4º des mangues, 5º des mangoustans, 6º des jaquiers, 7º des pommes-cannelles, 8º des pommes d'acajou, 9º des noix d'arec fraiches et desséchées, 10º du bétel, 11º du poivre, 12º des patates, 13º du manioc, 14º du gingembre, 15º des pistaches, 16º des raves, 17º des courges citrouilles, 18º des melons d'eau, 19º des calebasses, 20º des cocos, 21º des caramboles, 22º du tamarin, 23º des goyaves, 24º des cannes à sucre, 25º des bananes, 26º des grenades et le reste....

Fr. Ce pays est bien fertile?

An. Oui, le pays est bien fertile, mais c'est pénible d'y demeurer.

Fr. Pourquoi?

An. C'est parceque pendant toute la saison des pluies les habitants sont toujours malades.

Fr. À quelles causes attribut-on ces maladies?

An. On dit que c'est parce qu'ils emploient les excréments de vers à soie pour engraisser leur bétel, et pendant les pluies, ce fumier se mêle à l'eau pour corrompre l'air et l'eau.

Fr. En ce monde il n'y a pas de bonheur pur, les peines s'y mélangent toujours.

An. Est-ce qu'il y a des endroits comme cela dans votre pays?

Fr. Sans doute, il y en a comme cela par toute la terre.

An. Encore un coude et nous arrivons.

4 là xoài, 5 là măng cụt,
6 là mít, 7 là mãng cầu,
8 là trái đào, 9 là cau giầy và cau khô,
10 là trầu, 11 là tiêu sọ,
12 là khoai lang, 13 là khoai mì,
14 là gừng, 15 là đậu phộng,
16 là củ cải, 17 là bí đao,
18 là dưa hấu, 19 là bầu,
20 là dừa, 21 là khế,
22 là me, 23 là ổi,
24 là mía, 25 là chuối,
36 là lựu *vân vân*...

— Xứ ấy đất tốt lắm sao?
— Phải, xứ ấy đất tốt quá chừng, mà khó ở.

— Sao mà khó ở?
— Vì hễ mùa mưa, thì người xứ đó đau hoài.

— Vì cớ nào mà họ đau làm vậy?
— Nghe nói xứ ấy họ dùng phân tằm mà bỏ trầu, cho nên khi đến mùa mưa, thì phân ấy làm cho khí và nước ra độc.

— Ở dưới thế gian nầy chẳng có phước thật, vì hằng có sự khốn khó lộn vào luôn.
— Trong xứ ông có nơi nào như vậy không?

— Thiếu gì xứ làm vậy đâu lại không có.

— Còn một khúc sông nữa thì ta vô vàm.

Fr. Dis-leur les d'aborder au pont de l'inspection. Je vais faire une visite au commandant de la citadelle.

An. Monsieur reviendra-t-il souper ici ?

Fr. Non, j'irai souper et coucher chez un ami, car je ne puis dormir sur la barque, il y a trop de moustiques, et tu as oublié ma moustiquaire.

An. Je n'ai pas osé la prendre, parce que le toit de la barque est trop bas pour la suspendre.

Fr. Tu vois les éclairs, le tonnerre gronde, la pluie menace, allons vite.

An. Faut-il laisser les effets de Monsieur sur la barque ?

Fr. Laisse-les là, mais couvre-les bien de peur de la pluie.

An. Monsieur, il fait noir, faut-il allumer la lanterne ?

Fr. Veux-tu donc nous faire happer par le tigre ? Prends mon fusil, c'est assez, marche.

An. Ceux qui sont sur le fleuve vont avoir à souffrir cette nuit.

Fr. Pourquoi cela ?

An. C'est qu'il va y avoir une tempête; nous nous avons la chance de l'éviter.
Monsieur, nous voilà arrivés.

Fr. Bien, tu vas descendre à la cuisine; demain je t'appellerai pour partir.

— Biểu họ ghé lại cầu quan; tôi đi thăm ông quan đồn một chút.

— Thưa rồi ông có trở về mà ăn cơm không?

— Không, tôi ăn cơm và ngủ trong nhà bạn hữu tôi; chớ ở dưới ghe tôi ngủ không đặng, vì muỗi nhiều quá, lại chú quên đem cái mùng theo.

— Thưa tôi không dám đem theo, vì mui ghe thấp quá, nên giăng lên không được.

— Chú thấy sấm sét, trời gầm coi bộ mưa, ta đi cho mau.

— Đồ đạc của ông để dưới ghe hay sao?

— Để lại đó; phải đậy cho tử tế, kẻo mưa tạc vào.

— Thưa ông, trời tối quá, thắp đèn không?

— Chớ chú muốn cho cọp bắt ta sao; lấy cây súng đem theo, thôi, đi.

— Đêm nầy mấy người dưới ghe phải cực lắm!

— Sao mà cực?

— Vì sẽ có dông tố bão bùng; mà ta lánh khỏi, nên có phước lắm.

Thưa ông, tới nhà rồi.

— Thôi, xuống dưới nhà bếp; mai khi nào về, tôi kêu.

LE MAITRE ET LE DISCIPLE.

Maître. Mon enfant, comment vous appelez-vous?
Disciple. Je m'appelle Pierre Cửa.
M. Quel âge avez-vous?
D. Monsieur, j'ai douze ans.
M. Êtes-vous chrétien?
D. Oui Monsieur, je suis chrétien d'origine.
M. De quel village venez-vous?
D. Monsieur, je viens du village de Gò-công près de Mĩ-tho.
M. Avez-vous déjà été à l'école?
D. Je suis allé à Mĩ-tho où j'ai étudié deux ans.

M. Qu'avez-vous appris à l'école de Gò-công?
D. J'ai appris à lire les caractères quốc ngữ.
M. Avez-vous aussi appris à écrire?
D. Oui, Monsieur.
M. Le maître d'école de Gò-công vous a-t-il appris autre chose?
D. Il m'a encore appris un peu d'arithmétique.
M. Et à l'école de Mĩ-tho qu'avez-vous appris?
D. À l'école de Mĩ-tho j'ai appris à écrire.
M. De plus, avez-vous appris l'arithmétique?
D. Oui, Monsieur.
M. Savez-vous faire l'addition, la soustraction, la multiplication et la division?
D. Oui, Monsieur.

P. Bonnefoy

CÂU NÓI TRUYỆN.

THẦY VÀ HỌC TRÒ.

— Nhỏ, trò tên gì?
— Thừa tôi tên là Vêrô Của.
— Trò mấy tuổi?
— Thưa thầy, tôi mười hai tuổi.
— Trò có đạo không?
— Thưa có, tôi là đạo dòng.
— Trò ở làng nào mà đến đây?
— Thưa tôi ở làng Gò-công gần Mĩ-tho.

— Trò đi học trường nào chưa?
— Thưa tôi có đi trường Mĩ-tho, học đặng hai năm.
— Ở trường Gò-công học đi gì?
— Thưa tôi học chữ quốc ngữ.
— Trò cũng có tập viết chớ?
— Dạ, thưa tôi cũng có tập viết nữa?
— Thầy giáo trường Gò-công có dạy cái gì khác nữa không?
— Thưa có dạy tôi phép toán một ít.
— Mà trò học đi gì tại trường Mĩ-tho?
— Thưa tôi tập viết.
— Lại trò có học toán nữa không?
— Dạ, thưa có.
— Trò có biết phép cọng, trừ, nhơn và phép chia chưa?
— Dạ, thưa tôi biết.

M. Vous n'avez pas appris autre chose?

D. Pardon, Monsieur, j'ai commencé à étudier le français.

M. En savez-vous beaucoup?

D. J'en sais peu, je sais lire, et écrire; j'ai étudié la grammaire jusqu'aux verbes passifs, c'est tout.

M. Alors vous entrerez dans la troisième classe; et si vous étudiez bien, bientôt vous monterez en seconde.

M. Maintenant allez demander au thầy que voilà de vous indiquer votre lit au dortoir, et votre place au réfectoire.

D. Bonjour, Monsieur, monsieur le Supérieur m'envoie vous demander de m'indiquer mon lit au dortoir et ma place au réfectoire.

Th. Comment vous appelez-vous?

D. Je m'appelle Pierre Của.

Th. Vous êtes un nouvel élève?

D. Oui, Monsieur.

Th. Suivez-moi, nous allons monter au dortoir. Voici votre lit.

Rappelez-vous qu'au dortoir il n'est jamais permis de parler avec ses camarades.

Tous les jours, après vous être levé, il faut plier votre couverture et la rouler autour de votre traversin.

Ensuite vous descendrez vous laver la figure et les mains.

Maintenant descendez au réfectoire; voici votre place.

— Trò không học gì nữa sao?
— Thưa có, tôi mới học tiếng lang-sa.

— Trò biết bao nhiêu?
— Thưa tôi không biết bao nhiêu; tôi biết đọc và biết viết; lại còn mẹo thì tôi học ít điều mà thôi.
— Vậy thì trò ở lớp ba; mà như trò siêng năng, thì ít lâu được lên lớp nhì.

— Bây giờ lại thầy đó, mà xin người chỉ chỗ ngủ và chỗ ngồi trong nhà cơm.

— Chào thầy, thầy bề trên biểu tôi lại xin thầy chỉ chỗ ngủ và chỗ ngồi trong nhà cơm.

— Chú tên gì?
— Thưa tôi tên là Vêrô Của.
— Chú là học trò mới phải không?
— Dạ, thưa phải.
— Theo tôi mà lên nhà ngủ; đây là cái giường trò.

Trò phải biết trên nhà ngủ cấm chẳng khi nào nên nói truyện với anh em bạn hết.

Mỗi ngày khi sáng thức dậy rồi, thì phải cuốn mền và cái gối.

Rồi thì xuống mà rửa mặt.

Bây giờ xuống nhà cơm; đây là chỗ trò ngồi.

A présent allez sur la cour jouer avec vos camarades.

Quand vous entendrez la cloche, il faudra garder le silence, et vous mettre en rang pour aller au réfectoire.

M. Mettez-vous à genoux pour réciter la prière.

Maintenant asseyez-vous pour la classe.

Pierre, récitez le premier chapitre du catéchisme.

Vous ne savez pas suffisamment votre première leçon vous me la réciterez encore une fois demain matin.

Jean, prenez votre Ancien Testament, et lisez lentement et distinctement.

Relisez de nouveau, c'est trop vite.

Comme cela c'est mieux.

Comprenez-vous le sens de cette phrase ?

D. Oui, Monsieur, je comprends.

M. Traduisez-la en annamite.

D. Au commencement Dieu créa le ciel et la terre.

M. C'est exact.

Jacques, lisez à la suite.

Ce n'est pas cela, vous vous trompez.

Prenez garde, vous avez l'air bien dissipé.

Maintenant prenez vos cahiers, vous allez écrire une page pendant que la deuxième division récitera sa leçon.

Votre cahier n'est pas propre, c'est la mar-

Thôi, bây giờ đi ra ngoài sân mà chơi với anh em.

Khi nào nghe chuông rung, thì phải làm thinh và sắp hàng mà đi vô nhà cơm.

— Quì gối lên mà đọc kinh.

Ngồi xuống mà trả bài.

Vêrô trả bài sách phần, phần thứ nhứt.

Mầy không thuộc cho đủ, mai sớm phải trả bài lại.

Gioang lấy Sấm Truyền cũ mà đọc và đọc chậm chậm và cho tử tế.

Đọc lại, mau quá.

Như vậy khá.

Mầy hiểu câu nầy không?

— Thưa tôi hiểu.

— Nói tiếng an-nam coi.

— Thuở đầu hết Đức Chúa Trời đã dựng nên trời đất.

— Ừ, trúng đó.

Gia-cô-bê đọc tiếp theo.

Không phải, mầy đọc sái.

Mầy phải giữ mình, coi bộ lý lắc lắm.

Bây giờ lấy tập mà viết một trang đang khi lớp nhì trả bài.

Tập mầy dơ quá, đó là dấu thằng làm biếng.

que d'un paresseux.

Ces lettres sont mal écrites, les unes penchent d'un côté, les autres de l'autre, ce n'est pas bien.

Ce cahier est bien.

Continuez d'écrire comme cela, mon enfant, et vous aurez un prix à la fin de l'année.

Si vous étudiez bien, le soir je vous raconterai une histoire.

L'heure est passée, après la prière vous irez jouer sur la cour une demi-heure; ensuite vous entrerez à l'étude faire votre devoir.

D. Monsieur, un tel m'a battu.

M. Qui est-ce qui vous a battu ?

D. C'est celui-ci.

M. Venez ici. Pourquoi vous êtes-vous battus ?

D. Monsieur, je sortais de l'étude, il m'a poussé et m'a fait tomber; alors je me suis fâché et je l'ai frappé.

M. Et vous pourquoi l'avez-vous poussé ?

D. Monsieur, ce n'est pas ma faute, j'ai butté contre une pierre.

M. Faites la paix, et ne vous fâchez plus désormais.

D. Monsieur, celui-là m'a dit des sottises.

M. Qu'est-ce qu'il vous a dit?

D. Je n'oserais pas le répéter, c'est une parole sale.

M. Vous faites bien, jamais il ne faut dire de paroles sales.

Pardonnez-lui et ne vous fâchez plus.

D. Oui, Monsieur, je lui pardonne.

Chữ nầy viết xấu quá, chữ thì xiên bên nọ, chữ thì xẹo bên kia, không xong.

Ừ, tập nầy khá.
Hãy cứ viết làm vậy, thì đến cuối năm đặng phần thưởng.
Ví bằng bay học tử tế, thì tối tao nói một truyện vui cho bay nghe.
Đà quá giờ rồi; đọc kinh rồi thì bay ra ngoài sân mà chơi nửa giờ; rồi vô nhà học mà làm bài.

— Thưa thầy anh kia đánh tôi.
— Đứa nào đánh mầy?
— Thưa anh nầy.
— Lại đây; sao mà bay đánh lộn với nhau làm vậy?
— Thưa thầy tôi ở trong nhà học mới ra, ảnh xô tôi một cái té nhào; tôi giận quá, nên tôi mới đánh ảnh.
— Còn mầy sao mầy xô nó?
— Thưa thầy có phải tại tôi đâu, là tại tôi vấp.

— Thôi, làm hoà đi, từ nầy về sau đừng có giận nhau nữa.
— Thưa thầy anh nầy chưởi tôi.
— Nó chưởi mầy làm sao?
— Thưa tục quá! tôi không dám nói lại.

— Ừ phải, vì chẳng nên nói tục khi nào.

Thôi, tha lỗi cho nó, đừng giận nữa.
— Dạ, thưa tôi vưng.

M. Êtes-vous content d'être au collége?

D. Monsieur, je suis très-content; seulement ce qui me rend triste, c'est que cette année il faudra passer les examens, et puis quitter le collége.

M. Vous ne pouvez pas y rester indéfiniment; vous êtes grand, il faut songer à gagner votre vie.

D. Oui, mais jusqu'ici je n'ai eu aucun souci; désormais il me faudra penser à ceci à cela, de quoi je n'ai pas l'habitude.

M. Peu-à-peu vous vous y habituerez.

D. Oui, mais je ne vous aurai plus près de moi pour vous consulter.

M. Sans doute, mais jusqu'ici vous étiez un enfant; maintenant vous êtes un homme.

D. Oui, mais étant un homme sans expérience, je me tromperaï bien des fois.

M. Il n'y a pas d'homme si habile qui, au début, ne se trompe souvent.

Souvenez-vous bien de ceci, c'est que vous avez étudié beaucoup, mais que vous ne savez pourtant pas grand'chose; ainsi donc ne vous en enorgueillissez pas.

D. Nos anciens condisciples, à présent qu'ils ont un traitement du gouvernement, ne nous regardent plus, pourquoi cela?

M. C'est parce que ce sont des orgueilleux; n'imitez pas leur exemple.

— Chú ở nhà trường có lấy làm vui không?
— Thưa thầy, tôi lấy làm vui lắm; mà có một đều làm cho tôi buồn, là vì năm nay tôi phải đi thi, rồi phải ra khỏi nhà trường.

— Chú ở đời không được; vì chú lớn rồi, nên phải lo mà làm ăn.

— Dạ, mà xưa rày tôi không lo sự gì hết; mà từ nầy về sau tôi phải lo đều nọ đều kia, tôi chưa quen biết.
— Lần lần thì quen.
— Thưa phải, mà tôi chẳng còn ở gần thầy cho đặng thầy an ủi tôi.
— Phải, hồi trước thì còn nhỏ dại, mà bây giờ lớn khôn rồi.
— Thưa phải, mà bởi vì tôi chưa có trí mà lo việc nọ việc kia, thì phải lầm lỗi nhiều lần.
— Người nào, dầu giỏi mặc lòng, thì ban đầu, cũng phải lầm lỗi nhiều khi.
Chú phải nhớ đều nầy, thuở nay chú đã học nhiều, nhưng mà chưa biết mấy, cho nên chớ sanh lòng kiêu ngạo khi nào.

— Bởi tại làm sao mà những học trò cũ xưa kia, khi đã đặng ăn lộc nhà nước rồi, thì nó chẳng thèm ngó đến ta nữa?
— Bởi tại nó có lòng kiêu ngạo; cho nên đừng bắt chước nó.

D. Il y en a quelques-uns qui ne font pas comme cela.

M. C'est que ceux là sont vertueux; imitez-les.

M. Vous étudiez depuis combien d'années ?

D. Monsieur, j'étudie depuis bien longtemps, depuis six ans déjà.

M. Avez-vous passé vos examens ?

D. Oui, Monsieur.

M. Qu'allez-vous devenir maintenant ?

D. Monsieur, je n'en sais rien.

M. Pouvez-vous être interprête ou bien maître d'école ?

D. Je voudrais être maître d'école; mais si l'on m'envoie chez des païens, là où il n'y a ni église ni prêtre, ce sera bien difficile.

M. Vous avez raison, car vous devez avoir soin de votre âme avant tout.

D. Je suis chrétien, et je ne veux pas pour quelques piastres exposer mon salut.

M. Ayez confiance, priez le bon Dieu, il aura soin de vous.

D. Il y a des hommes bien mauvais, qui ne parlent de Dieu que pour l'offenser, je ne veux pas être de ce nombre.

M. Il y a bien d'autres dangers que vous ne connaissez pas encore.

D. C'est pourquoi je crains de me trouver sans personne qui puisse me conseiller.

— Có một ít người không có ăn ở như vậy.
— Là bởi vì kẻ ấy có lòng đạo đức, thì phải bắt chước như vậy.

— Chú học đà mấy năm nay?
— Thưa thầy tôi học lâu lắm, đặng sáu năm nay.

— Chú đi thi chưa?
— Thưa tôi đi thi rồi.
— Bây giờ chú tính làm giống gì?
— Thưa thầy tôi chưa biết.
— Chú làm thông ngôn hay là thầy giáo được không?
— Thưa tôi muốn làm thầy giáo; mà nếu họ sai tôi đi xứ kẻ ngoại, không có nhà thờ, không có thầy cả, thì khó lắm.
— Nói làm vậy thì phải, vì trước hết, phải lo việc rỗi linh hồn đã.
— Tôi là kẻ có đạo, cho nên tôi không muốn liều mình mất phần linh hồn, vì ít đồng bạc đâu.
— Phải trông cậy và cầu xin cùng Chúa phù hộ cho.
— Có nhiều người xấu, hay nói phạm thượng đến Chúa; cho nên tôi không muốn làm bạn với nó.
— Còn nhiều sự hiểm nghèo nữa, mà chú không biết.
— Bởi đó cho nên tôi sợ ở một mình, không ai khuyên bảo dạy dỗ.

M. Plaise à Dieu que vous ayez toujours ces sentiments, alors je ne crains rien pour vous.

D. Priez Dieu que je me souvienne toujours de voș bons enseignements.

M. Je penserai toujours à vous, et si vous voulez m'écrire je recevrai vos lettres avec plaisir.

UN PÈRE ET DES CHRÉTIENS.

Chrétiens. Père, nous venons vous présenter nos hommages.

Père. Mes enfants, je vous remercie.

Ch. Le père vient pour être pasteur de la paroisse.

P. Oui, Monseigneur m'envoie pour prendre soin de vous.

Ch. Le père est en Annam depuis plusieurs années?

P. Depuis dix ans.

Ch. Le père se porte-t-il bien?

P. Je ne suis pas aussi fort que quand je suis arrivé, mais je me porte encore suffisamment bien.

Ch. Le père a-t-il été malade?

P. Oui, j'ai été un peu malade comme tous les Européens qui viennent en Annam, mais maintenant je me porte bien. Le pays d'Annam est bien chaud; c'est pénible

— Chớ chi chú có lòng tốt như vậy luôn, thì tôi không sợ sự gì cho chú hết.
— Xin thầy giúp lời cầu nguyện cho tôi đặng nhớ những lời thầy khuyên bảo tôi luôn.
— Tôi nhớ đến chú luôn, mà nếu chú muốn gởi thơ cho tôi, thì tôi vui mừng mà chịu lấy.

CÂU NÓI TRUYỆN.

MỘT CHA VÀ BỔN ĐẠO.

— Lạy Cha, chúng con đến mừng cha.

— Ừ, giả ơn, chúng con.
— Thưa cha đến mà cai họ nầy sao?
— Ừ, phải, Đức Cha sai tôi đến đây mà coi sóc anh em.
— Thưa cha ở nước Annam đặng bao lâu nay?

— Đặng mười năm nay.
— Thưa cha đặng sức khoẻ luôn không?
— Cha không đặng sức khoẻ cho bằng khi mới qua, dầu vậy mặc lòng cũng còn khá.

— Thưa cha có đau khi nào không?
— Cha cũng có đau như mấy người tây qua nước nầy vậy; mà bây giờ hết rồi. Nước Annam nóng nực quá, nên cực cho người tây lắm; phải mà có mùa lạnh thì dễ chịu.

pour les Européens. S'il y avait une saison froide ce serait supportable.

Ch. Père, au mois de Décembre il fait pourtant bien froid.

P. Oui un peu, mais cela n'est rien.

Ch. Mais s'il faisait froid plus que cela, nous péririons tous.

P. Vous ne péririez pas plus que les chinois et que les autres habitants des pays froids, au contraire vous deviendriez plus forts.

Ch. Dans le pays du père, est-ce qu'il fait bien froid ?

P. Tous les hivers il tombe de la neige; souvent dans les étangs et les rivières il y a un ou deux décimètres de glace à la surface de l'eau.

Ch. Holà! et comment font les barques pour naviguer ?

P. On les laisse au repos.

Ch. Où prend-on de l'eau pour boire?

P. Dans les puits profonds, car là l'eau ne gèle pas.

Ch. Dans les lieux où il n'y a point de puits profonds comment fait-on?

P. On brise la glace pour puiser l'eau, ou bien on prend des morceaux de glace pour les faire fondre sur le feu.

Ch. Dans ce pays-là, c'est bien pénible.

P. Aussi malheur aux paresseux, ce sont eux qui meurent de froid et de faim.

— Thưa cha đến tháng chạp, thì lạnh lung lắm.

— Cũng có lạnh, mà lạnh làm vậy có ra cái gì đâu ?
— Mà nếu lạnh hơn nữa thì ta chết hết.

— Anh em không chết đâu; mà anh em ra mạnh mẽ như người chệc và những người ở xứ lạnh vậy.
— Thưa xứ cha lạnh lắm không?

— Đến mùa lạnh thì có tuyết xuống, lại nước sông và nước ao đông lại tới hai ba tấc.

— Cha chả! vậy thì ghe đi làm sao được?

— Làm vậy thì ghe đậu lại mà nghỉ.
— Thưa còn nước uống thì làm sao?
— Họ lấy nước dưới giếng sâu, không có đông lại.
— Còn nơi nào không có giếng sâu, thì làm sao?

— Họ đập nước đông ra mà múc nước ở dưới, hay là lấy một miếng nước đặc mà nấu cho nó ra.
— Ở xứ đó thì cực lắm.
— Cho nên khốn cho kẻ làm biếng, vì nó phải chết lạnh hay là chết đói.

Ch. Nous ne voudrions pas être dans ces pays-là.

P. Les hommes ne choisissent point leur pays pour naître, ils naissent là où Dieu veut.

Ch. Le père veut-il retourner dans son pays?

P. Dieu m'a inspiré de quitter mon pays pour venir dans celui-ci, pourquoi y retourner?

Ch. Mais le père a encore son père, sa mère et des parents, pourquoi n'irait-il pas les visiter?

P. Je les ai laissés tous, à quoi bon les revoir.

Ch. C'est beau cela, mais tout le monde ne pourrait pas en faire autant.

P. Aussi ce n'est que par le secours de la grâce de Dieu que je l'ai pu faire.

§ 2. — Avec le Chef des dignitaires.

P. Ông trùm, combien il y a-t-il de chrétiens dans la paroisse?

Chef des dignitaires. Père, il y en a un millier environ.

P. Sont-ils tous d'anciens chrétiens?

Ch. Père, il y a sept cents anciens chrétiens, les autres sont nouveaux.

P. Il y a-t-il des retardataires, des mal mariés, des apostats?

Ch. Il y en a quelques uns seulement.

P. Combien il y a-t-il de dignitaires dans la paroisse?

Ch. Il y en a quatorze.

P. Sont-ils tous fervents?

Ch. Pas tous, il y en a quelques-uns qui sont adonnés à la boisson et d'autres qui fument l'opium.

— Chúng con không muốn ở xứ đó.

— Người ta chọn xứ ở không được; Chúa muốn cho ta ở đâu thì phải ở đó.

— Thưa cha có muốn trở về xứ cha không?

— Chúa giục lòng cha bỏ xứ mà qua đây, còn lẽ nào mà muốn về nữa?

— Cha còn cha mẹ bà con, sao cha không trở về mà thăm?

— Cha bỏ cha mẹ bà con vì Chúa, cho nên trở về mà thăm làm chi?

— Cái thì tốt thiệt, mà ít kẻ làm đặng như vậy.

— Cho nên, nhờ ơn Chúa giúp, thì cha mới được như vậy.

— Ông trùm, họ nầy có bao nhiêu bổn đạo?

— Bẩm cố, được chừng một ngàn.

— Phải là đạo dòng hết không?

— Bẩm cố, có được chừng 700 người đạo dòng, còn bao nhiêu thì đạo mới hết.

— Có ai trễ nải, rối vợ chồng, và bỏ đạo không?

— Bẩm có một ít người, mà thôi.

— Họ có mấy ông chức?

— Bẩm cố, có mười bốn ông.

— Mấy ông chức ấy sốt sắng không?

— Bẩm cố không được hết, có một ít kẻ mê uống rượu và mê hút xách.

P. Comment alors les a-t-on choisis pour dignitaires ?

Ch. Autrefois ils étaient bons, ils se sont gâtés depuis.

P. Il faudra me dire le nom de chacun, je les appellerai et les encouragerai à changer de vie.

Ch. Oui, père.

P. Et les chrétiens viennent-ils tous à confesse et faire la communion au temps pascal ?

Ch. Il y a cinquante retardataires environ qui ne se sont point confessés et n'ont point communié depuis plusieurs années.

P. Il faudra aussi me les faire connaître, car ce sont mes brebis, quoique des brebis égarées.

Ch. Père, il y a aussi quelques catéchumènes qui demandent à être instruits.

P. Sont-ils nombreux ?

Ch. Non, père, il y en a neuf à dix seulement, parceque dernièrement les autres ont été baptisés.

P. Chaque année combien il y a-t-il de catéchumènes en tout ?

Ch. Ils n'y a pas de nombre fixe, tantôt vingt, tantôt trente.

P. Les païens sont-ils nombreux dans les environs ?

Ch. Père, il y en a beaucoup, mais peu se convertissent.

P. Pourquoi cela ?

— Nếu vậy, làm sao mà chọn những người ấy làm chức việc làm chi?
— Bẩm cố, thuở trước thì mấy người ấy giữ đạo tử tế, mà họ ra xấu mới bây giờ mà thôi.
— Ông phải nói tên mấy người ấy cho cha biết, đặng cha kêu mà an ủi họ.

— Dạ, bẩm để con nói cho cố.
— Còn các bổn đạo có đi xưng tội rước lễ trong mùa Phục sinh không?
— Bẩm cố, có đặng chừng năm chục người trễ nải, không xưng tội rước lễ được chừng ít năm nay.
— Ông phải nói tên cho cha hay, vì dầu mà nó là con chiên lạc, nó cũng là con chiên cha.

— Dạ, bẩm cũng có ít người chầu nhưng muốn học.
— Có nhiều ít?
— Bẩm không bao nhiêu, có chín mười người mà thôi, vì mới rửa tội hôm trước đây.

— Mỗi năm được chừng bao nhiêu chầu nhưng?

— Bẩm không chừng, khi thì hai mươi, khi thì ba mươi.
— Ở xung quanh đây có kẻ ngoại nhiều hay là ít?
— Bẩm có nhiều lắm, mà ít kẻ trở lại.

— Sao vậy?

Ch. Père, c'est probablement, parceque nous sommes trop près de la ville, et les païens voient beaucoup d'européens qui n'observent pas la religion, en sorte qu'ils ne songent pas à se convertir.

P. C'est vrai, mais les chrétiens leur donnent-ils au moins le bon exemple ?

Ch. Hélas ! père, pas toujours.

P. Alors avant de songer aux catéchumènes, il faudrait convertir ces mauvais chrétiens-là.

Ch. Oui, père, mais ce n'est pas chose facile.

P. Il ne faut pas désespérer; si les dignitaires sont bons, les chrétiens le seront aussi.

Ch. Les pauvres écouteront, mais les riches bien peu.

P. C'est pourquoi dans l'Évangile, Jésus-Christ a dit : bienheureux les pauvres et malheur aux riches.

Ch. Dans cette paroisse il y a bien peu de gens riches.

P. Et les pauvres sont-ils nombreux ?

Ch. De vraiment pauvres il n'y en a pas beaucoup, la plupart se suffisent par leur travail.

P. Bien, cette condition est excellente pour être bon chrétien.

Ch. En effet, ceux-là gardent mieux les commandements de Dieu et ceux de l'Église.

P. Un autre jour, je te demanderai d'autres

— Bẩm cố, có khi là tại bởi ở gần thành lắm, và nó thấy nhiều người tây không giữ đạo, nên nó không có trở lại.

— Ừ phải, mà kẻ có đạo có làm gương tốt cho nó không ?

— Thương ôi! ít khi lắm.

— Vậy thì trước hết phải lo cho mấy người ấy trở lại, sau thì mới lo về việc chầu nhưng.

— Dạ, bẩm cố tôi vưng, mà sự ấy không dễ gì đâu.

— Ông chớ ngã lòng làm chi, vì hễ các chức tốt, thì bổn đạo cũng tốt nữa.

— Thường người nghèo thì vưng giữ, mà kẻ giàu thì ít lắm.

— Bởi vậy, trong sách Êvang có lời Đức Chúa Giê-giu phán rằng: kẻ nghèo là kẻ có phước thật, mà khốn cho kẻ giàu có.

— Bẩm trong họ nầy có ít kẻ giàu.

— Mà kẻ nghèo nhiều hay là ít?

— Bẩm kẻ nghèo thật, thì không bao nhiêu; còn bao nhiêu thì vừa đủ xài hết.

— Tốt đó, thường kẻ đủ xài năng giữ đạo nên.

— Dạ phải, vì những kẻ ấy giữ lề luật Chúa và lề luật Hội thánh sốt sắng hơn.

— Thôi, để bữa khác, cha hỏi về việc khác,

renseignements sur la paroisse.

P. J'ai l'honneur de vous saluer, je me retire.

Ch. Mon père, je vous offre mon respect et mes vœux de bienvenue.

P. Merci, quel est votre nom ?

Ch. Père, je m'appelle Augustin Phước.

P. Que faites-vous ?

Ch. Père, je suis maître d'école, j'enseigne les garçons.

P. Bien, je voulais vous voir pour vous demander quelques renseignements sur votre école.

Ch. Père, je suis tout entier à votre disposition.

P. Où avez-vous étudié?

Ch. Père, j'ai étudié autrefois au Séminaire pendant cinq ans.

P. Depuis combien d'années en êtes-vous sorti.

Ch. J'en suis sorti depuis quatre ans.

P. Avez-vous songé à témoigner votre reconnaissance envers la Mission qui vous a nourri et instruit gratuitement pendant cinq ans?

Ch. Oui, père, l'année dernière quand on a refait le Séminaire, j'ai fait don de quelques piastres selon mes moyens.

P. C'est très-bien, car il y a bien peu d'élèves qui se montrent reconnaissants du bien qu'on leur a fait.

— Bẩm cố, con về.

— Lạy Cha, con tới mừng cha mới đến.

— Ừ giả ơn, chú tên gì ?
— Thưa cha, con tên là Au-cu-xi-tinh Phước.
— Chú làm việc gì ?
— Thưa cha, con làm thầy giáo dạy đồng nhi nam.

— Ừ tốt, cha muốn gặp thầy mà hỏi ít đều về nhà trường.

— Dạ, con xin vưng.
— Thầy có học ở đâu?
— Thưa cha, thuở trước con học năm năm tại nhà trường La-tinh.
— Mà thầy ra được mấy năm nay ?
— Thưa cha, con ra được bốn năm nay.
— Thầy có làm đều gì mà tỏ ra lòng biết ơn nhà chung rộng rải mà nuôi dưỡng và dạy dỗ thầy năm năm không ?

— Dạ, thưa cha có, năm ngoái khi làm nhà trường lại, thì con có dưng ít đồng bạc tùy sức con.
— Ừ, làm vậy thì tốt lắm, vì ít học trò biết lòng hiếu thảo làm vậy.

Ch. Hélas, oui! parceque la reconnaissance n'est point regardée comme une vertu en Annam.

P. Mais vous qui avez été mieux instruit, vous vous montrerez plus gentil.

Ch. Oh oui! père, c'est bien là ce que je suis résolu de faire.

P. Vous surtout qui êtes maîtres d'école dans les paroisses, apprenez aux enfants que la reconnaisance est un de leurs principaux devoirs.

Ch. Père, je fais tout mon possible pour cela; mais il est bien difficile de leur ancrer cela dans la tête.

P. Il faut de la persévérance; il en est de cela comme de beaucoup d'antres choses, il faut les dire et les répéter cent fois, c'est-à-dire toujours.

Ch. Père, je vous demande la permission d'amener les enfants vous saluer.

P. Ce n'est pas nécessaire, j'irai ce soir à l'école, ils pourront me saluer là.

Ch. Père, il y a quelques anciens élèves qui demandent à venir avec leurs camarades, le permettez-vous?

P. Certainement, je le permets. Combien avez-vous d'élèves?

Ch. Père, il y en a cinquante.

P. Y en a-t-il beaucoup de grands?

Ch. Non, Père, car quand ils ont fait leur première communion, ou bien ils vont aux

— Thưa cái đó thì thật, vì An-nam không lấy sự hiếu thảo làm nhơn đức gì hết.

— Mà bởi thầy biết lễ luật hơn, thì phải tỏ lòng tốt hơn.

— Thưa phải, bởi đó cho nên con dốc lòng mà ở như vậy.

— Mà nhứt là các thầy làm thầy dạy trong họ, thì phải lo dạy dỗ con nít cho nó biết sự hiếu thảo là sự trọng.

— Thưa cha con làm hết sức, mà dạy dỗ nó sự ấy; còn sự in trong trí trong lòng nó thì khó lắm.

— Thầy phải lấy lòng bền đỗ mà dạy sự ấy và nhiều sự khác cũng vậy, phải nói đi nói lại luôn.

— Thưa cha, con xin cha dắc con nít đến mà mừng cha.

— Không cần gì, để chiều cha đi coi nhà trường, rồi lạy mừng cha đó luôn thể.

— Thưa cha, có ít người học trò cũ xin đến với anh em, mà mừng cha, cha có cho phép không?

— Được mà. Thầy có mấy đứa học trò?

— Thưa có năm mươi đứa.

— Đứa lớn nhiều hay là ít?

— Thưa cha không có học trò lớn; vì hễ nó rước lệ bao đồng rồi, thì đi nhà trường hay là

écoles, ou bien ils restent chez eux à aider leurs parents.

P. Combien y en a-t-il au Séminaire.

Ch. Il y en a trois ou quatre seulement.

P. Ce soir j'irai voir l'école.

Ch. Je vous salue, mon père, je m'en vais.

Ch. Bonjour, mon père.

P. Vous êtes mes enfants, je viens faire votre connaissance; ensuite je reviendrai vous voir souvent, car j'aime beaucoup les enfants.

Ch. Père, voulez-vous voir les cahiers d'écriture et entendre lire?

P. Oui, je veux savoir quels sont les enfants studieux pour les récompenser.

Asseyez-vous, mes enfants.

Combien y a-il de divisions ?

Ch. Mon père, il y en a trois; dans la première sont ceux qui savent lire et écrire.

P. Voyons, mon enfant, ouvrez votre livre et lisez.

C'est bien, mais vous lisez trop vite, lisez plus lentement ce sera mieux.

Cet autre, lisez à la suite.

Pourquoi tremblez-vous comme cela? n'ayez pas peur.

Maintenant voyons les cahiers d'écriture.

Voici un mot bien écrit, celui-ci n'est pas aussi bien.

ở nhà mà giúp cha mẹ.

— Có mấy đứa đi nhà trường Latinh?
— Thưa có ba bốn đứa mà thôi.
— Chiều nầy cha đi thăm nhà trường.
— Con lạy cha, con về.

— Chúng con lạy mừng cha.
— Chúng con là con cha, cha đến mà thăm cho biết chúng con mà thôi, để sau cha đến nhiều lần, vì cha thương con nít lắm.

— Thưa cha muốn coi tập viết và nghe đọc sách không?
— Ừ được, vì cha muốn biết những đứa siêng năng mà thưởng.
Chúng con ngồi xuống.
Có mấy lớp?
— Thưa cha có ba lớp; mấy đứa biết viết và biết đọc sách, thì ngồi lớp nhứt.
— Để coi, thằng nầy lấy sách mà đọc coi nà.

Ừ khá, còn đọc mau quá, đọc chậm chậm thì tốt hơn.
Thằng kia đọc tiếp theo.
Làm sao mà con run? đừng sợ.

Bây giờ đưa tập viết cho cha coi nà.
Ừ, chữ nầy viết tốt, chữ kia thì không bằng.

Un autre cahier. Ah! ce cahier-là n'est pas propre. Un cahier malpropre, quand même il serait bien écrit, ne fait point plaisir à voir.

Les élèves de la deuxième division que savent-ils?

Ch. Mon père, ils savent lire un peu et commencent à écrire.

P. Et les élèves de la troisième ?

Ch. Ceux de la troisième étudient l'alphabet et s'exercent à lire.

P. Ils ne font pas autre chose?

Ch. Ils apprennent aussi les prières et le catéchisme par cœur.

P. Combien de temps enseignez-vous le catéchisme chaque jour?

Ch. Une heure par jour, une demi-heure le matin pour la récitation par cœur, et une demiheure le soir pour l'explication.

P. C'est bien comme cela. Combien y en aura-t-il à se préparer à la première communion cette année?

Ch. Père, il y en a douze.

P. Se sont-ils déjà confessés?

Ch. Pas encore; mais si vous le voulez bien, père, je leur rappellerai la manière de s'examiner et de s'exciter à la contrition, et le jour que vous désignerez ils iront à l'église.

P. Bien, préparez-les, et jeudi je me rendrai au tribunal pour les confesser.

Avant de m'en aller je veux mes enfants,

Đưa tập khác: tập nầy dơ quá. Hễ tập nào dơ quá, dầu mà viết chữ hay bực nào mặc lòng, thì coi cũng không ra cái gì hết.

Học trò lớp nhì biết giống gì?

— Thưa cha, nó mới biết đọc sách, và mới tập viết mà thôi.
— Còn học trò lớp ba thì làm sao?
— Thưa cha, nó đang học A B C. và tập đọc.

— Nó có làm đi gì nữa không?
— Thưa cha, nó cũng có học kinh và sách phần nữa.
— Mỗi ngày thầy dạy sách phần mấy giờ?

— Thưa cha, mỗi ngày một giờ; sớm mai trả bài, nửa giờ, chiều nửa giờ cát nghĩa.

— Ừ, làm vậy thì tốt. Năm nay có mấy đứa dọn mình rước lễ bao đồng?

— Thưa cha, có mười hai đứa.
— Nó có xưng tội chưa?
— Thưa chưa; mà ví bằng có đẹp lòng cha, thì con nhắc lại cho nó biết cách xét mình và cách ăn năn tội; rồi ngày nào cha định, thì con biểu nó đi nhà thờ.
— Ừ, thầy dạy nó đi, rồi ngày thứ năm cha ngồi toà cho nó.

Mà trước khi về, thì cha muốn nhắc cho chúng

vous rappeler une chose importante c'est de ne point venir jouer devant la porte de l'église, car l'église est la maison de Dieu, et non un lieu de récréation.

Ch. Père, s'il vous plaît, accordez un congé aux élèves pour fêter votre arrivée.

P. Certainement; je vous accorde un jour de congé, afin qu'ensuite vous étudiez avec plus d'ardeur.

Ch. Merci, mon père.

Un père et les sœurs institutrices indigènes.

Sœur. Mon père, nous venons vous offrir nos respects.

P. Je vous remercie, mes sœurs. Quelles sont vos occupations dans cette paroisse?

S. Mon père, nous instruisons les filles, et nous élevons les petits enfants que les païens nous donnent.

P. Avez-vous beaucoup de filles à l'école?

S. Mon père, il y a soixante-dix enfants.

P. Avez-vous des enfants de païens?

S. Il y en a quatre ou cinq; les autres craignent encore, elles n'osent pas venir.

P. Que craignent-elles?

S. Les parents craignent que nous forçions leurs enfants à se faire chrétiennes.

P. Les y contraignez-vous?

S. Non, père.

con biết một đều trọng, là chớ hề khi nào nên chơi trước cửa nhà thờ, vì nhà thờ là nhà Chúa, chớ không phải là chỗ chơi đâu.

— Xin cha cho học trò nghỉ chơi một bữa mà mừng cha mới đến.

— Ừ, cha cho nghỉ một bữa, dặng dến sau mà học cho tử tế hơn.

— Cám ơn cha.

— Các chị nhà phước đến lạy mừng cha mới tới.

— Giả ơn, các chị; chớ các chị làm việc gì trong họ nầy ?

— Thưa cha, chúng tôi ở đây mà dạy đồng nhi nữ, và nuôi những con nít kẻ ngoại cho.

— Đồng nhi nữ đi học nhiều hay là ít ?

— Thưa cha, có bảy mươi đứa đi học.

— Có con kẻ ngoại nữa không?

— Thưa có bốn năm đứa mà thôi; còn bao nhiêu nó sợ không dám đến.

— Sợ gì ?

— Thưa cha mẹ nó sợ chúng tôi ép con nó chịu đạo.

— Mà các chị có ép nó không ?

— Thưa cha, không ?

P. Combien avez-vous de nourrissons enfants de païens ?

S. Père, il y en a encore six.

P. Sont-ils chez vous?

S. Les trois, grands sont chez nous; les trois petits sont en nonrrice.

P. Où prenez-vous ces enfants ?

S. Mon père, ce sont les païens qui nous les donnent, quand ils sont malades, ou bien quand ils sont trop pauvres pour les nourrir.

P. En sauvez-vous beaucoup chaque année?

S. Mon père, la plupart de ces enfants sont trop malades, ils meurent presque tous; c'est à peine si nous en sauvons un sur dix.

P. Et chaque année combien en recevez-vous?

S. Mon père, nous en recevons chaque année de trente à quarante.

P. Cela fait trente à quarante petits anges du bon Dieu.

S. Mon père, nous vous prions de vouloir bien venir visiter notre école et notre maison.

P. Demain, j'irai vous voir; je verrai aussi vos enfants, et ce dont elles sont capable.

S. Mon père, elles ne savent pas encore grand' chose ; il y en a quelques grandes qui apprennent à couper et à coudre des habits.

P. Apprennent-elles aussi à marquer et à broder ?

S. Père, quelque peu.

— Các chị nuôi được mấy đứa con kẻ ngoại?

— Thưa cha, được sáu đứa.
— Nó ở nhà các chị, phải không?
— Thưa cha, có ba đứa lớn hơn ở nhà chúng tôi, còn ba đứa nhỏ ở nhà bà vú nuôi nó.
— Các chị kiếm con nít ấy ở đâu?
— Thưa cha, nó là con kẻ ngoại cho, khi nó đau, hay là bởi vì nghèo quá, nuôi không đặng.

— Hằng năm các chị có cứu được nhiều hay là ít?
— Thưa cha, thường mấy đứa con nít ấy đau nhiều lắm, nên nó chết gần hết; cứu được ít đứa thì là may.
— Mà mỗi năm các chị kiếm được mấy đứa?
— Thưa cha, mỗi năm chúng con kiếm được ba bốn mươi đứa.
— Đó là ba bốn mươi thiên thần đó.

— Thưa cha, chúng tôi xin cha đến viếng nhà trường và nhà phước.
— Ừ, đến mai đá; vì cha cũng muốn biết con nít, và biết nó làm đi gì.

— Thưa cha, nó chưa biết đi gì cho mấy; có ít đứa lớn mới tập cắt và may đồ mà thôi.

— Nó có tập thêu không?

— Thưa cha, nó biết ít.

P. Savez-vous réparer les ornements et les linges sacrés ?

S. Les réparations ordinaires nous pouvons les faire.

P. Cela suffit.

§ 3. — Un père et son enfant de chœur.

Ch. Mon père, je vous offre mon enfant de bon cœur pour vous servir.

P. Merci, j'en prendrai soin et pour le corps et pour l'âme. Comment s'appelle-t-il ?

Ch. Il s'appelle Pierre Nhựt.

P. Nhựt, viens ici; es-tu content ?

Nh. Oui, mon père, je suis très content.

P. Chaque jour, le matin, il faudra arranger ma chambre comme il faut.

Sais-tu les prières pour servir la Messe ?

Nh. Oui, père, mon frère qui est au Séminaire me les a enseignées.

P. Sais-tu aussi les prières du Baptême ?

Nh. Je les sais aussi.

P. Et les prières pour l'Extrême-Onction ?

Nh. Je les sais également.

P. Ah ! ah ! tu es habile.

Nh. Oh ! Père, je ne sais pas encore grand'chose; mais si vous voulez bien m'instruire, je désire en apprendre davantage.

P. C'est bien, mais que veux-tu devenir plus tard quand tu seras grand; y as-tu songé ?

— Các chị có biết sửa đồ lễ không?

— Thưa sửa đồ thường thì chúng tôi làm đặng.

— Ừ, vậy thì đủ.

— Lạy cha, tôi xin dưng thằng con tôi cho cha, để giúp việc cha.
— Giả ơn, để cha lo phần hồn và phần xác nó cho. Nó tên gì?
— Thưa nó tên là Vê-rô Nhựt.
— Nhựt, lại đây; con bằng lòng không?
— Dạ, thưa cha, con bằng lòng lắm.
— Mỗi ngày, buổi sớm mai, con phải dọn phòng cha cho tử tế, nghe không?
— Con thuộc kinh giúp lễ chưa?
— Dạ, thưa cha, con thuộc, anh con ở nhà trường latinh dạy con rồi.
— Con thuộc kinh giúp phép rửa tội không?
— Thưa con cũng biết.
— Còn kinh giúp xức dầu con thuộc không?
— Thưa con cũng thuộc.
— Ồ hớ, con giỏi he.
— Thưa cha, con chưa biết bao nhiêu, mà nếu cha muốn dạy con, thì con học thêm nữa.

— Tốt; mà con muốn làm gì, khi khôn lớn rồi; con suy xét chưa?

Nh. Oui père, j'y ai songé bien des fois. J'ai entendu souvent mon père et ma mère me parler de mon oncle, qui était un prêtre très-zélé, et qui est mort martyr. Alors je me suis dit: moi aussi je veux être prêtre, enseigner la religion, et, s'il plaît à Dieu, mourir martyr comme mon oncle.

P. Mon enfant, c'est là un signe particulier de la grâce du bon Dieu; prie bien, et le bon Dien t'exaucera. Quand tu étais petit, comment t'amusais-tu chez toi?

Nh. Je n'aimais point à aller jouer avec les autres enfants dans la rue; je faisais des petits autels, et je récitais des prières comme les prêtres à l'église.

P. Étais-tu exact à entendre la Messe et le sermon du Dimanche ?

Nh. Oui, père; et quand j'avais entendu le prêtre raconter quelque histoire, je la racontais à ceux de la maison qui n'avaient pas pu venir à l'église.

P. Je vais te montrer la manière de préparer les ornements pour la Messe; viens avec moi à la sacristie.

Nh. Oui père, je vous suis.

P. Regarde bien; il y a des ornements blancs, des ornements rouges, des ornements, verts, des ornements violets et des ornements noirs.

On se sert des ornements blancs aux fêtes de Notre-Seigneur, de la Sainte Vierge,

— Dạ, thưa cha, con đà suy nhiều lần rồi. Lại có nhiều khi con nghe cha mẹ nói truyện về cậu con làm thầy cả rất sốt sắng, và đã chịu tử vì đạo; nên con dốc lòng muốn làm thầy cả giảng đạo cho thiên hạ; lại ví bằng đẹp lòng Chúa, thì con cũng chịu tử vì đạo nữa.

— Ớ con, đó là dấu riêng Chúa thương con; hãy đọc kinh cầu nguyện cho sốt sắng, thì Người sẽ nhậm lời. Thuở con còn nhỏ ở nhà, thì con hay chơi thể nào?

— Thưa thuở con còn nhỏ con không hay đi chơi với con nít khác ngoài đàng; con một ở nhà, mà làm bàn thờ nhỏ và đọc kinh như các thầy cả trong nhà thờ vậy.

— Hồi đó con có siêng đi xem lễ và nghe giảng ngày Chúa nhựt không?

— Dạ, thưa cha có, và khi con nghe thầy cả thuật lại truyện gì, thì con thuật lại truyện ấy cho những kẻ ở nhà nghe.

— Thôi, vô phòng thánh, đặng cha dạy con cách dọn đồ lễ.

— Thưa để con theo.

— Coi cho tử tế; có nhiều thứ, đồ thì trắng, đồ thì đỏ, đồ thì xanh, đồ thì đen.

Đồ trắng thì dùng ngày lễ Đức Chúa Giê giu, lễ Đức Chúa Bà, cùng lễ các thánh tu hành

des Confesseurs et des Vierges; des ornements rouges aux fêtes des Apôtres et des Martyrs; des ornements verts les Dimanches après la Pentecôte; des ornements violets les Dimanches de l'Avent et du Carême; des ornements noirs pour les Morts.

Nh. Père, mais il y en a de deux espèces, de communs et de beaux.

P. Oui, les communs sont pour les jours ordinaires, et les beaux pour les Dimanches et les Fêtes.

Nh. Mais père, cet ornement drap d'or quand sert-il ?

P. Il sert aux grandes Fêtes.

Nh. Et les aubes, en avez-vous de plusieurs sortes ?

P. Oui, voilà les aubes ordinaires, celles des Dimanches et celles des Fêtes.

Nh. Et les cordons où sont-ils ?

P. Les voici; voici ceux de tous les jours et des Dimanches, ici ceux des Fêtes.

Nh. Les linges sacrés quand faut-il les changer?

P. L'amict sert deux semaines; le purificatoire, il faut le changer toutes les semaines.

N. Merci père, je me souviendrai de tout cela.

cùng các thánh nữ đồng trinh.

Đồ đỏ thì dùng ngày lễ các thánh Tông đồ cùng các thánh tử vì đạo.

Đồ xanh thì dùng các ngày Chúa nhựt sau lễ Đức Chúa Thánh Thần hiện xuống.

Đồ tím thì dùng những ngày Chúa nhựt trong mùa Áp ven tồ và trong mùa Chay cả.

Độ đen thì dùng làm lễ các đẳng.

— Thưa cha, có hai bực, bực thường, và bực tốt, (phải không cha?)

— Phải, đồ thường thì dùng ngày thường, còn đồ tốt thì dùng ngày Chúa nhựt và ngày Lễ cả.

— Thưa cha, còn bộ đồ vàng nầy dùng khi nào?

— Dùng lễ cả bực nhứt.

— Còn áo trắng cha có nhiều thứ không?

— Có, áo nầy dùng ngày thường, áo nầy dùng ngày Chúa nhựt, còn áo nầy thì để dùng ngày lễ cả.

— Thưa còn dây thắt lưng ở đâu?

— Đây nè; dây nầy dùng ngày thường và ngày Chúa nhựt, còn dây nầy thì dung ngày lễ cả.

— Khăn thánh phải đổi khi nào?

— Khăn vai hai tuần đổi một lần, còn khăn thánh thì mỗi tuần mỗi đổi.

— Cám ơn cha, con sẽ rán mà nhớ bấy nhiêu sự ấy.

§ 4. — Un père au malade.

Ch. Mon père, un dignitaire vient vous chercher pour aller au malade.

P. Où est le malade, est-ce bien pressé?

Ch. C'est très-pressé, il a déjà perdu connaissance; c'est un vieillard demeurant à Tân-an.

P. Vas chercher la boîte aux malades, je descends de suite.

Ch. Père, tout est prêt.

P. Ce vieillard quelle maladie a-t-il?

Ch. Père, il est malade de vieillesse.

P. Depuis combien de jours est-il malade?

Ch. Il est tombé malade tout récemment; il était sorti se promener dans son jardin, lorsque tout à coup il est tombé en syncope.

P. A-t-il recouvré sa connaissance?

Ch. Il parle sans ordre, comme une personne qui ne sait ce qu'elle dit.

P. Depuis combien de temps s'est-il confessé et a-t-il communié?

Ch. Père, depuis environ un mois et demi.

P. Est-ce que ce vieillard n'a pas confessé la foi?

Ch. Oui, père, il porte encore sur sa figure les caractères: *religion perverse*.

P. A-t-il subi des tortures?

Ch. Il a été retenu en prison pendant plus d'une année, bien des fois il a reçu le rotin, il a porté la cangue et les ceps aux pieds. Les

— Thưa cha, các chức đến rước cha đi kẻ liệt.

— Kẻ liệt ở đâu, gấp không?
— Gấp lắm; người liệt ấy bất tỉnh, là ông già ở làng Tân-an.

— Con đi lấy cái hộp đồ đi kẻ liệt, rồi cha xuống tức thì.
— Thưa cha, sẵn rồi.
— Ông già ấy đau binh gì?
— Thưa cha, ông đau binh già.
— Ông đau mấy bữa rày?
— Thưa, ông mới đau, ông đi ra dạo ở ngoài vườn, bỗng chúc bị xuông gió, té xuống.

— Ông tỉnh lại chưa?
— Thưa, ông nói tầm bậy tầm bạ như người mất trí khôn rồi.
— Ông xưng tội chịu lễ bao lâu nay?

— Thưa cha, mới được chừng một tháng rưỡi nay.
— Ông già ấy thuở trước có xưng đạo không?
— Thưa cha, có, có chữ *tả đạo* biên trên mặt ông.

— Ông có chịu hình khổ không?
— Thưa, ông bị ở tù được hơn một năm; lại có nhiều khi ông bị phải đòn, cùng đã bị mang gông và đóng trăng nữa.

mandarins ont voulu le forcer à fouler la Croix, il a refusé; alors il a été envoyé en exil.

P. Ce vieillard a du mérite devant Dieu; il faut avoir bien soin de son âme, et l'assister à ses derniers moments.

Ch. Père, il a toujours été un modèle pour les chrétiens; s'il meurt toute la paroisse viendra à sa sépulture.

P. Attention à ce qu'on ne fasse point de superstitions. Pas de brancard à têtes de dragon, point de tête de cochon, ni de vin; tout cela est païen et contraire aux règles de l'Église.

Ch. Père, est-il permis d'allumer des bougies?

P. Oui, mais au lieu de les mettre sur le cercueil, il vaudrait mieux que les hommes les portent de chaque côté en récitant des prières.

Ch. Peut-on se servir du brancard rouge et des tentures rouges?

P. Jusqu'ici on s'en est servi, mais ce n'est pas convenable, puisque vous êtes chrétiens suivez les coutumes de l'Église; ainsi il y aura une différence entre les enterrements de païens et les enterrements de chrétiens.

Ch. Les parents peuvent-ils porter le deuil en blanc suivant les usages du pays?

P. Ils le peuvent.

Ch. Les païens louent des joueurs de flûte et des musiciens, est-ce permis pour les chré-

Các quan muốn ép ông bước ngang qua thánh Giá mà ông không chịu; nên đã phải bị đày.

— Ông già nầy có công trước mặt Chúa lắm; phải lo giữ linh hồn ông cho tử tế khi gần sinh thì.

— Thưa cha, ông đã làm gương cho bổn đạo luôn; nên ví bằng ông có chết, thì mọi người trong họ sẽ đi đưa xác.

— Phải giữ kẻo người ta làm sự dị đoan chăng; đừng dùng rạp có đầu rồng, chớ có đầu heo, cùng rượu; bấy nhiêu sự ấy là phép kẻ ngoại, nghịch cùng Hội thánh.

— Thưa cha, có nên thắp đèn không?

— Ừ nên, mà tốt hơn cho mỗi một người cầm một cái đèn đi gần quan tài mà đọc kinh.

— Thưa cha, có nên dùng rạp đỏ và màn đỏ không?

— Xưa nay họ có dùng, mà không nên; vì anh em là kẻ có đạo thì phải theo phép Hội thánh; ấy vậy đám kẻ có đạo thì khác, đám kẻ ngoại thì khác.

— Thưa, anh em bà con có nên để chế theo thói nước không?

— Nên.

— Kẻ ngoại mướn kẻ thổi kèn ca nhạc, bổn đạo có được phép làm vậy không?

tiens ?

P. Le contraire serait mieux, car un enterrement n'est point une réjouissance; quand on célèbre un mariage alors c'est permis, car on peut manifester sa joie par des festins, de la musique et des chants; mais à un enterrement, il faut seulement songer à secourir l'âme du défunt par des prières et des bonnes œuvres.

Ch. Peut-on faire les prières des morts à la maison du défunt?

P. Oui, mais il vaut mieux les réciter à l'église; et surtout tâchez de faire dire des Messes pour l'âme du défunt.

§ 5. — Un père et un païen.

Païen. Mon père je vous présente mon respect, et vous prie de vouloir bien me conseilles sur une affaire.

P. Qui êtes-vous, je ne vous connais pas?

Paï. Père, je suis un païen, je demande à suivre votre religion.

P. Quel âge avez-vous ?

Paï. Père, j'ai 24 ans.

P. Êtes-vous marié ?

Paï. Mon père et ma mère veulent me marier à une païenne; mais moi, je veux prendre une femme chrétienne.

P. Vos parents consentent-ils à ce que vous de-

— Đừng, thì tốt hơn, bởi vì sự đưa xác là sự buồn; khi làm lễ cưới thì nên, bởi vì nên ăn tiệc, ca nhạc hát chơi cho vui; khi đưa xác thì một phải lo mà đọc kinh cầu nguyện cho linh hồn ấy mà thôi.

— Có nên cầu hồn trong nhà kẻ chết không?

— Muốn cầu thì cũng được, mà cầu trong nhà thờ thì tốt hơn, mà nhứt là phải lo mà xin lễ cho kẻ chết ấy.

— Lạy cố, xin cố lấy lòng thương xót tôi cùng.

— Chú là ai, mà tôi không biết chú?
— Lạy cố, tôi là người ngoại, muốn xin theo đạo.

— Chú mấy tuổi?
— Lạy cố, tôi 24 tuổi?
— Chú có vợ chưa?
— Bẩm cha mẹ tôi muốn lo vợ ngoại cho tôi, mà tôi không chịu, tôi muốn làm bạn với một người có đạo.
— Cha mẹ chú có đành cho chú theo đạo không?

veniez chrétien ?

Paï. Mes parents m'ont dit que puisque je ne voulais pas leur obéir et prendre une femme païenne, ils me chassaient de leur maison.

P. Maintenant où êtes-vous ?

Paï. Je n'ai pas encore de logement.

P. Alors il faut chercher une bonne maison chrétienne; là vous apprendrez les prières et tout ce qu'il faut savoir pour suivre la religion.

Savez-vous lire ?

Paï. Oui, père.

P. Voici un catéchisme, vous apprendrez tous les jours une page ou deux, et quand vous les saurez par cœur, vous viendrez me trouver, je vous en expliquerai le sens.

Tous les jours il faudra réciter les prières en commun avec les chrétiens soir et matin.

Le dimanche, il faudra aller à l'église réciter les prières et assister à la Messe. Si vous êtes fidèle à faire cela, je vous baptiserai dans deux ou trois mois.

§ 6. — Un père et un vagabond.

Paï. Mon père, je vous demande de m'aider; je suis pauvre, je voudrais suivre la religion du père, mais je suis orphelin; aussi je vous demande de me prendre chez vous,

— Bẩm cha mẹ tôi nói rằng: bởi vì mầy không muốn cưới vợ ngoại, thì ta đuổi mầy đi cho rảnh.
— Bây giờ chú ở nhà nào?
— Bẩm cố, tôi chưa có chỗ nào hết.
— Vậy thì phải kiếm một nhà có đạo tử tế mà ở; ở đó học kinh và học những việc phải biết mà giữ đạo.

— Chú biết coi chữ không?
— Bẩm cố, tôi biết.
— Đây cuốn sách phần, mỗi ngày chú phải học một hai trang, mà khi thuộc rồi thì tới đây tôi cắt nghĩa cho.

Mỗi ngày phải đọc kinh ban hôm ban mai với bổn đạo.
Lại ngày Chúa nhựt phải đi nhà thờ mà đọc kinh, xem lễ. Ví bằng chú giữ sự ấy mà làm cho tử tế, thì trong hai ba tháng nữa tôi rửa tội cho.

— Lạy cố, xin cố thương xót tôi; tôi nghèo, tôi muốn theo đạo, mà tôi là con mồ côi, cho nên tôi xin cố cho tôi ở với.

P. D'où viens-tu?

Paï. Mon père, je suis pauvre, j'étais rameur sur une barque, mais le barquier étant très-méchant, je me suis sauvé.

P. As-tu des dettes envers ce barquier?

Paï. Père, je lui dois 10 piastres; mais comme je suis pauvre, si vous voulez bien me prêter 10 piastres, je me ferai chrétien.

P. Tu es un vagabond, tu n'as point envie de te convertir, tu veux seulement me tromper pour avoir des piastres; va-t-en de suite.

Paï. Je vous demande pardon, père, je ne suis pas un vagabond, seulement je vous demande de m'aider un peu.

P. À la porte!

Paï. Père, je suis malade; je vous demande un peu d'argent pour acheter de la médecine.

P. Es-tu chrétien?

Paï. Non père, je suis païen.

P. Je vais te donner un billet pour aller à l'hôpital.

Paï. Père, je ne veux pas aller à l'hôpital; je vous demande quelques ligatures seulement.

P. Je vois quelle est ta maladie; tu es un fumeur d'opium, tu veux de l'argent pour acheter de l'opium, je n'en donne pas pour cela.

— Mầy ở đâu mà đến?

— Lạy cố, tôi nghèo, tôi ở bạn chèo ghe, mà chủ ghe dữ tợn quá, tôi ở không được, nên tôi trốn đi.

— Mầy có mắc nợ chủ ghe không?

— Lạy cố, tôi mắc chủ một chục đồng bạc; mà tôi nghèo, nên như cố có giúp tôi được thì tôi theo đạo.

— Mầy là đứa hoang đàng, không có ý trở lại, một có ý gạt tao mà lấy bạc mà thôi. Đi cho rảnh.

— Lạy cố, tôi chẳng phải là kẻ hoang đàng, một xin cố giúp tôi ít nhiều mà thôi.

— Đi cho rảnh.

— Lạy cố, tôi đau, xin cố cho tôi ít tiền mà uống thuốc.

— Mầy có đạo không?

— Bẩm cố, không, tôi ngoại.

— Để cha cho giấy mà đi nhà thương.

— Bẩm cố, tôi không muốn đi nhà thương, tôi xin ít quan tiền mà thôi.

— Tao biết chứng bịnh mầy rồi, mầy hút á phiện, mầy xin tiền mà mua á phiện, tao không cho. Mầy muốn giấy mà đi nhà thương không?

Veux-tu une lettre pour aller à l'hôpital?
Paï. Non.
P. Alors, passe-moi la porte.

DEUX ANNAMITES.

1 Bonjour, je ne vous ai pas vu depuis longtemps, comment vous portez-vous?
2 Je me porte bien, et vous comment allez-vous?
1 Mantenant je suis assez bien. Je viens vous demander un petit service.
2 Lequel? vous savez bien que tout ce que j'ai est à votre disposition.
1 Je ne vous demande rien; seulement vous souvient-il que l'année dernière, j'ai accepté d'être le parrain de votre fils? Hier ma femme a mis au monde un joli garçon, je viens vous demander d'accepter aussi d'être son parrain.
2 J'accepte volontiers, quand ferez-vous le baptême?
1 Demain à huit heures. Ensuite vous voudrez bien venir chez moi, nous ferons un petit repas de réjouissance; j'ai invité tous mes amis, j'invite toute votre famille aussi.
2 Nous viendrons demain. Je veux vous consulter sur un point important; comme jusqu'ici je n'ai rien fait sans vous le dire, je veux savoir ce que vous en pensez.
1 Quelle est-donc cette affaire importante?

— Bẩm không.
— Thôi, đi cho rảnh.

HAI NGƯỜI AN-NAM.

— Chào anh, tôi không gặp anh đã lâu, anh mạnh không?
— Mạnh; còn anh làm sao, có khá hơn không?
— Bây giờ tôi khá khá. Tôi đến cậy anh giúp tôi một đều.
— Giúp gì? anh biết, hễ sự gì của tôi có thì cũng như của anh vậy.
— Tôi không xin của gì anh hết; anh nhớ năm ngoái tôi đã đỡ đầu cho con anh; hôm qua con bạn tôi sinh ra một đứa con trai ngộ lắm, nên tôi xin anh đỡ đầu cho nó.
— Ừ được, mà chừng nào làm phép rửa tội?
— Ngày mai, giờ thứ tám. Lại xin anh đến nhà tôi ăn tiệc mừng, tôi đã mời các bạn hữu, tôi cũng xin mời cả và nhà anh nữa.
— Để mai chúng tôi đến. Tôi muốn hỏi anh một đều; xưa rày tôi có sự gì thì tôi cho anh hay hết, nên hôm nay tôi muốn làm một sự, xin anh tính giùm coi có được hay không?
— Việc gì vậy?

2 Vous savez que j'ai beaucoup d'enfants, et beaucoup de dépenses; j'ai envie d'établir un débit d'opium, car on dit qu'il y a beaucoup de profit; qu'en pensez-vous ?

1 Je pense que ce n'est pas permis; car s'il est défendu aux chrétiens de fumer, a combien plus forte raison doit-il l'être de vendre l'opium, tout comme il est défendu aux médecins de vendre du poison à ceux qui veulent se tuer.

2 Mais je n'en fumerai pas, j'en vendrai seulement aux autres.

1 Oui, vous ne vous empoisonnerez pas, mais vous vendrez du poison aux autres pour se tuer; comment cela peut-il être permis?

2 Mais je crains de n'avoir pas de quoi nourrir ma femme et mes enfants.

1 Quoi, pour cette raison vous voulez vendre votre âme au diable? Ah! si vous faites cela je ne permettrai pas que vous soyez le parrain de mon enfant.

2 Puisque vous jugez que c'est mauvais, je ne le ferai pas.

1 Non, ne faites pas cela, il vaut mieux souffrir un peu et garder l'amitié de Dieu, que de perdre votre âme et enseigner le chemin de de l'enfer à vos enfants.

2 Je me rends à vos raisons, je ne veux point perdre mon âme ni celle de mes enfants.

— Anh biết nhà tôi đông lắm, và thốn thiếu nữa nên tính lập một tiệm thuốc á phiện, vì người ta nói sự ấy có lợi lắm; anh tính làm sao?

— Tôi tưởng không nên, vì nếu bổn đạo không nên hút á phiện, thì ắt là chẳng nên bán á phiện cho người ta hút đâu. Cũng như thầy thuốc thì chẳng nên bán thuốc độc cho kẻ muốn giết mình vậy.

— Mà tôi không hút, tôi bán cho kẻ khác mà thôi.

— Phải, anh chẳng muốn giết mình, mà anh bán thuốc độc cho kẻ khác giết mình, thì có nên đâu?

— Mà tôi sợ e không đủ mà nuôi vợ con.

— Bởi cớ ấy nên anh muốn nộp linh hồn anh cho ma quỉ sao? Thôi! nếu anh làm sự ấy, thì tôi không chịu anh đỡ đầu cho con tôi.

— Bởi vì anh nói sự ấy là sự xấu, thì tôi không làm làm chi.

— Phải, anh đừng làm làm vậy, vì thà chịu khó mà giữ nghĩa cùng Chúa, mà chẳng thà mất linh hồn và làm cớ cho con cái anh xuống địa ngục.

— Thôi, tôi nghe lời anh, tôi không muốn liều mình phải mất linh hồn tôi và linh hồn con cái tôi nữa.

1 Vous êtes toujours interprête, combien gagnez-vous par mois?

2 Je gagne quinze piastres par mois, mais j'espère avoir bientôt de l'avancement.

1 Ainsi donc que vous manque-t-il? pourquoi vous inquiéter davantage? Si vous voulez augmenter un peu vos ressources d'une manière licite, il faut monter une petite boutique à votre femme, cela l'occupera et aidera à diminuer les dépenses.

2 Vous donnez toujours de bons conseils, je les suivrai.

UN CAPITAINE ET UN ANNAMITE.

A. Bonjour Monsieur, comment vous portez-vous?

F. Je vous remercie, je me porte bien.

A. D'où venez-vous?

F. Je viens d'Europe.

A. Vous avez navigué pendant combien de mois?

F. Six mois, je suis parti de Londres, capitale de l'Angleterre, le vingt de Février.

A. Avez-vous eu une heureuse traversée?

F. On navigue maintenant sur tout l'océan avec facilité.

A. Vous arrivez tout récemment, avez-vous pu dormir cette nuit?

F. J'ai bien dormi; et vous comment avez-vous

— Ành còn làm thông ngôn, anh ăn một tháng bao nhiêu?

— Tôi ăn một tháng 15 đồng bạc, mà tôi trông cậy sẽ đặng ăn lên.

— Làm vậy mà anh còn thiếu giống gì? còn lo làm chi? Anh muốn thêm của cải cho phải lẽ, thì anh phải lập một cái phố cho vợ anh buôn bán, như vậy thì chỉ khỏi ở không và cũng bớt tốn hơn.

— Lời anh khuyên bảo là lời tốt, tôi sẽ làm như vậy.

MỘT CHỨA TÀU VÀ MỘT NGƯỜI AN-NAM.

— Chào ông, ông sức khoẻ không?

— Cám ơn ông; tôi cũng khá mạnh.
— Ông bởi đâu mà đến?
— Bởi phương tây.
— Ông vượt biển mấy tháng rồi?
— Sáu tháng rồi, chúng tôi ở tại kinh đô hồng mao, gọi là London, bên tây, mà chạy qua đây là ngày hai mươi Tháng hai.
— Ông đi làm vậy thì thuận gió lắm, phải không?
— Vượt biển bây giờ thì dễ lắm.

— Ông mới vào cửa, đêm nay ông ngủ đặng không?
— Tôi ngủ đặng; còn ông thì làm sao?

passé la nuit?

A. Je n'ai pas bien reposé.

F. Pourquoi, avez-vous quelque inquiétude?

A. Non, mais le bruit du tonnerre et des éclairs répétés, ont troublé mon sommeil.

Qu'avez-vous intention de faire aujourd'hui?

F. Je veux visiter le grand Mandarin, ainsi que sa femme et ses enfants.

A. Vous pouvez visiter le grand Mandarin, mais il n'est pas d'usage en ce pays de rendre visite aux dames.

F. Je me conformerai volontiers aux mœurs du pays, car je n'ai point l'intention de rien faire contre les usages du Royaume. Il est un vieux proverbe qui dit: Qu'à Rome il faut faire comme à Rome; et lorsqu'on se trouve dans un autre lieu, suivre les usages de ce lieu.

A. Si vous le désirez, je vous conduirai au Mandarin du port; il faut d'abord se présenter à lui, afin qu'il soit informé du sujet de votre voyage.

F. Très-bien, allons-y donc à présent. Mais auparavant, dites-moi, mon ami, qui vous êtes?

A. Je suis interprête du roi pour les langues Anglaise, Française, Portugaise et Latine.

F. Qui vous a enseigné toutes ces langues, pour que vous soyez capable de les interprêter?

A. Dans le temps où la Religion catholique flo-

— Tôi ngủ ít lắm.
— Sao vậy; ông có rối rám sự gì không?
— Không, tôi không có sự gì hết; là bởi tại sấm sét và chớp nên tôi ngủ không được mà thôi.

Hôm nay ông tính làm đi gì ?
— Tôi muốn đi viếng quan lớn và vợ con người.

— Ông đi viếng quan lớn thì được, mà còn viếng vợ con người thì không được, vì thói nước cấm không cho.
— Tôi cam lòng chìu theo quốc pháp, tôi chẳng có ý làm đều gì nghịch cùng thói phép nhà nước nầy, vì có tục ngữ rằng: *Nhập giang tùy khúc, nhập gia tùy tục.*

— Nếu ông muốn, thì tôi đem ông vào thăm quan thủ ngữ trước đã, hầu người được hay ông đến đây việc gì.

— Được; thôi, ta đi bây giờ: mà trước hết xin ông nói cho tôi, ông là ai?
— Thưa ông, tôi là thông ngôn vua, để mà cắt nghĩa tiếng Hồng-mao, tiếng Pha-lang-sa, tiếng Bút-tu-ghê và tiếng La-tinh.
— Ai dạy ông các tiếng ấy, cho đặng làm thông ngôn?
— Thuở đạo thánh Chúa đặng thạnh lợi trong

rissait dans ce royaume, j'étais écolier des anciens prédicateurs de l'Evangile; en les entendant parler, et en lisant les livres européens j'ai appris ces différentes langues.

F. Cela suffit; partons maintenant.

A. Il vaut mieux que j'aille auparavant pour m'informer des serviteurs du Mandarin, s'il est à la maison, et s'il est visible.

F. Votre dessein est bon, mon cher ami, allez donc au plus tôt, et donnez-moi réponse.

A. Monsieur, je me suis informé des serviteurs du Mandarin s'il était visible, il m'ont répondu que, le Mandarin était occupé à vider les différents depuis neuf heures jusqu'à midi, et qu'après cela il allait reposer jusqu'à trois heures, qu'ainsi il serait mieux d'aller chez lui à quatre heures.

Vous avez une montre, Monsieur, veuillez bien me dire quelle heure il est.

F. Il est à présent trois heures; il faut donc me raser, me laver et me revêtir de beaux habits pour faire honneur au Mandarin.

Viens ici garçon, prépare mes souliers noirs une chemise blanche, un gilet jaune, des pantalons verts, des bas violets, une cravate rouge, et mon habit bleu; brosse mon chapeau, hâte-toi, il faut que j'aille à terre pour rendre visite au Mandarin.

A. Je crois, Monsieur, que vous feriez bien de manger quelque chose avant de descendre; il pourait arriver que le Mandarin en s'en-

nước nầy, thì tôi làm học trò các thầy giảng đạo ấy; và bởi tôi nghe các thầy ấy nói và coi sách tây, thì tôi mới biết đặng các tiếng ấy.

— Thôi, ta đi bây giờ.

— Tôi đi trước mà hỏi người nhà quan thủ, cho đặng biết người có ở nhà, và có nên vào thăm không?

— Ông tính làm vậy thì tốt, xin đi cho kíp, và nói lại cho tôi biết với.

— Thưa ông, tôi đã hỏi rồi, chúng nó trả lời rằng: quan lớn mắc xử việc, hồi giờ thứ chín cho đến đứng bóng, rồi người đi nghỉ cho đến giờ thứ ba; nếu giờ thứ tư ông đến thì tốt hơn.

Ông có đồng hồ trái quít, xin ông coi mấy giờ?

— Giờ thứ ba; cho nên tôi phải cạo râu, rửa mặt, và mặc áo cho tốt mà kính quan lớn.

Ớ nhỏ, lại đây, dọn giày đen, áo lót trắng, áo lá vàng, quần xanh lá cam, tất tím, khăn cổ đỏ, và áo xanh da trời; lấy bàn chải chải nón, làm cho mau, vì tôi phải lên đất mà đi viếng quan lớn.

— Thưa ông, nếu ông có ăn năm ba miếng trước khi đi thì tốt hơn, vì có khi ông mắc nói truyện cùng quan lớn lâu, e đói chăng?

trenant longtemps avec vous ne vous fit souffrir de la faim.

F. Voilà deux barques qui viennent vendre des provisions.

§ 2. — Dialogue avec un pêcheur.

A. Nous vous félicitons, Monsieur, de votre heureuse arrivée; comment vous portez-vous?

F. Bien; je me félicite aussi de vous rencontrer en bonne santé. D'où venez-vous?

A. De ce village voisin du rivage de la mer, nous avons dans cet endroit plus de commodité pour exercer notre profession de pêcheurs.

F. Avez-vous de bons poissons? Il y a bien longtemps que je n'ai pu manger du poisson frais.

A. Oui, Monsieur, nous avons plusieurs espèces de très-bons poissons, tels que des sardines, des poissons volants, des mulets, des raies et des sèches.

F. Vous n'avez point du crocodile, du porc-marin, du requin ou chien de mer?

A. Nous n'en avons point, notre barque est trop petite pour porter de si gros poissons; voilà une grande barque près d'ici qui vous en apportera.

F. Apportez les poissons sur le navire afin que nous les voyions.

— Kìa hai chiếc ghe chèo lại mà bán đồ ăn.

— Chúng tôi kính mừng ông mới tới đây, ông mạnh không?
— Chúng tôi khá và vui mừng vì gặp anh em sức khoẻ làm vậy. Anh em bởi đâu mà đến đây?
— Chúng tôi ở trong xóm nầy gần bãi biển cho dễ làm cá.

— Anh em có cá tốt ngon không, chúng tôi không ăn cá tươi đã lâu?

— Dạ, chúng tôi có nhiều thứ cá tốt, như cá lầm, cá chuồn, cá đối, cá đuối, cá mực.

— Anh em không có chở con sấu, cá cúi, cá xà hay là cá mập sao?
— Thưa không, vì ghe chúng tôi nhỏ lắm, không chở cá lớn đặng; kìa chiếc ghe lớn ở gần đây, nó đem cá lớn cho ông?

— Đem cá lên trên tàu mà coi thử.
Chúng tôi mua hết, bán bao nhiêu?

Je les prendrai tous, combien en voulez-vous?

A. Faites bien attention, Monsieur, qu'il y a là soixante poissons, et que nous ne demandons que quatre ligatures.

§ 3. — Dialogue sur les monnaies du pays.

F. Je ne sais point encore ce que c'est qu'une ligature, montrez m'en une?

A. Nous n'avons ici que quelques deniers ou sapèques, mais cela suffit pour vous donner une idée de la ligature ou *quan*. Regardez ce denier *đồng* qui a un trou carré dans le milieu, nous enfilons six cents deniers ensemble, c'est ce que nous appelons *quan* ou ligature. Nous divisons cette ligature en dix parties ou masses *tiền*, qui renferment soixante deniers chaque: ainsi dix masses ou dix *tiền* équivalent à une ligature.

F. Je comprends; mais j'ignore encore quelle est la matière de ce denier et quelle est sa valeur.

A. La matière c'est le zinc; sa valeur n'est point fixe, elle augmente ou diminue selon que le prix du clou ou du pain d'argent augmente ou diminue.

F. Continuez votre explication, afin que je connaisse la valeur du clou et du pian d'argent.

A. Un clou d'argent vaut quelquefois trois, quelquefois quatre, cinq ou six ligatures, selon

— Xin ông coi, đây có sáu mươi con cá, mà chúng tôi đòi bốn quan tiền mà thôi.

— Quan tiền là đi gì, tôi chưa biết; đưa cho tôi một quan coi thử.

— Chúng tôi có một ít đồng mà thôi, mà đủ cho đặng cắt nghĩa một quan là làm sao: xin ông coi đồng nầy có lỗ vuông ở giữa, chúng tôi quen xỏ sáu trăm đồng như vậy cùng nhau, ấy là một quan; lại chúng tôi chia quan tiền ấy ra làm mười phần, mỗi một phần là sáu mươi đồng, gọi là một tiền; bởi đó một quan gồm lại mười tiền.

— Tôi hiểu, mà tôi chưa biết đồng ấy làm bằng đi gì, và giá đáng bao nhiêu.

— Đồng ấy là bằng kẽm, giá nó không chừng, nó lên xuống theo giá đính bạc, và nén bạc.

— Lại, tôi xin anh em cắt nghĩa cho tôi biết, giá đính bạc và nén bạc là bao nhiêu.

— Một đính bạc khi thì đáng ba, khi thì đáng bốn, khi thì đáng năm hay là sáu quan,

qu'il y a peu ou beaucoup d'argent, et beaucoup ou peu d'acheteurs, alors le pain d'argent vaut trente, quarante, ou soixante ligatures, car le clou est une once d'argent, et le pain pèse dix onces.

F. Connaissez-nous la piastre d'Espagne qui a deux colonnes?

A. Nous la connaissons; mais la piastre est plus légère que notre clou, car celui-ci pèse trente neuf grammes et la piastre n'en pèse que vingt-sept.

A. Nous avons aussi des écus de la même forme et du même poids que la piastre d'Espagne, mais nous ignorons s'ils sont d'un argent plus pur que celui d'Europe.

§ 4. — Avec un marchand de fruits.

A. Voilà une barque chargée de fruits; voulez-vous en acheter pour vous rafraichir?

F. Oui, car après une si longue navigation, je ressens un grand échauffement, il faut à présent faire usage de choses rafraichissantes?

A. Nous apportons des bananes, des ananas, des cocos, des mangues, des oranges, des limons, des pamplemousses, des anones, des jacques: nous avons aussi des herbes potagères, telles que laitues, pourpier, herbe

theo ít nhiều bạc và ít nhiều kẻ mua, khi ấy một nén cũng đáng ba mươi, bốn mươi hay là sáu mươi quan, vì một đính là một lượng bạc, còn một nén là mười lượng.

— Có biết đồng bạc tây, gọi là tấm bạc tròn, tấm bạc hai cột không?

— Chúng tôi biết; mà tấm bạc tây nhẹ hơn đính bạc ta, vì đính bạc ta cân đặng ba mươi chín phần, còn bạc tấm thì cân đặng có hai mươi bảy phần mà thôi.

Chúng tôi cũng có tấm bạc tròn hình dạng như bạc tây, mà chúng tôi không biết bạc tấm ta ròng hơn bạc tây hay là không.

Kìa có ghe chở trái cây, ông có muốn mua mà ăn cho mát không?

— Tôi muốn mua, vì vượt biển lâu ngày thì trong mình nóng lắm, nên bây giờ dùng đồ mát thì tốt.

— Chúng tôi chở chuối, thơm, dừa, xoài, cam, chanh, bưởi, mãng cầu, mít; lại cũng

cacalie, persicaire, raves, choux, patates, oignons, aulx, menthe frisée et des cannes à sucre pour parfumer la bouche.

§ 5. — Avec le capitaine du port.

A. Monsieur, c'est l'heure d'aller rendre visite au Mandarin du port.

F. Allons.

A. C'est inutile, voilà le Mandarin qui arrive avec sa garde pour visiter le navire.

Capitaine, nous vous félicitons de votre heureuse arrivée.

F. Je vous remercie, Messieurs, et veuillez agréer l'expression de mes meilleurs sentiments.

Apportez une chaise pour le Mandarin.

Voulez-vous accepter un verre de vin ?

A. Je vous remercie ; je prendrai un verre de cognac.

F. À votre choix; nous avons du cognac et du très-bon vin.

A. Nous autres cochinchinois, nous buvons plus volontiers un verre de cognac que de vin, nous trouvons le vin fade.

F. Quel est le sujet de la visite du Mandarin ?

A. Monsieur, le Roi de Cochinchine nous ordonne de visiter tous les navires qui entrent dans ce port, et de demander au capitaine ce qu'il vient faire.

có rau, như rau diếp, rau sam, rau cần, rau lũi, rau răm; sau nữa cũng có củ cải, cải bắp, khoai lang, hành, tỏi, rau húng, và mía cho thơm miệng.

— Thưa ông, đà đến giờ đi viếng quan thủ ngữ.

— Ta đi bây giờ.
— Thôi, kìa quan cùng lính hầu đến xét tàu.

— Chúng ta kính mừng chúa tàu mới đến.

— Tôi tạ ơn cùng chúc phước lành cho các ông.

— Nhắc cái ghế cho quan ngồi.
— Ngài muốn dùng một chén rượu nho không?
— Cám ơn ông, tôi dùng một chén rượu mạnh.

— Mặc ý ông, đây có rượu mạnh, và rượu nho ngon lắm.
— An-nam chúng tôi ưa rượu mạnh hơn, vì rượu nho lạt lắm.

— Quan đến đây có việc chi?
— Thưa ông, có lịnh hoàng đế nước Đại-nam dạy chúng tôi xét các tàu vào cửa nầy, và hỏi chúa tàu tới đây có việc chi?

F. Je suis venu pour vendre, et acheter plusieurs objets de ce pays.

A. Vous êtes Européen ?

F. Oui, Mandarin.

A. Les Européens ne peuvent acheter ou vendre quoi que ce soit dans ce port, une ordonnance royale le défend; veuillez, je vous prie, continuer votre route jusqu'au port de Tourane, qui n'est pas loin de la ville royale, il vous sera plus facile d'obtenir la permission de sa Majesté.

F. Levons l'ancre; encore deux ou trois jours et nous serons à Tourane port très-vaste, et l'un des plus beaux du monde, dit-on.

Dieu merci, nous sommes arrivés; mais, selon mon pressentiment, je crois que nous aurons besoin de patience : quoiqu'il arrive, je supporterai tout de bonne grâce.

Voilà la douane; j'y vais de suite, pour que nos affaires ne tirent pas trop en longueur.

§ 6. — Avec le chef de la douane.

F. Bonjour, Mandarin, comment vous portez-vous ?

F. Je vous remercie, aujourd'hui je ne suis pas à mon aise, j'éprouve un grand mal de tête, ma femme à la fièvre, mon fils est attaqué de la gale et d'une chique, mon domestique a la diarrhée; ainsi toute ma maison est malade.

— Chúng tôi đến đây mà buôn bán và mua những đồ đất nầy.

— Ông là người tây, phải không?

— Thưa phải.

— Thưa ông, người tây chẳng đặng mua bán giống gì trong cửa nầy, vì có lịnh bề trên cấm; xin ông chạy thẳng ra đến Cửa Hàn, đó thì gần kinh đô, và dễ xin phép đức vua hơn.

— Kéo neo đi, còn hai ba ngày nữa, thì ta vào Cửa Hàn, là cửa rộng cùng nhứt hạng trong bốn biển, như người ta nói.

Cám ơn Chúa, đó là Cửa Hàn; tôi sợ e phải chịu sự gì khó lòng; dầu vậy mặc lòng tôi rán mà chịu.

Kìa nhà thủ đó; tôi lên tức thì, kẻo việc ta phải trễ lâu ngày.

— Kính mừng quan lớn, ông mạnh không?

— Đội ơn ông, hôm nay tôi khó ở vì nhức đầu, bà thì đau bịnh rét, con tôi mắc đau ghẻ và đau con vét, đầy tớ thì mắc xổ, nên cả và nhà đau hết.

F. Je vous donnerai, si vous le désirez, quelques médecines d'Europe.

A. Si vous avez un médecin à bord, je vous serais obligé, ainsi qu'à lui, s'il nous préparait quelques potions.

F. Il y a un médecin à bord; il viendra vous visiter ainsi que toute votre famille pour connaître votre maladie, ensuite il vous donnera les remèdes : telle est la méthode des médecins européens.

A. Cette méthode est excellente: ce médecin a-t-il étudié longtemps, et est-il habile?

F. Très-habile, il connait tout ce qui a été créé sur la terre.

A. En Europe a-t-il subi ses examens?

F. Il a subi ses examens, et a reçu le grade de docteur.

A. Qu'est-il venu faire ici?

F. Il est venu ici pour chasser les différents animaux, pour connaître et chercher les arbres, les plantes, les métaux, les pierres et autres objets curieux.

A. A quoi bon tant de fatigues et tant de sueurs pour de tels objets?

F. Parce que ces hommes sont jaloux d'étudier les secrets de la nature, et c'est par la connaissance de tout ce qui existe dans le ciel et sur la terre qu'ils deviennent vraiment savants.

A. Vous dites des choses très-raisonnables; mais le roi seul peut accorder la faculté de faire de telles recherches.

— Ông có muốn thì tôi cho một ít thuốc bên tây.

— Nếu có thầy thuốc dưới tàu, thì tôi xin người làm ơn mà hốt giùm ít thang thuốc cho.

— Có thầy thuốc dưới tàu, người sẵn lòng lên mà coi bịnh ông, và cả và nhà ông, đoạn người hốt thuốc mới đặng; phép bên tây thì làm vậy.

— Phép ấy thì hay thật. Thầy ấy học nghề thuốc bao lâu, và người giỏi hay là dở?
— Thầy ấy giỏi lắm, và thông các loài các vật dưới thế nầy.
— Thầy ấy thi chưa?
— Thưa thi rồi, người là tấn sĩ.

— Người đến đây làm chi?
— Người đến đây mà săn các muông chim lạ, và tìm kiếm các cây cối, các hoa cỏ, các thứ kim thạch, cùng các đều khác như vậy.

— Chịu khó đổ mồ hôi cho đặng các vật thể ấy, làm chi vậy?
— Vì các người ấy ham hố xét bổn tính các vật; và khi người ta thông thiên địa, thì mới gọi là người thông thái thật.

— Ông nói làm vậy thì thậm phải, mà có một vua cho phép đặng đi tìm những vật thể ấy mà thôi.

Maintenant, je dois vous demander à quel dessein vous êtes venu ici, afin d'en informer le roi ?

F. Je suis venu pour vendre des canons de gros et de petit calibre, des fusils, des horloges, des montres, des indiennes, des soiries, du drap, du vin et beaucoup d'autres objets, comme on peut le voir dans ma facture.

Il faut la traduire en cochinchinois, cet interprête peut le faire.

A. Voulez-vous être payé en argent, ou voulez-vous faire un échange ?

F. Je recevrai la moitié du prix de mes objets en argent, et j'achèterai vos marchandises pour la valeur de l'autre moitié. Veuillez bien me dire quelles sont les choses qu'on vend ici, afin que je puisse en acheter.

A. Nous avons du riz, de l'indigo, du sucre en poudre, du sucre candi, de l'ivoire, des cornes de rhinocéros, des peaux de buffle, de la canelle, du bois d'aigle, d'ébène, de *sao,* de la soie et beaucoup d'autres objets.

Soyez tranquille, Monsieur, dans deux jours nous recevrons la réponse de sa Majesté, et nous saurons ce qu'elle veut acheter.

§ 7. — Avec le Ministre de la marine.

Voici le page du Roi avec le Ministre de la marine.

— Bây giờ tôi phải hỏi ông vào cửa nầy việc chi, hầu đặng tôi về thưa lại.

— Tôi đến mà bán súng bính, súng trụ, súng tay, đồng hồ lớn, đồng hồ trái quít, vải hoa, lụa, nĩ, rượu cùng nhiều đồ khác, như đã có trong sổ tôi.

Phải dịch sổ ấy ra tiếng an-nam, thông ngôn nầy làm đặng.

— Có muốn lấy bạc, hay là muốn đổi hàng?

— Tôi lấy bạc phân nửa, còn phân nửa, thì tôi mua hàng: xin ông nói cho tôi hay, trong nước nầy quen bán những vật gì cho tôi lo mà mua.

— Chúng tôi có gạo, chàm, đàng cát, đàng phèn, ngà, sừng tây, da trâu, quế, kì nam, gổ mun, gổ sao, cùng tơ và nhiều vật khác.

Xin ông ở bằng an, còn hai ngày nữa thì có lịnh bề trên dạy phải mua những vật gì.

Ấy cậu hộ tiểu cùng quan thượng thủy.

F. Tant mieux mes affaires n'en seront que plus tôt expédiées.

A. L'empereur ordonne d'acheter tous les canons grands et petits: combien le capitaine en a-t-il apportés ?

F. J'ai à bord cinquante canons de gros calibre, trente d'un calibre moindre, trois mille fusils. Chaque canon de gros calibre vaut cinquante piastres, ce qui fait deux mille cinq cents piastres; le canon d'un calibre moindre vaut trente piastres, ce qui donne neuf cents piastres; chaque fusil vaut six piastres ce qui fait la somme de dix huit mille piastres, et la somme totale de tous ces canons et fusils donne vingt-un mille quatre cents piastres.

A. Le Roi veut aussi acheter du drap rouge, vert et bleu, mille aunes de chaque couleur.

F. Mille aunes de drap rouge se vendent six mille piastres, parce que l'aune vaut six piastres. Quand au vert et au bleu, l'aune vaut quatre piastres, ce qui fait une somme de huit mille piastres; le total de ces trois sommes de drap rouge, vert et bleu est de quatorze mille piastres.

A. C'est bien, j'acheterai tout cela pour sa Majesté; néanmoins je vous prie de diminuer quelque chose de cette somme.

F. Je suis un homme droit et juste, j'ai fixé le prix de mes marchandises d'une manière équitable, je ne puis le diminuer davantage.

— Vui lắm, làm vậy thì mau xong việc hơn.

— Lịnh hoàng đế dạy mua các khẩu súng lớn nhỏ; chúa tàu chở hết thảy mấy ngàn khẩu?

— Tôi chở hết năm mươi khẩu súng bính, ba mươi khẩu súng trụ, ban ngàn súng tay; mỗi một khẩu súng bính, giá là năm mươi tấm bạc, hết thảy là hai ngàn năm trăm tấm; mỗi khẩu súng trụ giá là ba mươi tấm bạc, hết thảy là chín trăm tấm; mỗi khẩu súng tay giá là sáu tấm bạc, hết thảy là một muôn tám ngàn tấm bạc. Giá hết thảy các khẩu súng lớn nhỏ là hai muôn một ngàn bốn trăm tấm bạc.

— Đức vua cũng muốn mua nĩ đỏ, nĩ xanh lá cam, và nĩ xanh da trời, mỗi một thứ là một ngàn thước.

— Một ngàn thước nĩ đỏ giá là sáu ngàn tấm bạc, vì một thước giá là sáu tấm; còn nĩ xanh sắc lá cam hay là da trời mặc lòng, thì một thước giá là bốn tấm; hết thảy là tám ngàn tấm bạc. Cho nên, ba thứ nĩ đó giá hết thảy là một muôn bốn ngàn tấm bạc.

— Thôi, tôi mua hết cho đức vua; mà tôi xin ông hạ giá xuống một chút.

— Tôi có lòng ngay, tôi đã đánh giá các vật cho xứng giá rồi, nên tôi hạ xuống không được.

A. Que voulez-vous acheter, Monsieur, en échange de la moitié de la somme qui vous est due?

F. Il m'est dû trente-cinq mille quatre cents piastres; j'acheterai du sucre pour dix mille piastres, de l'indigo pour trois mille, de l'ivoire pour deux mille, de la canelle pour deux mille aussi, et du bois d'ébène pour sept cents piastres: combien vendrez-vous le picul de chacun de ces objets?

A. Monsieur, je vous prie de m'excuser, je ne sais pas cela; il faut à présent que je retourne auprès desa Majesté pour lui rendre compte de tout, aussitôt après je reviendrai et vous donnerai la réponse.

F. Dans combien de jours serez-vous de retour?

A. Je l'ignore; mais je serai probablement ici dans cinq jours.

Bonjour, Monsieur, me voici de retour. Sa Majesté a examiné tous les objets; elle a ordonné d'éprouver les canons, et vous renvoie quelques canons de gros calibre et quelques fusils qui ont éclaté.

F. Qu'y a-t-il étonnant; lorsque vous voulez éprouver les canons, vous les chargez trois ou quatre fois plus qu'il ne faut, chaque chose a sa proportion; si donc en les chargeant de cette manière les canons éclatent, cela ne peut pas être autrement, quel canon pourrait en être exempt?

Avez-vous par écrit le prix des marchandises que je veux acheter?

— Thưa ông muốn mua những vật gì mà thế nửa phần tiền bạc?

— Giá đồ tôi bán cho ông hết thảy là ba muôn năm ngàn bốn trăm tấm bạc; tôi mua một muôn tấm bạc đường, ba ngàn chàm, hai ngàn ngà, hai ngàn quế, bảy trăm mun: ông bán một tạ các giống ấy bao nhiêu?

— Xin ông chớ chấp, tôi không biết, để tôi trở về mà tâu lại cho đức hoàng đế hay, rồi tôi trở lại mà nói lại cho ông biết.

— Ông đi mấy ngày về?

— Thưa ông, tôi không biết chừng, mà tôi tưởng trong năm ngày, thì tôi về tới đây.

— Chào ông, tôi mới về; Đức bề trên đã coi các vật ngài đã mua, cùng đã dạy thử các súng, mà ngài dạy đem trả lại một ít khẩu súng bính và súng tay, vì khi thử nó thì nó để ra.

— Có lạ gì đâu! vì khi các ông muốn thử súng, thì nạp đạn thuốc vào bằng ba bằng bốn hơn lẽ phải; nhưng mà mọi sự đã có chừng, nếu nạp súng thể ấy, thì nó phải đẻ ra làm sao cho khỏi; súng nào chịu đặng?

Có thơ biên giá những vật tôi muốn mua không?

A. Oui: le quintal de sucre se vend cinq piastres; le quintal d'indigo, cinquante; le quintal d'ivoire, trente; et le quintal de bonne canelle, cent quatre-vingt piastres.

F. C'est bien, si les marchandises sont d'une bonne qualité je les prendrai, j'examinerai tout: mais prenez bien garde de ne pas mêler du sable avec le sucre.

A. Oh! jamais, Monsieur, nous n'oserions.

F. Chacun est fatigué, si le Mandarin est de mon avis, nous boirons un verre de vin ou même une tasse de thé, à la volonté de chacun; mais de peur que la boisson seule ne soit nuisible, il est bon de manger quelque chose.

A. Vous dites vrai, capitaine; nous avons l'usage de boire du thé, mais un verre de vin nous sera beaucoup plus agréable.

F. Asseyez-vous; voici de la poule, du canard, de l'oie, du porc, du buffle et du bœuf; que chacun prenne ce qui lui convient.

A. Nous avons l'habitude de nous servir de bâtonnets pour manger; il faut donc auparavant découper les viandes en petits morceaux.

F. Voici la soupe; voilà une poule bouillie à petit feu qui est très-tendre, l'oie et le canard sont rôtis, les autres viandes ont d'abord été à demi grillées, puis on les a fait cuire dans l'eau.

A. Tous ces mets sont succulents, mais nous préférons surtout la viande de porc.

— Thưa có: một tạ đường, giá là năm tấm bạc; một tạ chàm, năm mươi tấm; một tạ ngà, ba mươi tấm; một tạ quế tốt, một trăm tám mươi tấm.

— Thôi được; để tôi coi trước đã, đồ gì tốt thì tôi mới lấy mà thôi: anh em phải giữ, đừng trộn cát với đường.

— Thưa ông, chúng tôi có dám đâu.

— Ai nấy cũng mệt rồi; nếu Quan muốn thì ta uống một chén rượu hay là một chén trà, mặc ý ai: mà kẻo uống không làm vậy thì làm hại trong mình ta, nên phải ăn năm ba miếng gì với.

— Thưa ông nói làm vậy thì phải lắm, chúng tôi quen dùng nước trà, mà nếu ông cho một chén rượu thì tốt hơn.

— Mời các ông ngồi; đây thịt gà, thịt vịt, thịt ngỗng, thịt heo, thịt trâu, thịt bò, ai muốn dùng giống gì thì dùng.

— Chúng tôi quen dùng đũa mà ăn, nên phải xắt thịt đã.

— Đây là canh, đó là gà hầm mềm lắm; thịt ngỗng thịt vịt quay; còn thịt heo, thịt trâu, thịt bò thì đâu hết thui, rồi luộc mà thôi.

— Các đồ ăn thì ngon thiệt, mà chúng tôi lấy thịt heo làm nhứt,

F. Je désire maintenant demander à l'interprête, quelques renseignements qui me sont nécessaires pour mon commerce, et pour m'instruire des usages du pays.

A. Je suis disposé à faire tout ce qui dépendra de moi pour vous obliger, pourvu qu'il n'y ait rien de contraire aux lois de ce royaume.

F. C'est aussi mon intention; Dieu me garde de vous demander une chose déraisonnable.

A. Veuillez me dire sur quoi vous désirez m'interroger?

F. Je désire connaître à fond, premièrement, la manière de compter; secondement, les poids; troisièmement, les boisseaux; quatrièmement, les mesures agraires; cinquièmement, l'aune; sixièmement, les mesures itinéraires; septièmement les monnaies; huitièmement, les huit lignes pour connaître les sorts; neuvièmement, les noms de temps et le cycle.

A. J'ai tout cela écrit dans un petit livre que voilà.

DU CALCUL DÉCIMAL.

Un. Deux. Trois. Quatre. Cinq. Six. Sept. Huit. Neuf. Dix. Onze. Douze. Treize. Quatorze. Quinze. Seize. Dix-sept. Dix-huit. Dix-neuf.

— Bây giờ tôi muốn hỏi thông ngôn một hai đều cần, về phép buôn bán cùng về phép nước.

— Thưa ông, tôi sẵn lòng mà giúp ông theo sức tôi, miễn là đừng có sự gì phạm đến phép nước, thì thôi.

— Tôi cũng muốn như vậy, tôi không dám hỏi ông đều gì trái lẽ hết.

— Thưa, ông muốn hỏi đi gì?

— Tôi muốn hỏi những đều nầy: *thứ nhứt*, phép toán; *thứ hai*, phép kể cân; *thứ ba*, phép đong lường; *thứ bốn*, phép kể ruộng, *thứ năm*, phép kể vải; *thứ sáu*, phép kể dặm; *thứ bảy*, phép kể tiền bạc; *thứ tám*, bát quái; *thứ chín*, phép kể ngày, giờ năm, tháng.

— Tôi đã chép các đều ấy trong một cuốn sách nhỏ; xin ông coi.

VỀ PHÉP TOÁN.

Một. Hai. Ba. Bốn. Năm. Sáu. Bảy. Tám. Chín. Mười. Mười một. Mười hai. Mười ba. Mười bốn. Mười lăm. Mười sáu. Mười bảy. Mười tám.

Vingt. Trente. Quarante. Cinquante. Soixante. Soixante-dix. Quatre-vingts. Quatre-vingt-dix. Cent. Mille.

1 un.
10 dix.
100 cent.
1, 000 mille.
10, 000 dix mille.
100, 000 cent mille.
1, 000, 000 million.
10, 000, 000 dix millions.
100, 000, 000 cent millions.
1, 000, 000, 000 billion.
10, 000, 000, 000 dix billions.
100, 000, 000, 000 cent billions.
1, 000, 000, 000, 000 trillion.
10, 000, 000, 000, 000 dix trillions.
100, 000, 000, 000, 000 cent trillions.

Des Poids.

Le *Gros* cochinchinois, nommé *Đồng* ou dixième partie de l'once = 3,905 grammes.

L'Once cochinchinoise ou *Lượng* = 39,05 grammes.

La *Livre* se nomme *Cân*, elle est de 16 onces, et = 624,80 gr.

Mười chín. Hai mươi. Ba mươi. Bốn mươi. Năm mươi. Sáu mươi. Bảy mươi. Tám mươi. Chín mươi. Một trăm. Một ngàn.

Vì	nhứt	= một.
—	thập	= mười.
—	bách	= trăm.
—	thiên	= ngàn.
—	vạn	= muôn.
—	ức	= vẹo = mười muôn.
—	triệu	= mười ức.
—	kinh	= mười triệu.
—	tĩ	= mười kinh.
—	cai	= mười tĩ.
—	nhương	= mười cai.
—	câu	= mười nhương.
—	nhản	= mười câu.
—	chính	= mười nhản.
—	tải	= mười chính.

VỀ PHÉP KỂ CÂN.

(— Vì Phân = 10 Ly = 0, 3905 grammes.)
Vì Đồng = 10 Phân = 3, 905 gr.
Vì Lượng = 10 Đồng = 39, 05. gr.
(— Nén = 10 Lượng = 390, 5. gr.)
— Cân = 16 Lượng = 624, 8. gr,

Un Yến = 10 Càn *ou* livres.
Un Bình = 50 Càn.
Un Tạ *ou* Picul = 100 Cân.
Un Quàn = 500 Càn.

Des Boisseaux.

Nota. — Il est très-difficile de fixer la capacité des boisseaux. Chaque province a sa mesure, les uns l'appellent Lường, les autres Vuông, les autres Giạ; c'est aux acheteurs à convenir de la mesure et de la voir auparavant, car dans ce pays, les mesures ne sont point échantillonnées.

Des Mesures de longueur et de surface.

Nota. — Nous ne parlons ici que des Mesures de longueur, et de la Mesure des champs qu'on mesure avec une perche de cinq coudées.

Le Phân est la dixième partie du Tấc.

Le Tấc est la dixième partie du Thước *ou* Coudée.

Le Thước est la Coudée ordinaire; ce Thước est commun à toutes les mesures de longueur, elle a 10 pouces français; c'est de cette mesure que se servent les architectes et les charpentiers.

— Yến = 10 Cân = 6, 248 kilog.
— Bình = 50 Cân = 31, 24. id.
— Tạ = 100 Cân = 62, 48. id.
— Quân = 500 Cân = 312, 40. id.

Phép Kể Lường.

Về phép *Lường* thì nói chắc không đặng, vì mỗi tỉnh đều có đồ lường riêng hết thảy; trong tỉnh nầy thì kêu bằng *Lường,* trong tỉnh kia thì kêu bằng *Vuông*, trong tỉnh nọ thì kêu bằng *Gịa.* Bởi đó cho nên kẻ mua phải coi cho biết trước Lường ấy, bởi vì trong xứ nầy Đồ Lường không giống nhau.

Vì toát = một nhón = une pincée.
— sao = một nhắm = une poignée.
— thược = 10 sao = 10 poignées.
— hạp = 10 thược = 100 poignées.
— thăng = 10 hạp = 1,000 poignées.
— đấu = 10 thăng = 10,000 poignées.
— hộc = 10 đấu = 100,000 poignées.

Phép Kể Ruộng, Ruộng Ngữ.

Vì Ly = 0,00048726 (mètres français).
— Phân = 10 ly = 0,0048726 (id).
— Tấc = 10 phân = 0,048726 (id).
— Thước = 10 tấc = 0,48726 (id).
— Ngũ = 5 thước = 2,4363 (id).
— Sào = 15 thước = 7,3089 (id).
— Mẫu = 10 sào = 73,089 (id).

De la Mesure de cinq Coudées et cinq Pouces.

Nota. — On appelle *Ruộng lục* les champs qu'on mesure avec une Perche *de cinq coudées et cinq pouces ;* ce qui rend les arpents (mẫu) de ces terres beaucoup plus considérables. Pour le reste tout est comme dans la mesure de cinq coudées.

De l'Aune.

Nota. — L'Aune cochinchinoise Thước a environ 24 pouces français, on ne s'en sert que pour les toiles et les soieries : elle égale 0,64968 de mètre.

Des Mesures Itinéraires.

Dặm est la Stade cochinchinoise dont les Annamites n'ont pas eux-mêmes une idée très-claire; elle nous parait égaler la cinquième partie d'une lieue commune.

Lý est la dixième partie d'une lieue ordinaire de 25 au degré.

Des Monnaies.

L'or et l'argent dont les Annamites font usage est

Ruộng Lục.

Vì Ly = 0,000 48726. (mètres français).
— Phân = 10 ly = 0,0048726. (id).
— Tấc = 10 phân = 0,048726. (id).
— Thước = 10 tấc = 0,48726. (id).
— Sào = 16 thước 5 tấc = 8,03979 (id).
— Mẫu = 10 sào = 80,03979 (id).

Phép Kể Vải Và Lụa.

Vì Phân = 0 mètres, 0064968.
— Tấc = 10 phân = 0 mètrès, 064968.
— Thước = 1 Aune = 10 tấc = 0 mètres, 64968.
— Trượng = 10 Aunes = 10 thước = 6 mètres, 4968 = 1 Đượng.
— Thất = 30 Aunes = 30 thước = 19 mètres, 4904 = 1 Cái vải.
— Gọn = 194 mètres, 904 = 10 Cái vải.

Phép Kể Dặm Và Lý.

1 Dặm = 888 mètres.
5 Dặm = 4,444 kilom. *c-à-d.* une lieue commune.
1 Lý = un dixième de la lieue commune = 444 mètres, 39.
10 Lý = 4,444 kilom. *c-à-d.* une lieue commune.

Về Tiền Bạc.

Vàng bạc Annam quen dùng là vàng bạc khá

ordinairement de première qualité, quelquefois cependant leurs piastres renferment beaucoup d'alliage. Ils ont des monnaies de diverses formes. La première et la plus précieuse est celle qu'on appelle *Barre* d'or, qui se divise aussi en deux parties égales et de même forme que l'entier. La seconde est *la Barre* d'argent. Ils ont une autre monnaie appelée Clou, il y en a en or et en argent, et ils se subdivisent en moitié et en quart.

Ils ont aussi des Sapèques ou Deniers, des Piastres frappées par le roi Minh-mạng.

La sapèque est en zinc pur.

Il faut 60 sapèques pour faire une masse nommée en cochinchinois *một tiền*. Dix masses forment une ligature ou *Quan* qui pèse un peu plus d'un kilogramme et demi.

Les Huit Lignes ou Bát Quái pour les Sorts.

Le Roi Phục Hi qui est regardé comme le fondateur de la monarchie chinoise, vit (ainsi que le rapporte une fable) ces signes extraordinaires sur le dos d'un dragon-cheval et sur une écaille de tortue, c'est ce qui lui donna l'idée de s'en servir pour former des caractères pour les générations futures. Il traça d'abord ces *huit lignes*, et en forma des lettres. Mais, comme il est aussi rapporté dans un autre livre chinois, que l'histoire du monde

tinh, có một đồng bạc tròn chẳng tinh nhiều khi. Trong nước ấy có nhiều thứ nhiều hình vàng bạc. Thứ nhứt là Nén vàng, và Nửa nén vàng, mà nửa nén ấy gọi là một Thoi vàng; có Nén bạc, và Đính vàng, cùng Đính bạc; các thứ Đính ấy cũng có chia ra làm hai làm bốn phần.

1 Nén bạc = 81 francs 57 c.

1 Thoi vàng = 693 francs 40 c.

1 Đính bạc = 8 francs 15 c.

Có *đồng tiền*, và *tấm bạc tròn* có hiệu vua Minh Mạng.

1 Tấm bạc tròn *ou* Bạc chiên phi = 4 francs, bởi vì 240 phân Tấm bạc tròn ấy thì 80 phân là bằng đồng.

1 Đồng tiền cân đặng 40 *hay là* 42 grains, cho nên bằng đặng 2, 6767 grammes.

1 Tiền = 60 đồng tiền.

1 Quan = 600 đồng tiền.

BÁT QUÁI HAY LÀ TÁM QUẺ.

Vua Phục-Hi, có kẻ tưởng người là đầu các vua nước Đại Minh, có sách bày đặt người thấy trên lưng loài vật kia có hình con rồng và con ngựa, và thấy trên mu con rùa dấu kì dị ấy, và nó giục lòng vua ấy dùng nó mà làm chữ cho đặng lưu truyền cho nước mình. Trước hết người viết *tám quẻ* và lấy nó mà lập chữ. Song bởi có sách Đại Minh nói rằng: các việc đã có từ tạo thiên lập địa, thì đã chép sẵn trên lưng con rùa ấy, người

se trouvait écrite en entier sur le dos de cette tortue; alors les chinois et ceux qui ajoutent foi à leurs livres, regardèrent la tortue comme un animal de bon augure.

C'est à cause de cela, que les devins de ces pays, se servent d'une écaille de tortue pour faire des sortilèges et prédire l'avenir. Il n'est personne qui ne comprenne combien est faux et insensé un tel art. Ils disent aussi que ces Huit Lignes indiquent les huit parties du monde et les divers éléments. Ils employent quatre de ces lignes dans leur boussole et les placent entre les quatre points cardinaux.

Dans la suite l'empereur Thần Nông en combinant ces lettres deux à deux, en forma soixante quatre hexagrammes, qui (d'après ce qu'on dit) peignaient toute la nature morale et physique. Les paroles et les faits de cette nature sont des contes inventés à plaisir.

Des Noms de Temps.

Les Cochinchinois ont ainsi que les Chinois les *Thập can* ou dix lettres radicales, qui combinées avec les instruments horaires ou le Cycle de douze lettres servent à diviser le temps.

Ils divisent le jour et la nuit en 12 parties égales qu'ils appellent heure ou Giờ; aussi l'heure annamite équivaut à deux des nôtres. *Ngày* signifie le

Đại Minh và kẻ tin sách nó, nghe lời dối trá thể ấy thì lấy con rùa làm điềm lành.

Và bởi cớ ấy các thầy bói dùng mu rùa mà bói khoa. Song ai có trí khôn thì dễ biết phép bói là đều dối trá và dại dột là thể nào. Lại kẻ bói nói rằng: *tám quẻ* chỉ tám hướng, cùng các thứ ngũ hàng, kim hành. Sau nữa các địa bàn, quen dùng trong đất ấy, thì có *bốn quẻ*, mọi quẻ đặt giữa mọi chặng chỉ một phương trong bốn phương chính.

Đến đời sau, vua Thần-Nông lấy Tám Quẻ ấy và xỏ đi xỏ lại hai quẻ cùng nhau thì đặng sáu mươi bốn hình khác, hay chỉ các đều thuộc về phong hóa và bổn chất các vật thiên hạ. Lời nói cùng việc làm thể ấy là hai đều vô căn vô ngươn.

Thập Can.

1	Giáp	Tí.
2	Ất	Sửu.
3	Bính	Dần.
4	Đinh	Mẹo.
5	Mồ	Thìn.
6	Kỷ	Tị.
7	Canh	Ngọ.
8	Tân	Mùi.
9	Nhâm	Thân.
10	Quí	Dậu.

1 ngày và 1 đêm có 12 giờ.
1 giờ annam = 2 giờ tây.
Ngày là Jour.

jour et *Đêm* la nuit.

Ils divisent la nuit en 5 veilles ou Canh et le jour en 6 veilles qu'ils nomment Khắc; ainsi l'heure qui se trouve entre 5 et 6 heures du matin et celle qui est entre 6 et 7 heures du soir ne sont point comptées dans les veilles. La première veille de la nuit se nomme Canh một; la seconde Canh hai, la 3e Canh ba; la 4e Canh tư; la 5e Canh năm.

Lorsqu'ils se servent des Heures pour désigner les Veilles, alors la première est appelée Giờ tí, et indique les deux heures qui se trouvent depuis 11 jusqu'à 1 h. après minuit.

Giờ sửu a lieu depuis une heure après minuit jusqu'à trois.

Giờ dần depuis 3 jusqu'à 5.
Giờ mẹo « 5 jusqu'à 7.
Giờ thìn « 7 jusqu'à 9.
Giờ tị « 9 jusqu'à 11.
Giờ ngọ « 11 jusqu'à 1 h. après midi.
Giờ mùi « 1 jusqu'à 3.
Giờ thân « 3 jusqu'à 5.
Giờ dậu « 5 jusqu'à 7.
Giờ tuất « 7 jusqu'à 9.
Giờ hợi « 9 jusqu'à 11.

Chaque heure a son commencement Bổn, son milieu Trung, et sa fin Mạt.

Mais ordinairement, l'heure cochinchinoise équivalant à deux de nôtres, se divise en deux parties, la première se nomme Sơ ou commencement, et la 2 Chánh, ou heure vraie, juste. Leur demi-heure a 4 quarts ou Khắc, ainsi l'heure est compo-

Đêm là Nuit.
1 Ngày có 6 khắc.
1 Đêm có 5 Canh (veilles).

Canh một, première veille.
Canh hai, seconde veille.
Canh ba, troisième veille.
Canh tư, quatrième veille.
Canh năm, cinquième veille.

Giờ tí = 11 h. à 1 h. après minuit.
Giờ sửu = 1 à 3 h.
Giờ dần = 3 à 5 h.
Giờ mẹo = 5 à 7 h.
Giờ thìn = 7 à 9 h.
Giờ tị = 9 à 11 h.
Giờ ngọ = 11 à 1 h. après midi.
Giờ mùi = 1 à 3 h.
Giờ thân = 3 à 5 h.
Giờ dậu = 5 à 7 h.
Giờ tuất = 7 à 9 h.
Giờ hợi = 9 à 11 h.

1 giờ chia làm ba phần, thứ nhứt là *bổn,* thứ hai là *trung,* thứ ba là *mạt.*

1 giờ annam = 2 giờ tây; 1 giờ thường có hai phần, 1 gọi là sơ, 2 gọi là chánh.

Nửa giờ annam có 4 khắc.
1 giờ có 8 khắc.
1 khắc có 15 phân.
1 phân = 1 minute (phút).

sée de 8 quarts Tám khăc. Chaque Khăc ou quart d'heure, se divise en 15 parties ou minutes égales aux autres et nommées Phân.

Il se servent pour mesurer le temps de clepsydre ou sablier.

Des Mois.

Pour désigner le Mois les Annamites se servent des mots Tháng *ou de* Nguyệt, (ngoạt), lune.

Quelquefois leur année est de 12 mois, quelquefois de 13.

Dans l'espace de deux ou trois ans ils ajoutent un mois intercalaire nommé Tháng nhuần, afin que l'année lunaire puisse répondre à l'année solaire, c-à-d, que dans l'espace de 19 ans ils ont 7 mois intercalaires.

Leur mois n'a quelquefois que 29 jours, et il se nomme Tháng thiếu, ou Ngoạt tiểu; d'autrefois il a 30 jours et alors il prend le nom de Tháng đủ, ou de Ngoạt đại, mois plein.

Ils partagent le mois en trois décades ou Tuần : la 1e se nomme Thượng tuần; la 2e Trung tuần; la 3e Hạ tuần.

Le premier mois est appelé Tháng giêng.

Le second Tháng hai; on se sert des nombres ordinaires pour les autres, mais le dernier se nomme Tháng chạp.

En designant les jours qui se trouvent depuis le premier jusqu'au dixième inclusivement, on les fait précéder de l'article *Mồng*. Ainsi on ne dit pas du premier jour, *ngày một,* mais *ngày mồng một ;*

Annam dùng đồng hồ nước hay là đồng hồ cát.

Về Tháng.

Tháng, nguyệt, ngoạt, *nghĩa là* Mois.
1 năm = 12 tháng, (có khi 13 tháng).
Bởi vì khỏi hai ba năm thì thêm một tháng gọi là tháng *nhuần.*

Trong 19 năm thì thêm 7 tháng.
Tháng thiếu = 29 jours (ngày).
Ngoạt tiểu = id...
Tháng đủ = 30 jours (ngày).
Ngoạt đại = id...
1 tháng chia ra làm 3 tuần. 1 tuần chia ra làm 10 ngày.
Tuần thứ nhứt « là thượng tuần,
Tuần thứ hai « là trung tuần,
Tuần thứ ba « là hạ tuần.
Tháng thứ 1 gọi là tháng giêng.
Tháng 2.
Tháng 3.
Tháng 4. (tháng tư)
Tháng 5.
Tháng 6. *vân vân...*
Tháng sau hết là tháng chạp.
Ngày mồng một.
Ngày mồng hai.
Ngày mồng ba.
Ngày mồng bốn.
Ngày mồng năm, *vân vân.*

pour le second, *ngày mồng hai*, etc.... et *ngày mồng mười* pour le dixième.

Voici la manière dont les Annamites distribuent les saisons dans leur calendrier.

Des Vingt-quatre Saisons de l'Année Chinoise.

Des Saisons.

L'année est divisée en quatre saisons de trois mois qui sont : 1º La saison du printemps. 2º La saison de l'été. 3º La saison de l'automne. 4º La saison de l'hiver.

Chaque saison est à son tour divisée en trois parties différentes pour indiquer le commencement, le milieu et la fin de chacune d'elles.

Le commencement *ou* le premier.

Le milieu *ou* le second.

La fin *ou* le dernier. Ainsi on dira *par exemple :*

Premier mois du printemps.

Deuxième mois du printemps.

Troisième mois du printemps.

Et ainsi de suite pour les autres saisons.

1	1	21 février.	Eau de pluie.
2		6 mars.	Mouvement des reptiles.
3	2	22 mars.	Equinoxe du printemps.
4		6 avril.	Clarté pure.
5	3	22 avril.	Pluie pour les fruits.

Ngày mồng mười.

Nhị Thập Tứ Tiết Hậu.

Về Mùa.

Một năm chia ra làm bốn Mùa. Mỗi một Mùa là ba tháng: 1º Là mùa xuân. 2º Là mùa hạ (hè). 3º Là mùa thu. 4º Là mùa đông.

Mỗi một mùa lại chia ra làm ba phần cho đặng chỉ phần đầu, phần giữa và phần đuôi.

Mạnh *là phần đầu* hay là tháng thứ nhứt.
Trọng *là phần giữa* hay là tháng thứ hai.
Quí *là phần cuối* hay là tháng thứ ba. Ví dụ:
Mạnh xuân *là tháng đầu mùa xuân.*
Trọng xuân *là tháng giữa mùa xuân.*
Quí xuân *là tháng cuối mùa xuân.*
Còn mấy mùa khác thì cũng vậy.

1	1	Vũ thủy.	*29 ngày.* (jours).
	15	Kinh trập.	
2	1	Xuân phân.	*31 ngày.*
	15	Thanh minh.	
3	1	Cốc vũ.	*30 ngày.*
	15	Lập hạ.	
4	1	Tiểu mãn.	*31 ngày.*
	15	Mang chủng.	
5	1	Hạ chí.	*29 ngày.*

6		7	mai.	Commencement de l'été.
7	4	22	mai.	Débordement des eaux.
8		7	juin.	Semence des grains.
9	5	22	juin.	Solstice d'été.
10		8	juillet.	Petite chaleur.
11	6	21	juillet.	Grande chaleur.
12		9	août.	Commencement de l'automne.
13	7	24	août.	Fin de la chaleur.
14		9	septembre.	Rosée blanche.
15	8	24	septembre.	Equinoxe d'automne.
16		9	octobre.	Rosée froide.
17	9	21	octobre.	Gelée blanche.
18		8	novembre.	Commencement de l'hiver.
19	10	23	novembre.	Peu de neige.
20		8	décembre.	Beaucoup de neige.
21	11	22	décembre.	Solstice d'hiver.
22		6	janvier.	Froid médiocre.
23	12	21	janvier.	Grand froid.
24		5	février.	Commencement du printemps.

Des Années.

L'Année *ou* An se dit Năm *ou* Niên, Pour la supputation des années, les Annamites se servent du Cycle de 12 ans, et des mêmes lettres de ce cycle ils forment un cycle de 60 ans. Le cycle est composé de douze lettres ou Chi (branches), qui se combinent avec chacune des dix lettres nommées *Thập can* dix troncs ou racines. Mais pour que la

	15	Tiểu thử.	
6	1	Đại thử.	34 *ngày*. (jours)
	15	Lập thu.	
7	1	Xứ thử.	31 *ngày*.
	15	Bạch lộ.	
8	1	Thu phân.	27 *ngày*.
	15	Hàn lộ.	
9	1	Sương giáng.	33 *ngày*.
	15	Lập đông.	
10	1	Tiểu tuyết.	29 *ngày*.
	15	Đại tuyết.	
11	1	Đông chí.	30 *ngày*.
	15	Tiểu hàn.	
12	1	Đại hàn.	30 *ngày*.
	15	Lập xuân.	

VẬN NIÊN LỤC GIÁP.

1	2			1	2	
1 Giáp(1er giáp)	Tí.	1864.		31 Giáp(4er giáp)	Ngọ	1894
2 Ất	Sửu	1865.		32 Ất	Mùi	1895.
3 Bính	Dần	1866.		33 Bính	Thân	1896.
4 Đinh	Mẹo	1867.		34 Đinh	Dậu	1897.
5 Mồ	Thìn	1868.		35 Mồ	Tuất	1898.
6 Kỷ	Tị	1869.		36 Kỷ	Hợi	1899.
7 Canh	Ngọ	1870.		37 Canh	Tí	1900.
8 Tân	Mùi	1871.		38 Tân	Sửu	1901.
9 Nhâm	Thân	1872.		39 Nhâm	Dần	1902.
10 Quí	Dậu	1873.		40 Quí	Mẹo	1903.

dernière lettre du cycle de douze se rencontre avec la dernière du cycle de dix ans, il faut que les dix Can soient réunis chacun six fois à quelqu'un des Chi, et que chaque Chi soit réuni 5 fois à quelqu'un des Can. C'est ainsi que se forme le cycle de soixante ans, appelé Vận niên Lục giáp. Quoiqu'ils soient dans l'usage de supputer les choses ordinaires par le nombre des années du règne de chaque prince, par exemple: Minh-mạng thập cửu niên, (signifie la dixième année du règne de l'empereur Minh-mạng,) cependant lorsqu'il s'agit d'évènements majeurs ou anciens, il est nécessaire alors, de se servir du cycle de soixante ans qu'ils ont reçu des Chinois afin de faire la supputation. — Il y a beaucoup d'opinions au sujet des Cycles écoulés; les uns en admettent 71, les autres 74, les autres 75. Dans ce conflit d'opinions, il nous semble plus raisonnable de suivre le sentiment des savants préposés au tribunal chinois des mathématiques, qui en 1684 décidèrent que cette même année 1684 était la première du Soixante septième cycle qui a fini en 1743.

En regardant le tableau du cycle vous verrez la série des années notée en chiffres arabes; la première série en langue annamite indique les lettres Thập can, et la seconde série les lettres des douze Chi; ce Cycle commence en 1864.

Du Cycle de dix et du Cycle de douze lettres.

Les dix lettres nommées radicales ou Thập can,

11	Giáp(2e giáp)	Tuất	1874.	41	Giáp(5e giáp)	Thìn	1904
12	Ất	Hợi	1875.	42	Ất	Tị	1905.
13	Bính	Tí	1876.	43	Bính	Ngọ	1906.
14	Đinh	Sửu	1877.	44	Đinh	Mùi	1907.
15	Mồ	Dần	1878.	45	Mồ	Thân	1908.
16	Kỷ	Mẹo	1879.	46	Kỷ	Dậu	1909.
17	Canh	Thìn	1880.	47	Canh	Tuất	1910.
18	Tân	Tị	1881.	48	Tân	Hợi	1911.
19	Nhâm	Ngọ	1882.	49	Nhâm	Tí	1912.
20	Quí	Mùi	1883.	50	Quí	Sửu	1913.
21	Giáp(3e giáp)	Thân	1884.	51	Giáp(6e giáp)	Dần	1914
22	Ất	Dậu	1885.	52	Ất	Mẹo	1915.
23	Bính	Tuất	1886.	53	Bính	Thìn	1916.
24	Đinh	Hợi	1887.	54	Đinh	Tị	1917.
25	Mô	Tí	1888.	55	Mô	Ngọ	1918.
26	Kỷ	Sửu	1889.	56	Kỷ	Mùi	1919.
27	Canh	Dần	1890.	57	Canh	Thân	1920.
28	Tân	Mẹo	1891.	58	Tân	Dậu	1921.
29	Nhâm	Thìn	1892.	59	Nhâm	Tuất	1922.
30	Quí	Tị	1893.	60	Quí	Hợi	1923.

VẬN NIÊN NHỨT GIÁP.

1	2	3	4		
1838	Mô	Tuất.	Chó.	(Cẩu).	Chien.
1839	Kỷ	Hợi.	Heo.	(Trư).	Porc.
1840	Canh	Tí.	Chuột.	(Thử).	Rat.
1841	Tân	sửu.	Bò.	(Ngưu).	Buffle.
1842	Nhâm	dần.	Hùm.	(Hổ).	Tigre.
1843	Quí	mẹo.	Thỏ.	(Thố).	Lièvre.

pour les distinguer des douze lettres nommées Chi ou Rameaux, quoiqu'elles n'aient aucune signification par elles-mêmes, ne laissent pas d'être auxiliaires. La première est Giáp, la seconde Ất, etc...

Les lettres du Cycle de douze signifient chacune un animal, ainsi qu'on peut le voir dans le cycle ci-contre qui commence en 1838. La 1e série désigne l'année; la 2e les noms des Can; la 3e les noms des Chi; la 4e les noms des animaux.

Cycle de dix lettres. THẬP CAN.

1º Giáp (eau naturelle).	6º Kỷ (bois allumé).
2º Ất (eau à l'usage).	7º Canh (métal en général
3º Bính (feu allumé).	8º Tân (métal façonné).
4º Đinh (feu latent).	9º Nhâm (terre inculte).
5º Mồ (bois en général).	10º Quí (terre labourée).

Cycle de douze lettres. NHỊ THẬP CHI.

1º Tí (rat).	7º Ngọ (cheval).
2º Sửu (bœuf).	8º Mùi (chèvre).
3º Dần (tigre).	9º Thân (singe).
4º Mẹo (lièvre).	10º Dậu (poule).
5º Thìn (dragon).	11º Tuất (chien).
6º Tị (serpent).	12º Hợi (porc).

Fin.

1844	Giáp	thìn.	Rồng.	(Long).	Dragon.
1845	Ất	tị.	Rắn.	(Xà).	Serpent.
1846	Bính	ngọ.	Ngựa.	(Mã).	Cheval.
1847	Đinh	mùi.	Dê.	(Dương).	Chèvre.
1848	Mồ	thân.	Khỉ.	(Hầu).	Singe.
1849	Kỷ	dậu.	Gà.	(Kê).	Poule.

Chung.

TABLE.

DEUXIÈME PARTIE.

Un Français et un Annamite.

Fin.